

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

RITA MIKUŽYTĖ

II kurso studentė

**KARINIO BENDRADRBIAVIMO FORMATŲ BALTIJOS JŪROS
REGIONE ĮTAKA NATO RYTINIO FLANGO SAUGUMUI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. Gediminas Vitkus

Vilnius, 2021

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „*Karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione įtaka NATO rytinio flango saugumui*“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Rita Mikužytė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Mikužytė R. Karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione įtaka NATO rytinio flango saugumui: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. G. Vitkus. – V., 2021. – 80 p.

Reikšminiai žodžiai: NATO rytinio flango saugumas, Baltijos jūros regionas, karinio bendradarbiavimo formatai, 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2, organizacijų ekosistemos teorija.

Atsižvelgiant į tai, kad NATO rytinio flango valstybės Aljansą laikant esminiu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose tarpusavyje persipinančiuose karinio bendradarbiavimo formatuose, šiame tyrime analizuojama formatai padeda ar priešingai – trukdo užtikrinant NATO rytinio flango saugumą. Remiantis organizacinių ekosistemų teoriniu modeliu, nurodančiu, kad kiekvienas vienetas daro įtaką ir tuo pačiu yra veikiamas likusių struktūros narių, darbe nagrinėjama NATO organizacinė ekosistema, pristatant pastarosios veiklas, kuriančias pridėtinę vertę, veikėjus, šių pozicijas ir tarpusavio ryšius. Pasinaudojant kokybine metodologine strategija – turinio analize ir pusiau struktūruotais ekspertiniais interviu – darbe siekiama įvertinti, kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione daro NATO rytinio flango saugumui.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Organizacinės ekosistemos teorinės prielaidos	11
1.1. Organizacinės ekosistemos bruožai.....	12
1.2. Organizacinės ekosistemos vienetai	12
1.3. Organizacinės ekosistemos veikimo principai	13
2. Tyrimo metodologinė prieiga	14
3. Tyrimo rezultatai	15
3.1. NATO organizacinė ekosistema.....	16
3.2. Baltijos valstybių bendradarbiavimas.....	17
3.3. NORDEFECO.....	21
3.4. Šiaurės šalių grupė.....	25
3.5. JEF.....	28
3.6. Europos intervencijos iniciatyva	33
3.7. Karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveika.....	36
3.7.1. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai	36
3.7.2. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimai	38
3.7.3. Karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotas potencialas.....	40
Išvados.....	43
Literatūros sąrašas	47
Summary.....	53
Priedai.....	55

Ivadas

Per 72-jus gyvavimo metus Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (toliau – NATO) pagrindinis tikslas, išliko toks pat – ginti laisvę, saugoti bendrą palikimą ir civilizaciją, vadovaujantis demokratijos, individo laisvės ir įstatymo viršenybės principais.¹ Vis dėlto, su besikeičiančia NATO saugumo aplinka kartu keitėsi ir Aljanso uždaviniai tikslui pasiekti. Šaltojo karo laikotarpiu vadovaujantis kolektyvinės gynybos principais siekta atremti Sovietų Sąjungos grėsmę. XX a. pabaigoje įgyvendinant tarptautines operacijas ir misijas už Aljanso ribų dėmesys sutelktas į krizių valdymą. Po 9/11 išpuolių Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) susitelkta į nevalstybinius veikėjus ir kontra-teroristinę veiklą. Šių įvykių perspektyvoje NATO dėmesys nuo tradicinių – karinių – saugumo grėsmių kryo į post-modernas – globalizacijos, technologijų vystymosi ir naujų saugumo domenų veikiamas – grėsmes. 2014 m. Aljanso adaptacijos procesą post-modernaus veikimo link sukūrė Ukrainos įvykiai, kuomet Rusijos Federacijos (toliau – Rusijos) įvykdyta Krymo aneksija privertė sugrįžti prie NATO ištakų – gynybos ir atgrasymo. Netikėtos adaptacijos perspektyvoje imtasi veiksmų siekiant atremti beveik pamirštus saugumo iššūkius, kuriuos Aljanso generalinis sekretorius Jens Stoltenberg apibūdino kaip didžiausius NATO kolektyvinės gynybos stiprinimo veiksmus nuo Šaltojo karo pabaigos.²

Bet kokia organizacija turi nuolat adaptuotis prie aplinkos, kurioje veikia, kad išliktų aktuali ir įgyvendintų užduotis, kurioms buvo sukurta. Taigi NATO perspektyvoje besikeičiantys organizacijos uždaviniai suvokiami kaip natūralus procesas užtikrinant Aljanso narių gynybą ir saugumą. Visgi, adaptacijos procesas dažnai pasižymi kylančiomis įtampomis. Pokyčiai gali paskatinti organizacijos pažeidžiamumą, legitimumo veikti trūkumą ar užduočių dubliavimąsi. Organizacijos adaptacijos sėkmė priklauso ir nuo to, kokioje aplinkoje ši veikia, kas yra kiti struktūros vienetai ir kokia interakcija tarp pastarųjų vyksta.³ Taigi siekiant įvertinti NATO adaptaciją svarbu analizuoti ir bendresnę aplinką – ekosistemą, kurioje Aljanso flangai sąveikauja su kitais saugumo architektūros veikėjais.

Akivaizdu, kad NATO valstybėms narėms dalyvavimas būtent šio formato veikloje yra esminis saugumo garantas. Vis dėlto, šalių karinis bendradarbiavimas vien tuo neapsiriboja. Dėmesį atkreipiant į NATO rytinį flangą (šiuo laikomos trys Baltijos valstybės ir Lenkija) matoma, jog regiono valstybės dalyvauja tokiuose karinio bendradarbiavimo formatuose kaip Baltijos valstybių

¹ NATO, *The North Atlantic Treaty*, 1949, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>. [Žiūrėta 2021 01 03]

² NATO, *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Ukraine Commission*, 2018 11 26, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_160789.htm>. [Žiūrėta 2021 01 03]

³ Thierry Tardy, „The risks of NATO’s maladaptation“, *European Security*, 2020, 2.

bendradarbiavimas, Šiaurės – Baltijos šalių bendradarbiavimas gynybos srityje, Šiaurės šalių grupė, Jungtinės Karalystės (toliau – JK) vadovaujamos ekspedicinės pajėgos ar Europos intervencijos iniciatyva. Pažymėtina, kad būtent Baltijos jūros regiono kaip sub-regioninio saugumo komplekso koncepcija leidžia identifikuoti minėtuosius karinio bendradarbiavimo formatus. Plačiaja prasme Baltijos jūros regionu laikytinos valstybės, turinčios priėjimą prie Baltijos jūros, t. y. Baltijos valstybės – Lietuva, Latvija ir Estija, Skandinavijos šalys – Suomija, Švedija, Danija, pietvakarių kaimynės – Vokietija ir Lenkija bei Kaliningrado eksklavu besiribojanti Rusija. Šioje organizacinėje ekosistemoje NATO rytinis flangas daro įtaką kitiems karinio bendradarbiavimo formatams regione ir tuo pačiu yra pastarųjų veikiamas. Šios sąveikos kontekste natūraliai kyla klausimas, kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione daro NATO rytinio flango saugumui? Kitaip tariant, Aljanso adaptacijos reaguojant į post-modernas grėsmes ir šį procesą sutrikdžiusio sugrįžimo prie tradicinių grėsmių perspektyvoje iškyla netinkamo NATO prisitaikymo grėsmė, o karinio bendradarbiavimo formatų įtakos analizė gali padėti išsiaiškinti, šie padeda ar priešingai – trukdo sėkmingam adaptacijos procesui užtikrinant NATO rytinio flango saugumą

Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione daro NATO rytinio flango saugumui.

Karinio bendradarbiavimo formatų įtaka darbe vertinama pagal pastarųjų veikimo mechanizmų efektyvumą, formatų apribojimus bei neišnaudotą potencialą. Tyrimo klausimas, rezultatų analizė ir interpretacija remiasi Ron Adner išplėtotą organizacinės ekosistemos kaip struktūros teorine prieiga, nurodančia, kad adaptacijos kaip reakcijos į kintančias grėsmes procesas yra platesnės diskusijos apie ekosistemas dalis. Atsižvelgiant į tyrimo specifiką, pasirinkta kokybinė metodologinė strategija – turinio analizė ir pusiau struktūruoti ekspertiniai interviu. Atsakant į pagrindinį tyrimo klausimą siekiama išspręsti šiuos uždavinius, atsispindinčius atskirose darbo dalyse:

1. Pristatyti organizacinės ekosistemos kaip struktūros teoriją ir šios perspektyvoje apibrėžti karinio bendradarbiavimo formatų ekosistemą, kuriai priklauso NATO rytinis flangas;
2. Remiantis teoriniu pagrindu išanalizuoti karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione veiklas, kuriančias pridėtinę vertę, taip pat identifikuoti formatų ekosistemos veikėjus, šių pozicijas ir tarpusavio ryšius;
3. Remiantis surinktais duomenimis ir ekspertinėmis įžvalgomis įvertinti karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione įtaką NATO rytinio flango saugumui.

Literatūros apžvalga

Aptarus praktines darbo problemas svarbu įvertinti ir tyrimo akademinį aktualumą. Baltijos jūros regione veikiančių karinio bendradarbiavimo formatų įtaka NATO rytinio flango saugumui akademinėje literatūroje dažniausiai nagrinėjama per Baltijos jūros regiono saugumo suvoktis. Literatūros apžvalgos atspirties tašku pasirinkti 2014 m., kuomet Krymo aneksija ne tik perorganizavo tarptautinių santykių sistemą, bet ir akademinis samprotavimus apie šią. Po šių įvykių akademinėse diskusijose pastebimas lūžis, kuomet prieš tai suvokta kaip NATO partnerė Rusija imta interpretuoti kaip grėsmė.

Tokie autoriai kaip Viljar Veebelviljar, Illimar Ploom, Karolina Muti, Christian Leuprecht, Nora Vanaga, Thomas Frear, Lukasz Kulesa savo straipsniuose Rusijos keliamus iššūkius analizuoja remiantis teorinių, dažniausiai atgrasymo principų pagrįstumu ir praktiniu veikimu Baltijos jūros regione.⁴ Akademikai pabrėžia nepavykusius Vakarų bandymus perkrauti santykius su Rusija, Aljanso veiksmų dislokuojant NATO pajėgų integravimo, NATO priešakinių pajėgų bataliono kovinės grupės (angl. *NATO Enhanced Forward Presence*, toliau – eFP) vienetus Baltijos jūros regione patikimumą ir atgrasymo galimybes pasitelkiant branduolinius, kibernetinius, komunikacinius ar hibridinius pajėgumus. Kita dalis mąstytojų tokių kaip Magnus Ekengren, Edward R. Lucas, Thomas Crosbie ar Katharina Koch Rusijos grėsmę regionui vertina per itin tradicinių saugumo iššūkių prizmę ir mano, jog svarbiausia užtikrinti tinkamą organizacijos adaptaciją užkardant būtent tradicines grėsmes. Autoriai analizuoja Rusijos interesus karinių pajėgumų vystymo, sienų neliečiamumo ar geopolitikos klausimuose, taip pat ieško alternatyvų nulinės sumos žaidimui, karinės eskalacijos regione užkardymui ir aprašomų scenarijų Rusijos intervencijos išvengimui.⁵ Šios atšakos autoriai tokie kaip Robert Dalsjö, Christofer Berglund, Michael Jonsson ar Sergey Sukhankin ypatingą dėmesį skiria Kaliningrado militarizacijos

⁴ Viljar Veebel ir Illimar Ploom, „Are the Baltic States and NATO on the right path in deterring Russia in the Baltic?“, *Defense and Security Analysis*, 2019.

Karolina Muti ir Christian Leuprecht, „Responsible deterrence: leveraging strategic détente with Russia“, *Riga Dialogue Afterthoughts 2019: Managing Crisis and Ensuring Strategic Stability in the Euroatlantic Community*, *Latvian Institute of International Affairs*, 2019.

Nora Vanaga, „NATO’s conventional deterrence posture in the Baltics: strengths and weaknesses“, *Security of the Baltic Sea Region Revisited amid the Baltic Centenary, The Rīga Conference Papers*, *Latvian Institute of International Affairs*, 2018.

Lukasz Kulesa ir Thomas Frear, „NATO’s evolving modern deterrence posture: challenges and risks“, *Post-Workshop Report, European Leadership Network*, 2016.

⁵ Magnus Ekengren, „A return to geopolitics? The future of the security community in the Baltic Sea Region“, *Global Affairs*, 4(4-5), 2018.

Edward R. Lucas ir Thomas Crosbie, „Anti-Access/Area Denial in the Baltic Sea Region“, *Scandinavian Journal of Military Studies*, 2(1), 2019.

Katharina Koch, „Region-building and security: the multiple borders of the Baltic Sea Region after EU enlargement“, *Geopolitics*, 20(3), 2015.

keliamiems iššūkiams išskirdami šį eksklavą kaip itin reikšmingą Baltijos jūros regiono saugumo veiksnį.⁶ Dar viena akademikų kryptis, kuriems galima priskirti Mika Aaltola, Mariita Mattiisen, Flemming S. Hansen ar Patrik Maldre, Rusijos grėsmę Baltijos jūros regionui analizuoja per netradicinių iššūkių prizmę ir mano, jog svarbiausia užtikrinti sėkmingą organizacijos adaptaciją užkardant post-modernias, o ne tradicines grėsmes. Autoriai gilinaisi į energetinį, visuomeninį, informacinį bei kibernetinį saugumą ir teigia, kad gebėjimas atremti ne tik hibridines, bet ir ne karines grėsmes yra regiono saugumo garantas.⁷

Dar viena akademikų grupė Baltijos jūros regiono saugumo ir čia veikiančių karinio bendradarbiavimo formatų iššūkius analizuoja pagal grėsmių suvokimą skirtingose geografinėse – Šiaurės šalių ir (ar) Baltijos valstybių – erdvėse. Tokie autoriai kaip Håkon L. Saxi, Magnus Nordenman ar Jannicke Fiskvik analizuoja Šiaurės šalių regiono formavimąsi, šio identiteto apraiškas ir sąsajas su Baltijos jūros regiono iššūkiiais skirtingų laikmečių perspektyvose.⁸ Akademikai taip pat gilinaisi į institucinius netolydumus, kuomet Suomija, Švedija nepriklauso NATO, Norvegija nepriklauso Europos Sąjungai (toliau – ES), o Danija turi specifinį santykį su ES saugumo politika, taip pat į šalių nacionalinius interesus skirtingo institucionalizmo perspektyvoje. Tokie mąstytojai kaip Alexander Lanoszka, Michael A. Hunzeker, Uģis Romanovs, Māris Andžāns ar Valentinas Beržiūnas⁹ savo tekstuose analizuoja trijų Baltijos valstybių bendradarbiavimo perspektyvas, šalių tarpusavio panašumus ir skirtumus bei šių saugumo problemų transformavimąsi į platesnius Baltijos jūros regiono iššūkius. Akademikai gilinaisi į Baltijos šalių saugumo ir užsienio politikos konsolidavimo galimybes prieš prisijungiant prie NATO ir ES ir jau tapus Vakarų aljanso pilnateisėmis narėmis. Taip pat bandoma įvertinti Rusijos interesus Baltijos valstybių atžvilgiu bei

⁶ Robert Dalsjö, Christofer Berglund ir Michael Jonsson, „Bursting the bubble Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications“, *Swedish Defence Research Agency*, 2019.

Sergey Sukhankin, „Kaliningrad and Baltic Sea Region security“, *International Centre for Policy Studies*, 2017.

⁷ Mika Aaltola ir Mariita Mattiisen, „Growing democratic vulnerability in the Nordic-Baltic Region: learning lessons from the geopolitically motivated Russian hacking of the 2016 US election“, *Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects*, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.

Flemming S. Hansen, „Bad news from Riga: the future challenge of disinformation“, *Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects*, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.

Patrik Maldre, „Strategic cyber threats to the Baltic Sea Region“, *Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects*, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.

⁸ Håkon L. Saxi, „The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation“, *International Affairs*, 95(3), 2019.

Magnus Nordenman, „On the transatlantic edge Nordic security after the Afghan war and the Ukraine crisis“, *The RUSI Journal*, 159(3), 2014.

Jannicke Fiskvik, „Nordic security: moving towards NATO?“, *CSS Analyses in Security Policy*, 189, 2016.

⁹ Alexander Lanoszka ir Michael A. Hunzeker, „Conventional deterrence and landpower in Northeastern Europe“, *Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press*, 2019.

Uģis Romanovs ir Māris Andžāns, „The trilateral military cooperation of the Baltic States in the "New Normal" security landscape“, *Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects*, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.

Valentinas Beržiūnas, „Santykiai su Latvija bei Estija ir Baltijos šalių bendradarbiavimas“, *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.

individualias Lietuvos, Latvijos ir Estijos saugumo ir gynybos strategijas siekiant atremti regioninius iššūkius. Dar viena akademikų grupė, kuriai priklauso tokie autoriai kaip Dan Steinbock, Christopher S. Browning, ar Andrey Makarychev apjungia Šiaurės ir Baltijos valstybių saugumo iššūkius pristatydami bendras Baltijos jūros regiono tendencijas, saugumo aplinkos dinamiką ir šalių tarpusavio priklausomybę. Mąstytojai aiškinasi, kas paskatino Baltijos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimą saugumo ir gynybos srityje pereinant nuo Šiaurės šalių balanso (angl. *Nordic balance*) prie Šiaurės-Baltijos šalių balanso (angl. *Nordic-baltic balance*).¹⁰

Nors įvairių akademinų tyrimų Baltijos jūros regiono saugumo ir sąsajos su NATO rytinio flangu tematika akademinėje literatūroje galima rasti, pasigendama sisteminės karinio bendradarbiavimo formatų, veikiančių regione, analizės. Atitinkami karinio bendradarbiavimo formatai dažnu atveju yra tik paminimi įvairiose publikacijose siekiant supažindinti su regiono saugumo architektūra, iliustruoti regione kylančius saugumo iššūkius dažniausiai siejamus su netolydžiu institucionalizmu ar saugumo fragmentacija. Pasigendama tyrimų, kuriuose būtų įvertinti skirtingi formatų tikslai, veikimo mechanizmai ir įtaka pagrindiniam saugumo ir gynybos aljansui – NATO. Tokie akademikai kaip Henrik Ø. Breitenbauch, Håkon L. Saxi, Eva H. Frisell ir Emma Sjökvist bando lyginti pagrindinius karinio bendradarbiavimo formatus Baltijos jūros regione, įsigilinant į šių veikimo principus, formatui siūlomą lyderiaujančios šalies koncepciją, formatų dalyvius, apribojimus ir potencialias galimybes,¹¹ tačiau šiuose tyrimuose pasigendama sąsajos su nūdienos NATO veikimo aktualijomis, t. y. Aljanso adaptacijos post-modernaus veikimo link iššūkiais. Būtent šį akademinį vakuumą sistemiškai įvertinant karinio bendradarbiavimo formatus regione ir šių interakciją su NATO rytiniu flangu siekiant užtikrinti regiono saugumą ir bus bandoma užpildyti atliekant tyrimą.

¹⁰ Dan Steinbock, „NATO and Northern Europe: from Nordic Balance to Northern Balance“, *American Foreign Policy Interests*, 30(4), 2008.

Christopher S. Browning, „Branding Nordicity: models, identity and the decline of exceptionalism“, *Cooperation and Conflict*, 42(1), 2007.

Andrey Makarychev, „From Utopian to Dystopian Regionalism: A Study of Unfulfilled Expectations in the Baltic Sea Region“, *Polity*, 52(2), 2020.

¹¹ Henrik Ø. Breitenbauch et. al., „Options for enhancing Nordic–Baltic defence and security cooperation Ane explorative survey“, *The Centre for Military Studies, the University of Copenhagen*, 2017.

Håkon L. Saxi, „British and German initiatives for defence cooperation: the Joint Expeditionary Force and the Framework Nations Concept“, *Defence Studies*, 17(2), 2017.

Eva H. Frisell ir Emma Sjökvist, „Military cooperation around framework nations“, *Swedish Defence Research Agency*, 2019.

1. Organizacinės ekosistemos teorinės prielaidos

Šio tyrimo teorinis pagrindas remiasi akademiko R. Adner išplėtotą ekosistemos kaip struktūros teorija, kuri karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione įtaką NATO rytinio flango saugumui leidžia analizuoti pasitelkiant organizacinės ekosistemos konceptą.

Pamačius panašumus tarp gamtoje ir žmonių gyvenime esančių struktūrų, ekosistemos terminas socialiniuose moksluose pradėtas naudoti jau prieš tris dešimtmečius. Pasiskolinta iš tikslųjų – biologijos – mokslų, ekosistemos sąvoka referuoja į tarpusavio priklausomybę grįstą veikėjų interakciją, kuomet kiekvienas vienetas daro įtaką ir tuo pačiu yra veikiamas likusių struktūros narių. Viena pirmųjų ekosistemos interpretacijų laikytinas teoretiko James F. Moore verslo ekosistemų (angl. *business ecosystem*) konceptas. Anot J. F. Moore, ekonominė bendruomenė, kurią sudaro tarpusavyje sąveikaujančios ir bendrai aplinkai priklausančios organizacijos ir veikėjai, laikoma verslo ekosistema.¹² Populiarėjantis ekosistemos konceptas imtas naudoti siekiant paaiškinti organizacijų aplinką, tarpusavio priklausomybę, vienetų interakciją ar šių adaptacijos procesą. Michael G. Jacobides, Carmelo Cennamo ir Annabelle Gawer ekosistemos metaforos pritaikymą akademinėje literatūroje skirsto į tris teorines kryptis:

- 1) Verslo ir organizacinių ekosistemų analizę – gilinantis į bendruomenės sąveiką, kuomet individualaus vieneto rezultatai yra priklausomi nuo bendro ekosistemos rezultato;
- 2) Inovacijų ekosistemos analizę – gilinantis į vienetų sąveiką įgyvendinant inovacinius sprendimus;
- 3) Platformų (technologijų) ekosistemos analizę – gilinantis į stipraus branduolio (technologinės platformos) sąveiką su smulkesniais ekosistemos vienetais.¹³

Darbe pasirinkta pirmoji teorinė kryptis, kurią R. Adner vadina organizacinės ekosistemos kaip struktūros prieiga į ekosistemas žvelgiant į veiklas orientuotu požiūriu. Akademikas ekosistemą apibūdina kaip daugiašalę struktūrą, kurios vienetų tarpusavio interakcija lemia šių vertės kūrimą.¹⁴ Ekosistemos kaip struktūros prieiga ekosistemą apibūdina kaip tarpusavio priklausomybę susietų vienetų bendruomenę, kurioje esminis elementas yra ne veikėjų tarpusavio sąryšiai savaime, o vienetų interakcijos, kuriančios kolektyvinę pridėtinę vertę. Daugiašališkumas taip pat nurodo ne tik ekosistemos narių, bet ir santykių tarp šių įvairumą. Vertės kūrimo elementas

¹² James F. Moore, *The Death of Competition: Leadership and Strategy in the Age of Business Ecosystems*, New York: Harper Business, 26.

¹³ Michael G. Jacobides, Carmelo Cennamo ir Annabelle Gawer, „Towards a theory of ecosystems“, *Strategic Management Journal*, 39(8), 2018, 2256-2257.

¹⁴ Ron Adner, „Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy“, *Journal of Management*, 43(1), 2017, 40.

R. Adner suvokiamas kaip esminis organizacinės ekosistemos aspektas, nurodantis tai, ką ekosistemos organizacijos pažada pasiekti ir tai, ką praktiškai įgyvendina. Kitaip tariant, gilnamasi į ekosistemos vienetų kuriamą individualią pridėtinę vertę, kuri tarpusavio priklausomybės ir interakcijų perspektyvoje materializuojasi į bendrą organizacinės ekosistemos vertę. Detaliau analizuojant organizacinės ekosistemos teoriją verta įsigilinti į atskirus šios elementus, leidžiančius geriau suprasti, organizacinės ekosistemos bruožus, narius ir šios vertės kūrimo procesą.

1.1. Organizacinės ekosistemos bruožai

Organizacinė ekosistema nėra statiška ir nuolat kinta. Pastaroji privalo būti pasirengusi reaguoti į iššūkius, kylančius tiek šios viduje, tiek už jos ribų.¹⁵ Tik adaptacijos atveju ekosistema gali išlikti aktuali ir tinkamai įgyvendinti savo tikslus. Pabrėžtina, jog organizacinės ekosistemos gyvavimo ciklas kiek skiriasi nuo biologinės ekosistemos ciklo, paremto struktūros susikūrimo, ekspansijos, lyderystės bei žlugimo etapais. Organizacinė ekosistema yra veikiamą žmogaus, kuris suvokdamas galimas rizikas prognozuoja, vertina ir kuria strategijas, kurios padėtų išvengti neapibrėžtumo ir leistų prisitaikyti prie kylančių grėsmių. Organizacinė ekosistema yra tinklinė struktūra. Jos tinkliškumas pasižymi organizacijų funkcijų, prioritetų ir veikėjų persidengimu. Kuo labiau įsitikslinusi ekosistema, tuo didesnę atsparumą iššūkiams ši įgauna, kadangi sąveikų gausa leidžia greičiau reaguoti į ekosistemai ar šios veikėjams kylančias problemas. Organizacinės ekosistemos atsparumas taip pat priklauso nuo struktūros narių įvairovės, kadangi sumažina neigiamos priklausomybės nuo atitinkamo vieneto riziką.¹⁶ Pabrėžtina, jog organizacinė ekosistema nėra beribė ir nepaisant šios ribų išsiliejimo ekosistema apsiriboja atitinkamų vienetų, kurie sudaro tam tikrą bendruomenę, skaičiumi. Būtent ekosistemos vienetai bei šių interakcijos ir lemia atitinkamos struktūros egzistavimą.

1.2. Organizacinės ekosistemos vienetai

Organizacinė ekosistema yra sudaryta iš skirtingų organizacijų ir veikėjų, kurie sąveikauja tarpusavyje siekdami atitinkamų rezultatų.¹⁷ Struktūros vienetai turi individualius tikslus ir siektiną vertės rezultatą, tačiau šie taip pat remia ir bendresnius organizacinės ekosistemos tikslus. Pastarieji taip pat nėra statiški ir kinta priklausomai nuo aplinkoje kylančių iššūkių. Pabrėžtina, kad organizacinė ekosistema nėra išskirtinai harmonija ir balansu tarp šios vienetų paremta struktūra. Vis dėlto, ekosistemos veikėjų pasitenkinimas šių užimama pozicija prisideda prie struktūros

¹⁵ Mirva Peltoniemi ir Elisa Vuori „Business Ecosystem as the New Approach to Complex Adaptive Business Environments“, *Proceedings of EBusiness Research Forum*, 2008, 3.

¹⁶ Matthew M. Mars, Judith L. Bronstein ir Robert F. Lusch „The value of a metaphor: Organizations and ecosystems“, *Organizational Dynamics*, 41(4), 2012, 275-276.

¹⁷ Ten pat, 274.

stabilumo. Konkurencija, tikslų nesuderinamumas, kova dėl lyderystės taip pat yra būdingi ekosistemos narių interakcijai. Viena ar kelios organizacijos gali iškilti kaip pamatiniai arba svarbiausi ekosistemos vienetai, nuo kurių priklausomi tampa likę struktūros nariai ir apskritai struktūros stabilumas. Kiti ekosistemos vienetai gali veikti kaip nišiniai ir atlikti tik specifines funkcijas. Dar viena ekosistemos veikėjų grupė gali užimti nuomotojų rolę, kadangi geba pritraukti ekosistemos resursus, kuriuos vėliau perskirsto būtent pagal savo interesą.¹⁸ Organizacinę ekosistemą taip pat sudaro inžinieriai, kaip papildomi veikėjai, kurie sukuria atitinkamas organizacijas, šias modifikuoja ar apriboja. Dažniausiai inžinierių vaidmenį organizacinių ekosistemų teorijoje atlieka valstybės, kurios vienaip ar kitaip reguliuoja organizacijų funkcionavimą.

1.3. Organizacinės ekosistemos veikimo principai

Organizacinės ekosistemos veikimas remiasi šios vienetų tarpusavio priklausomybės nulemta interakcija, kuri pasižymi resursų ir informacijos apsikeitimu. Struktūros veikėjų interakcija suvokiama kaip organizacijos vertės kūrimo procesas – organizacijai atnešama nauda. Vis dėlto, veikėjų tarpusavio interakcija gali būti ir iššūkių, krizių bei ekosistemai daromos žalos procesas. Interakcijos kaip naudos ar žalos suvokimas priklauso nuo organizacinėje sistemoje veikiančių normų, taisyklių ir mechanizmų, užtikrinančių šių laikymąsi.¹⁹ Dar vienu svarbiu organizacinės ekosistemos veikimo principu laikytinas papildomumo elementas, nurodantis, jog kiekvienas struktūros vienetas turi ne tik kurti individualią vertę, bet ir prisidėti prie kolektyvinės ekosistemos vertės. Papildomumas užtikrina ekosistemos vienetų kompetencijų ir pajėgumų sinergiją, taip pat suteikia galimybę organizacijoms adaptuotis reaguojant į viena kitos pokyčius. Kitaip tariant, tik vienas kitą papildančios ir tarpusavyje derančios organizacijos gali užtikrinti sėkmingą ekosistemos adaptaciją. Organizacinės ekosistemos veikimo principu taip pat laikytina bendra vienetų logika. Pastarąją apibūdina legitimumo (tiek ekosistemos viduje, tiek už šios ribų), ekosistemos narių tarpusavio pasitikėjimo ir bendro vienetų supratimo apie priklausymą tam tikrai struktūrai elementai.

Struktūralistinis požiūris į organizacinę ekosistemą pateikia keturis analizės lygmenis, kurie tuo pačiu apibūdina ir pačios ekosistemos veikimo principus. Anot R. Adner, struktūros vienetų interakcija, lemianti vertės kūrimą, susideda iš:

¹⁸ Brychan Thomas ir Lyndon Murphy, „Employee Innovativeness in Organizational Ecosystems: An Initial Study“, *Open Journal of Human Resource Management*, 3(1), 2020, 14.

¹⁹ Matthew M. Mars, Judith L. Bronstein ir Robert F. Lusch, „The value of a metaphor: Organizations and ecosystems“, *Organizational Dynamics*, 275

- 1) Veiklų, būtinų imtis, siekiant, kad pridėtinė vertė materializuotųsi;
- 2) Veikėjų, kurie atlieka minėtąsias veiklas;
- 3) Pozicijų, kurios apibūdina vienetų, atliekančių atitinkamas veiklas, buvimą ekosistemoje;
- 4) Ryšių, kurie nurodo apsikeitimą informacija, resursais ar įtaka, ir yra traktuojami kaip vienetų interakcijos išraiška.²⁰

Priešingai nuo ankstesnių teorinių prieigų, kurios organizacinės ekosistemos analizę pradeda nuo susitelkimo į šios veikėjus, R. Adner, pirmiausia, gilinaisi į ekosistemoje vykstančias veiklas ir šių kuriamą pridėtinę vertę. Vadovaujantis tradicine logika analizę pradama nuo vienetų tarpusavio ryšių ir baigiama ryšių materializavimusi į atitinkamą pridėtinę vertę. Akademikas meta iššūkį šiam tradiciniam požiūriui. Pagal R. Adner analizę pradama nuo organizacijų kuriamos vertės, kuri materializuojasi dėka vienetų tarpusavio ryšių ir atitinkamų veiklų įgyvendinimo.²¹

Aptartas teorinis pagrindas padeda pamatą samprotavimams apie organizacinę ekosistemą, kurioje NATO rytinis flangas sąveikauja su kitais karinio bendradarbiavimo formatais Baltijos jūros regione. Struktūralistinė organizacijų aplinkos analizė pasiūlo ekosistemos modelį, kuris leidžia įvertinti šių formatų įtaką NATO rytinio flango saugumui arba kitaip tariant leidžia atsakyti į klausimą šie padeda ar priešingai – trukdo užtikrinant NATO rytinio flango saugumą

2. Tyrimo metodologinė prieiga

Šio tyrimo objektas – Baltijos jūros regione veikiančys karinio bendradarbiavimo formatai. Siekiant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, darbe pasirinkta naudoti kokybinę metodologiją. Turinio analizė atliekama karinio bendradarbiavimo formatus įvertinant pagal R. Adner išplėtotą organizacinės ekosistemos modelį. Ekosistemos veiklos, veikėjai, šių pozicijos ir tarpusavio ryšiai analizuojami pagal karinio bendradarbiavimo formatų steigimo, šalių prisijungimo memorandumus, formatų veikimo mechanizmus detalizuojančių valdymo nuostatų ir operacinių studijų dokumentus, formatų atstovų susitikimų darbotvarkes, susitikimuose pasirašytus bendradarbiavimo komunikatus, pareiškimus, techninius susitarimus, taip pat gilinantis į viešuose šaltiniuose skelbiamą informaciją apie formatuose vykdomus projektus, iniciatyvas bei kitus šalių įsipareigojimus. Ši pirminių ir antrinių šaltinių analizė vėliau apibendrinama remiantis ekspertinėmis įžvalgomis iš atliktų pusiau struktūruotų ekspertinių interviu su saugumo srities ekspertais. 2021 m. kovo ir balandžio mėnesiais buvo atlikti aštuoni interviu su buvusiais ir esamais Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo (toliau – LK GŠ) ir Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) valstybės tarnautojais ir kariais tiesiogiai

²⁰ Ron Adner, „Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy“, 43

²¹ Ten pat, 43-44

dirbančiais su Baltijos jūros regione veikiančiais karinio bendradarbiavimo formatais. Ekspertinių interviu metodas pasirinktas dėl galimybės pagrįsti atliktą karinio bendradarbiavimo formatų ekosistemos analizę ir įvertinti surinktą informaciją formatų įtakos NATO rytinio flango saugumui perspektyvoje. Pabrėžtina, kad ekspertiniai interviu papildė viešuose šaltiniuose neprieinamą informaciją apie karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione ir NATO rytinio flango sąveiką. Interviu metodas taip pat leidžia lanksčiai reaguoti į pašnekovų atsakymus, vietoje koreguoti tyrimo klausimus ir fiksuoti ne tik verbalinius atsakymus, bet ir kitas pašnekovų išraiškas. Pasirinkus šią kombinuotą kokybinę metodologiją siekiama apčiuopti visapusišką Baltijos jūros regione veikiančių karinio bendradarbiavimo formatų įtaką NATO rytinio flango saugumui. Anonimizuotas tyrimo dalyvių sąrašas pateikiamas Priede Nr. 1. Ekspertinių interviu klausimynas buvo sudarytas remiantis jau pristatytomis teorinėmis prielaidomis, literatūros apžvalgoje surinkta informacija bei pirmine analize atlikta vertinant karinio bendradarbiavimo formatų ekosistemą. Didžioji dalis užduodamų klausimų buvo atviri taip siekiant surinkti kuo daugiau informacijos, bet tuo pačiu ekspertui paliekant teisę kalbėti pagal savo norus. Interviu metu naudotas klausimynas pateikiamas Priede Nr. 2. Remiantis tyrimų etika, visi ekspertai prieš pradėdami interviu buvo informuoti apie šio darbo tikslus ir davė sutikimą būti įrašyti. Interviu metu pašnekovai turėjo galimybę užduoti patikslinančius klausimus, atsisakyti kalbėti arba būti cituojami konkrečiau klausimo tematika. Ekspertams užtikrintas informacijos konfidencialumas pabrėžiant, kad gauti atsakymai bus naudojami tik akademiniais tikslais. Prieš pradėdami analizuoti surinktus duomenis garso įrašai buvo transkribuoti. Naudotos interviu transkribavimo taisyklės aprašytos Priede Nr. 3. Interviu transkripcijos pateikiamos Priede Nr. 4.

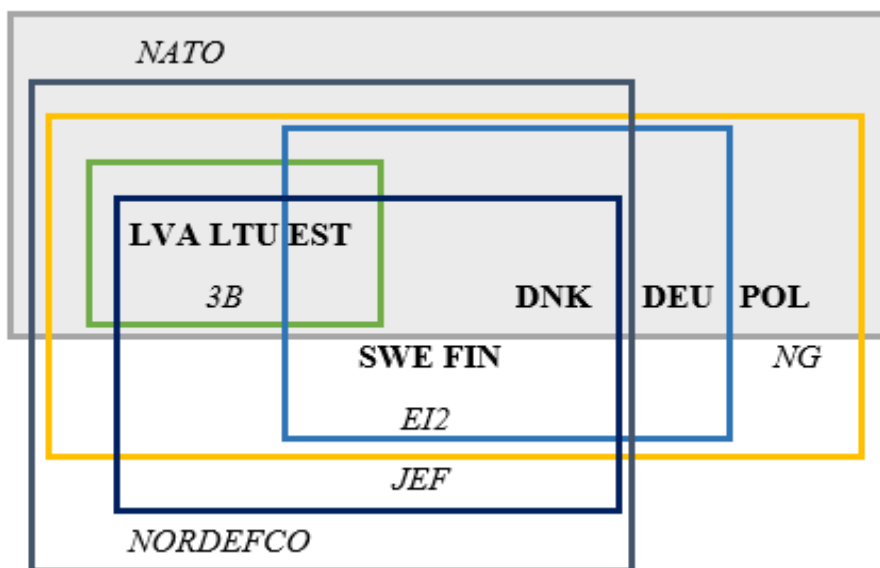
3. Tyrimo rezultatai

Visų pirma, tyrimo rezultatuose yra apibrėžiama organizacinė ekosistema, kurioje NATO rytinis flangas sąveikauja su kitais karinio bendradarbiavimo formatais. Vėliau tyrimo rezultatai struktūruojami pagal organizacinės ekosistemos teorinį modelį, kuris karinio bendradarbiavimo formatus analizuoja per veiklą, materializuojančių pridėtinę vertę, veikėjų, atliekančių šias veiklas, vienetų pozicijų ir tarpusavio ryšių elementus. Pastarieji darbe nagrinėjami individualiai kiekvieno karinio bendradarbiavimo formato Baltijos jūros regione atveju ir galiausiai apibendrinami formatų ir NATO rytinio flango sąveikos perspektyvoje išryškinant efektyviausius formatų veikimo mechanizmus, formatų apribojimus ir neišnaudotą potencialą.

3.1. NATO organizacinė ekosistema

Sudėtinga kvestionuoti NATO kaip svarbiausios organizacijos Vakarų valstybių karinio bendradarbiavimo ekosistemoje vaidmenį. Net ir atliepiant nūdienos aktualijas, įskaitant ir ES kariuomenės idėją, transatlantinėje saugumo bendruomenėje NATO išlieka esminiu saugumo garantu. Visgi, dėmesį atkreipiant į NATO rytinį flangą matoma, jog čia Aljansas veikia ne vienas. Valstybių įsitraukimas į skirtingus, bet tarpusavyje persipinančius karinio bendradarbiavimo formatus Baltijos jūros regione pavaizduotas žemiau 1 paveikslėlyje.

Ipav. NATO organizacinė ekosistema

Šaltinis: sudaryta autorės

Ekspertai samprotaudami apie tai, kodėl NATO valstybės narės Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose pabrėžia, kad „NATO formatas yra dažniausiai per platus smulkesniems projektams“ (E1). Akcentuota, kad „kuo daugiau narių, kažkokioje organizacijoje, tuo sunkiau priimti vieningą sprendimą ir jo priėmimas ilgiau užtrunka“ (E2) bei tai, kad „valstybės turi regioniniu principu pagrįstų interesų ir mato poreikį kurti kitokias sąjungas tam, kad tie interesai būtų atspindėti“ (E8). E5 apibendrina teigdamas, kad „formatai nėra apie tai, kad jie pakeičia NATO penktojo straipsnio esmę. Jie kalba apie papildomus pajėgumus, šių plėtrą ir kūrimą, ką galima geriau regioniška padaryti“.

NATO rytinis flangas ir kiti karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione šio darbo rėmuose ir yra laikomi organizacine ekosistema. Šioje sistemoje arba kitaip NATO organizacinėje ekosistemoje tarpusavio priklausomybe susietų vienetų interakcija užtikrina regiono valstybių saugumą kaip esminę ekosistemos kuriamos vertės išraišką. Suvokiant šį NATO organizacinės ekosistemos tinkliškumą, svarbu detaliau apžvelgti Baltijos jūros regione veikiančius karinio bendradarbiavimo formatus remiantis R. Adner išplėtotu pridėtinės vertės kūrimo modeliu.

„Mes kartais esam priversti bendradarbiauti, nes į mus žvelgia visi kaip į vienį, nors mes šalys esame labai skirtingos“ (E7)

3.2. Baltijos valstybių bendradarbiavimas

Samprotaujant apie Baltijos valstybių (toliau – 3B) bendradarbiavimą dažnai susiduriama su šalis vienijančiu „trijų Baltijos sesių“ naratyvu. Pastarasis stipriai persipynęs įvairiuose valstybių bendradarbiavimo sektoriuose atitinkamai veikia ir platesnes auditorijas Baltijos jūros regione bei transatlantinėje bendruomenėje. Konsoliduotos politikos galimybės grindžiamos bendra istorine patirtimi, saugumo grėsmių persidengimu ir strateginės kultūros tapatumu lyg natūraliai kylančiu bendradarbiavimo pagrindu. Kita vertus, vien tai, jog Baltijos valstybės buvo okupuotos ir išsilaisvino tuo pačiu metu bei siekė Vakarietiškos tarptautinių santykių krypties, nepaneigia fakto, jog visos trys Baltijos šalys yra individualios, skirtingus interesus ir organizacines struktūras turinčios valstybės. 3B karinis bendradarbiavimas vertinamas kaip viena labiausiai konsoliduotų Baltijos valstybių bendradarbiavimo sričių. 3B karinį bendradarbiavimą įgalina 2013 m. tarp 3B gynybos ministrų pasirašytas „Susitarimo memorandumas dėl bendradarbiavimo gynybos srityje ir karinių santykių“ ir 2015 m. šį papildęs „Techninis susitarimas dėl Baltijos valstybių karinio bendradarbiavimo valdymo“.²² Pastarieji susitarimai atspindi iki tol vyravusias neformalias bendradarbiavimo praktikas ir detalizuoja nūdienos veiklos elementus.

Veiklos, kuriančios pridėtinę vertę

Praktinis 3B karinis bendradarbiavimas atkurtas nuo pat šalių nepriklausomybės atgavimo 1991 m. Šį suintensyvino bendras 3B siekis tapti pilnateisėmis Vakarų bendruomenės ir, žinoma, NATO narėmis. Viena pirmųjų 3B bendrų karinių iniciatyvų laikytinas 1995 m. įsteigtas bendras trišalis karinis batalionas (toliau – BALTBAT). Kartu su sąjungininkais iš Šiaurės šalių pastarasis dalyvavo tarptautinėse taikos palaikymo operacijose taip stiprindamas 3B karinius pajėgumus ir užtikindamas integralumą su sąjungininkų pajėgomis. Nors BALTBAT tikslai ir užduotys su laiku kito, ši iniciatyva išliko svarbi 3B karinio bendradarbiavimo dalis. 2012 m. įtraukiant daugiau veiklų sausumos pajėgų bendradarbiavimas peraugo į Baltijos pajėgų (toliau – BALTFOR)

²² *Memorandum of Understanding between the Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania, the Ministry of Defence of the Republic of Estonia and the Ministry of Defence of the Republic of Latvia on Cooperation in the Fields of Defence and Military Relations*, 2013 01 29.
Terms of Reference for the Management of Baltic Defence Co-operation, 2015 05 28.

iniciatyvą.²³ 2020 m. 3B sausumos pajėgų bendradarbiavimo kryptys išplėstos į žvalgybos, paramos ugnimi, pajėgų apsaugos bei nekinetinių operacijų veiklas.²⁴

Analizuojant 3B oro pajėgų bendradarbiavimą, nuo 1998 m. pradėta kurti Baltijos valstybių oro erdvės stebėjimo sistema (toliau – BALTNET), kuri šiuo metu yra visapusiškai integruota į NATO oro erdvės stebėjimo ir kontrolės sistemą ir užtikrina 3B oro erdvės saugumą. Nuo 2020 m. šias užduotis atlieka nebe vienas jungtinis, o trys nacionaliniai oro erdvei stebėti optimaliai pritaikyti Valdymo ir pranešimų centrai Karmėlavoje, Lielvardėje ir Taline.²⁵ Visi trys nacionaliniai centrai stebi oro erdvę virš savo teritorijų, dalinasi duomenimis bei rotacijos principu vykdo NATO oro policijos misijos orlaivių valdymą.

3B jūrų pajėgų bendradarbiavimo pradžią oficialiai žymi 1998 m. inicijuotas karinių jūrų laivynų Baltijos eskadros projektas (toliau – BALTRON). Šio bendro junginio tikslas – vykdyti nesprogusios amunicijos nukenksminimo operacijas Baltijos jūroje bei laivų ir štabo karininkų pasirengimą dalyvavimui NATO operacijose.²⁶ Nors 2014 m. Estija suspendavo savo dalyvavimą BALTRON projekte, ši ir toliau dalyvauja bendrose jūrinėse pratybose. Dar vienas 3B jūrų pajėgų bendradarbiavimo pavyzdys – Jūrinės situacijos suvokimo (toliau – MSA) projektas. Pastarasis vysto pajėgumą, gebantį realiu laiku automatizuotai keistis jūrinės aplinkos suvokimo duomenimis tarp trijų Baltijos valstybių. Nūdieną 3B karinės jūrų pajėgos samprotauja ir apie 3B Jūrinės Vizijos 2030+ koncepciją, kuri byloja apie jūrinių pajėgumų vystymo elementus koordinuojant tarpusavio veiksmus ilgalaikėje perspektyvoje.

3B karinio bendradarbiavimo veiklas apibūdina ne vien konkrečių pajėgumų vystymas, bet ir toks projektas kaip Baltijos gynybos koledžas (toliau – BALTDEFCOL). Pagal NATO aukštojo karinio mokymo įstaigų standartus BALTDEFCOL 1994 m. buvo įkurtas kaip operacinio ir strateginio lygmens karininkų rengimo bei civilių tarnautojų mokymo įstaiga, į kurią siunčiami ne

²³ KAM, *Vilniuje pasirašytas Baltijos šalių kariuomenių Sausumos pajėgų 2012–2014 m. bendradarbiavimo planas*, 2012 03 02, <http://kam.lt/lt/naujienos/874/archyvas/930/ziniu_archyvas/2012_metai/ziniu_archyvas/2012_03/vilniuje_pasirasytas_baltijos_saliu_kariuomenu_sausumos_pajegu_20122014_m._bendradarbiavimo_planas.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]

²⁴ LRT, *Lietuva, Latvija ir Estija nusprendė nuo 2021-ųjų stabdyti Baltijos bataliono projektą*, <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1292031/lietuva-latvija-ir-estija-nusprende-nuo-2021-uju-stabdyti-baltijos-bataliono-projekta>>. [Žiūrėta 2021 02 25]

²⁵ KAM, *Karmėlavoje inauguravama nauja oro erdvės stebėjimo ir kontrolės sistema*, 2019 12 19, <http://kam.lt/lt/naujienos/874/archyvas/930/ziniu_archyvas/2019_metai/ziniu_archyvas/2019_12/karmelavoje_inauguruota_nauja_oro_erdves_stebėjimo_ir_kontroles_sistema.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]

²⁶ KAM, *Lietuva vadovavimą Baltijos karinei jūrų eskadrai BALTRON perdavė Latvijai*, 2021 01 19, <http://kam.lt/lt/naujienos/874/aktualijos/875/lietuva_vadovavima_baltijos_karinei_juru_eskadrai_baltron_perdave_latvijai.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]

tik Baltijos šalių, bet ir kitų valstybių karininkai.²⁷ Pažymėtinas ir nenuolatinis Baltijos šalių jungtinis elementas (toliau – B-CJSE), kuris formalizuotas 2015 m. susitarimo memorandumu ir techniniu susitarimu tarp 3B gynybos ministrų ir yra skirtas koordinuoti 3B ginkluotos gynybos planavimą, veiklos rezultatus ir ateities planus operaciniame lygmenyje.²⁸

Ekosistemos veikėjai

3B karinio bendradarbiavimo veikėjus įvardija jau minėti susitarimų memorandumai ir techniniai susitarimai. Pastarieji detalizuoja 3B veikimo mechanizmus, kurie pasižymi pagrindiniais keturių lygmenų bendradarbiavimo forumais:

- 1) Ministrų komitetas (angl. *Ministerial Committee*, toliau – MC);
- 2) Politikos valdymo komitetas (angl. *Policy Steering Committee*, toliau – PSC);
- 3) Karinis komitetas (angl. *Military Committee*, toliau – MilC);
- 4) Gynybos koordinavimo komitetas (angl. *Defence Coordination Committee*, toliau – DCC).²⁹

Kiekvienas 3B projektas taip pat pasižymi šiuos specifikuojančiais susitarimais tarp Baltijos šalių, kuriuose detalizuojami projektų dalyviai ir šių veikimo mechanizmai.

Ekosistemos veikėjų pozicijos

3B karinio bendradarbiavimo forumuose pagrindinės pozicijos priklauso aukščiausiems politiniams ir kariniams lygmenims. Pagrindinius sprendimus 3B formate priima gynybos ministrai, politikos direktoriai, kariuomenių vadai, gynybos / jungtinių štabų viršininkai, pajėgumų bei įsigijimų direktoriai. Kitaip tariant, sprendimai dėl kuriamos 3B formato vertės priklauso MC, PSC ir MilC komitetams būtent hierarchinio eiliškumo principu. Nuspręstos kuriamos pridėtinės vertės – konkrečių projektų – įgyvendinimo sprendimai priimami Lietuvos, Latvijos ir Estijos karinių pajėgų pozicijose. Šiuos du – sprendimų priėmėjų ir sprendimų įgyvendintojų – lygmenis apjungia tarpinis lygmuo – DCC komitetas, kuris užima tarpininko poziciją ir inicijuoja didžiąją interakcijos tarp ekosistemos veikėjų dalį.

²⁷ KAM, *Krašto apsaugos viceministras V. Umbrasas dalyvavo Baltijos gynybos koledžo 20-mečio minėjime*, 2019 02 23, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-02/krasto_apsaugos_viceministras_v_umbrasas_dalyvavo_baltijos_gynybos_koledzo_20-mecio_minejime.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]

²⁸ Lietuvos kariuomenė, *Baltijos šalių kariuomenių vadai Estijoje aptarė bendradarbiavimą ir regiono saugumą*, 2019 04 26, <<https://www.kariuomene.lt/kas-mes-esame/naujienos/baltijos-saliu-kariuomenui-vadai-estijoje-aptare-bendradarbiavima-ir-regiono-sauguma/20383>>. [Žiūrėta 2021 02 25]

²⁹ *Memorandum of Understanding between the Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania, the Ministry of Defence of the Republic of Estonia and the Ministry of Defence of the Republic of Latvia on Cooperation in the Fields of Defence and Military Relations*, 2013 01 29.
Terms of Reference for the Management of Baltic Defence Co-operation, 2015 05 28.

Ekosistemos veikėjų ryšiai

Ryšiai tarp ekosistemos veikėjų dažniausiai apibūdinami per apsikeitimą informacija, resursais ar įtaka arba kitaip tariant per interakcijas tarp skirtingose pozicijose esančių veikėjų. Interakcijos vyksta lygiagrečiai keliuose skirtinguose lygmenyse. Visų pirma, pažymėtini ryšiai kiekvienos 3B valstybės nacionaliniu lygmeniu. Apsikeitimas informacija vyksta iš viršaus į apačią arba iš apačios į viršų, pavyzdžiui, tarp Krašto apsaugos ministerijų, Gynybos štabų ir atitinkamų pajėgų atstovų. Visų antra, pažymėtini ryšiai kiekvieno 3B bendradarbiavimo forumo (skirtingų komitetų) lygmeniu tarp visų trijų Baltijos valstybių. Analizuojant veikėjų ryšius, kurie pasižymi apsikeitimu įtaka, dėmesį verta atkreipti į 3B karinio bendradarbiavimo formatui pirmininkaujančios šalies rotacijos principą. Pastarasis nurodo, kad kiekvienais kalendoriniais metais keičiasi formatui vadovaujanti valstybė. Ryšių tarp 3B formato veikėjų perspektyvoje tai nurodo skirtingais metais didžiausią įtaką vertės kūrimui turinčią šalį. 3B formato pirmininkė pristato pirmininkavimo prioritetus, formuoja susitikimų darbotvarkes, ruošia bendrų pareiškimų projektus ir 3B valstybes atstovauja kituose karinio bendradarbiavimo formatuose. Pabrėžtina, kad būtent 3B bendrus pareiškimus ir komunikatus galima laikyti viena pagrindinių veikėjų interakcijos išraiškų, kuri leidžia įvertinti apsikeitimo informacija ir įtaka procesą bei rezultatus. Svarbiausiais laikytini Ministrų komitete – MC – pasirašyti bendri komunikatai (angl. *Joint Communiqué*) ir Kariniame komitete – MilC – pasirašyti bendri pareiškimai (angl. *Joint Statement*), kuriuose formaliai atsispindi priimti sprendimai, o neformaliai – veikėjų apsikeitimas įtaka.

3B įtaka NATO rytinio flango saugumui

3B formato veiklų ir veikėjų analizė rodo, jog šis karinio bendradarbiavimo formatas yra pakankami efektyvus užtikrinant Baltijos jūros regiono saugumą ir galiausiai prisidedant prie NATO rytinio flango saugumo. Visgi, nepaisant to, kad „*geografinis artumas, dydžių panašumas, kariuomenės raidos etapai*“ (E5) nulemia racionalų trijų šalių tarpusavio bendradarbiavimą, šios vis vieną susiduria su sąveikumo iššūkiais, kuriuos ir bando spręsti 3B formato rėmuose. Anot E3, 3B formatas „*sprendžia civilinės – karinės kultūros [iššūkius]*“ taip siekiant šalių ir šių pajėgų suderinamumo, kas nurodo geresnę pasiruošimą galimai agresijai. Kalbant apie 3B formato įtaką NATO rytinio flango saugumui, kuriamas Baltijos valstybių kaip vieningo, drauge stipresnio veikėjo naratyvas. Anot E5, „ *tiek Rusija, tiek NATO Baltijos šalis laiko vienu vienetu. Tai būtų kvaila mums patiems skaidytis*“. E6 tęsia šią mintį teigdamas, kad „*daugumoje didesnių formatų arba kalbant su stipresnėmis valstybėmis, tarkim JAV, jie tokių mažų valstybėlių nemato. Na mato, bet ne taip stipriai. Jie priima tą visų trijų Baltijos šalių regioną. Tai mes turime didesnę svorį, jei išstojame ar NATO, ar ES, ar prieš tą pačią JAV kaip 3B, o ne kaip pavienės šalys*“.

„Tu esi komandos narys. Galbūt atsarginis, ne pirmos lygos, bet tai yra perspektyvus dalykas“ (E3)

3.3. NORDEFECO

2009 m. tarp penkių Šiaurės šalių – Islandijos, Danijos, Norvegijos, Suomijos ir Švedijos – buvo pasirašytas „Susitarimo memorandumas dėl Šiaurės šalių bendradarbiavimo gynybos srityje“.³⁰ Pastarasis tęsia jau iki tol tarp Skandinavijos valstybių vykusias karinio bendradarbiavimo iniciatyvas (NORDAC, NORDCAPS, NORDSUP), konsoliduoja šias ir papildo naujomis veiklomis. „NORDEFECO techninis susitarimas“ bei „Gairės NORDEFECO karinio lygmens veiklos procedūroms“ detalizuoja NORDEFECO tikslus, struktūrą, veikimo mechanizmus ir karinio bendradarbiavimo kryptys.³¹ Minėtieji dokumentai taip pat įtraukia galimybes prie NORDEFECO iniciatyvų prisijungti ir trečiosioms šalims. 2014 m. oficialiai patvirtina, kad nuo šiol Baltijos šalims atveriami NORDEFECO formatu vykdomi projektai,³² kas nurodo, jog neprisijungiant prie formalų NORDEFECO steigimo dokumentų, Baltijos valstybės laikytinos NORDEFECO formato dalimi.

Veiklos, kuriančios pridėtinę vertę

NORDEFECO veiklos skirstomas į penkias bendradarbiavimo sritis (angl. *Cooperation Areas*, toliau – COPA):

- 1) Ginkluotė (angl. *Armaments*, toliau – ARMA). Siekiama finansinės ir techninės pagalbos NORDEFECO nariams bendradarbiaujant informacijos apsikeitimo apie planuojamus nacionalinius pajėgumus, bendrų įsigijimų, šių priežiūros ir modernizavimo klausimais. COPA ARMA veikia iki dešimties skirtingų darbo grupių. Vienos pagrindinių dirba ties naujų karinių uniformų Skandinavijos šalims projektu ir NORDEFECO projektų vystymo gairių, siekiančių sinchronizuoti pirkimų procedūras, paruošimu.³³
- 2) Pajėgumai (angl. *Capabilities*, toliau – CAPA). Siekiama identifikuoti sritis ir projektus bendrų NORDEFECO narių pajėgumų vystymui, taip pat bendradarbiauti turimų pajėgumų

³⁰ *Memorandum of Understanding between the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark and the Ministry of Defence of the Republic of Finland and the Ministry for Foreign Affairs of Iceland and the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway and the Government of the Kingdom of Sweden on Nordic Defence Cooperation*, 2009 11 04 .

³¹ *The NORDEFECO Terms of Reference*, 2009 12 11.

Guidelines for the NORDEFECO Military level Operating Procedures, 2014, June.

³² KAM, *Lietuva ir kitos Baltijos šalys įsilieja į Šiaurės šalių gynybinį bendradarbiavimą*, 2014 10 17, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2014_metai/ziniu_archyvas_2014_-_10/lietuva_ir_kitos_baltijos_salys_isilieja_i_siaures_saliu_gynybini_bendradarbiavima.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 03 02]

³³ NORDEFECO, *Annual Report 2019*, 10,

<<https://www.nordefco.org/Files/Nordefco%20Annual%20Report%202019%20Webb.pdf>>. [Žiūrėta 2021 03 08]

suderinamumo ir didesnio kuriamo efekto klausimais. Vienais pagrindinių projektų laikytini oro erdvės stebėjimo sistema NORECAS (angl. *Nordic Enhanced Cooperation on Air Surveillance*), autonominių sistemų vystymas (angl. *Autonomous and Unmanned Systems*) ir šių atrėmimas (angl. *Counter Unmanned Aerial Systems*), taip pat kibernetinių pajėgumų vystymo projektai.³⁴

- 3) Žmogiškieji resursai ir edukacija (angl. *Human Resources and Education*, toliau – HRE). Siekiama bendradarbiavimo NORDEFKO narių karinio rengimo ir karių socialinės apsaugos klausimais. Vienos pagrindinių COPA HRE veikiančių darbo grupių laikytinos profesionalaus karinio rengimo darbo grupė, kuri siekia išplėsti karinio rengimo mainų ir kursų platesniems kariniams laipsniams galimybes, taip pat darbo grupė, siekianti pasirengti cheminėms, biologinėms, radiologinėms ir branduolinėms grėsmėms įsteigiant Kompetencijų centrą Švedijoje.³⁵
- 4) Treniravimasis ir pratybos (angl. *Training and Exercises*, toliau – TEX). Siekiama koordinuoti ir sinchronizuoti NORDEFKO narių karines pratybas. COPA TEX bendradarbiauja su sąjungininkais Europoje, už Atlanto ir NATO bendrai. COPA TEX kiekvienais metais paruošia pagrindinių Šiaurės šalių pratybų raportą (angl. *Top Nordic Exercises*), dalinasi nacionalinėse ir tarptautinėse pratybose išmoktomis pamokomis. Vienas ryškiausių šios srities bendradarbiavimo pavyzdžių – „Arctic Challenge 2019“ karinės pratybos.³⁶
- 5) Operacijos (angl. *Operations*, toliau – OPS). Remiantis politiniais sprendimais siekiama planuoti, koordinuoti, parengti vienetų ir logistinės paramos dislokavimą į tarptautines karines operacijas ir misijas. COPA OPS veiklos pavyzdžiais laikytinos karinės operacijos, kuriose kartu dalyvauja bent keletas NORDEFKO šalių. Tai būtų karinė misija Malyje, NATO misija Irake, karinės operacijos Sahelio regione ir Barhane.³⁷

Ekosistemos veikėjai

NORDEFKO karinio bendradarbiavimo veikėjus įvardija jau minėti formato steigimo ir veiklos principų detalizavimo dokumentai. Pastarieji apibrėžia politinio ir karinio lygmens NORDEFKO struktūrą ir veikėjus, kurie dalyvauja šiuose bendradarbiavimo forumuose:

- 1) Gynybos ministrų komitetas;

³⁴ Ten pat, 11.

³⁵ Ten pat, 13.

³⁶ Ten pat, 14.

³⁷ Ten pat, 15.

- 2) Politikos valdymo komitetas (angl. *Policy Steering Committee*, toliau – PSC) ir šio sekretoriatas;
- 3) Gynybos sekretorių (viceministrų) komitetas (angl. *Permanent Secretaries*);
- 4) Karinis koordinacinis komitetas (angl. *Military Coordination Committee*, toliau – MCC) ir šio sekretoriatas (angl. *Coordination Staff*);
- 5) Kariuomenių vadų komitetas;
- 6) Penkios bendradarbiavimo sritys (COPA ARMA, CAPA, HRE, TEX, OPS) ir šiose veikiančios atitinkamų projektų darbo grupės.³⁸

Kiekviena COPA ar atitinkamas NORDEFKO projektas taip pat pasižymi šiuos specifikuojančiais susitarimais tarp NORDEFKO formatui priklausančių valstybių, kuriuose detalizuojami projektuose dalyvaujantys papildomi veikėjai.

Ekosistemos veikėjų pozicijos

NORDEFKO karinio bendradarbiavimo formate reikšmingiausios pozicijos priklauso aukščiausiems politiniams ir kariniams lygmenims. Kitaip tariant, svarbiausius sprendimus priima gynybos ministrai, gynybos sekretoriai, politikos direktoriai ir kariuomenių vadai. MCC komitetas ir penkios COPA sritys užima vykdančiąsias pozicijas įgyvendinant aukštesnių lygmenų priimtus sprendimus.

Ekosistemos veikėjų ryšiai

NORDEFKO perspektyvoje ryšių, nurodančių informacijos, resursų ar įtakos apsikeitimo procesą tarp ekosistemos veikėjų, pagalba siekiama glaudesnio NORDEFKO narių bendradarbiavimo gynybos skirtyje taikos, krizės ir konflikto scenarijais. Ryšius apibūdina veikėjų interakcijos skirtinguose lygmenyse. Visų pirma, pažymėtini ryšiai, kurie byloja apie apsikeitimą informacija ir įtaka, tiek tarp skirtingų komitetų kiekvienos Šiaurės valstybės nacionaliniu lygmeniu, tiek tarp tų pačių komitetų visų Šiaurės šalių regioniniu lygmeniu. Visų antra, pažymėtini ryšiai, kurie išskirtinai pabrėžia įtakos šiame formate disbalansą, į tas pačias interakcijas tarp Skandinavų įtraukiant Baltijos valstybes. Kitaip tariant, NORDEFKO veiklos principai pagrinde apibrėžia Šiaurės šalių bendradarbiavimą, prie kurio kviečiama prisijungti ir Baltijos valstybes. Visgi, pastarosios išlieka ne pagrindiniais NORDEFKO veikėjais. Šio karinio bendradarbiavimo formato forumai vyksta veidrodiniu principu, kuomet visų lygmenų susitikimai įvyksta tarp

³⁸ *Memorandum of Understanding between the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark and the Ministry of Defence of the Republic of Finland and the Ministry for Foreign Affairs of Iceland and the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway and the Government of the Kingdom of Sweden on Nordic Defence Cooperation, 2009 11 04.*

Skandinavijos valstybių atstovų, o po to šie organizuojami įtraukiant ir 3B valstybių atstovus. Įsitraukimas į konkrečius NORDEFECO COPA projektus remiasi tomis pačiomis nuostatomis, kadangi tik pasiekus tam tikrą projekto įgyvendinimo stadiją ir turint politinį Šiaurės šalių sprendimą, Baltijos valstybės yra kviečiamos prisijungti. Kalbėdamas apie NORDEFECO veikėjų ryšius E3 teigia, kad toks „*bendradarbiavimas pats iš savęs duoda naudą. Tu esi komandos narys. Galbūt atsarginis, ne pirmos lygos bet tai yra perspektyvus dalykas. Efekto greito nėra, bet netiesioginis yra*“. Kasmet besikeičiančios NORDEFECO formatui pirmininkaujančios šalies rotacijos principas taip pat pabrėžia šį veikėjų interakcijos modelį, kadangi NORDEFECO formatui pirmininkauja išskirtinai Skandinavijos šalys. Visgi, kasmetiniai NORDEFECO veiklos raportai, pirmininkaujančių valstybių prioritetai ir 2018 m. Šiaurės valstybių gynybos ministrų patvirtinta NORDEFECO Vizija 2025 nurodo, kad NORDEFECO formato senbuvės, išlikdamos tikrosiomis NORDEFECO narėmis, siekia gilinti ir stiprinti karinį bendradarbiavimą su Baltijos valstybėmis.³⁹ Taigi ryšiai tarp Skandinavijos ir Baltijos šalių tampa vis reikšmingesni kalbant apie NORDEFECO formato kuriamą pridėtinę vertę.

NORDEFECO įtaka NATO rytinio flango saugumui

NORDEFECO veiklų ir veikėjų analizė rodo, jog šis formatas prie NATO rytinio flango saugumo prisideda unikalčiai. „*Šiaurės – Baltijos šalių bendradarbiavimas pastiprina NATO ta prasme, kad jis įtraukia Švediją ir Suomiją, kurie nėra NATO nariai. Mes kaip ir juos įtraukiame į bendrą veiklą ne po NATO vėliava ir mes juos turime kaip sakant tame pačiame lauke*“ (E6). E5 tęsia šią mintį teigdamas, jog „*vis tiek mūsų tikslas ilgalaikis yra kiek įmanoma Švediją ir Suomiją priartinti prie NATO*“. Taigi, analizuojant šį formatą itin reikšmingas tampa jo politinis vaidmuo. Anot E1, „*vienybės demonstravimas didinant atgrasymą tokiomis nekinetinėmis priemonėmis. Tai yra nuolatiniai susitikimai ir išvadų teikimas, ir patvirtinimas bendradarbiavimo kryptių nepaisant politinės jėgos esančios kiekvienos atskiros šalies valdžioje*“ yra NORDEFECO įtakos NATO rytinio flango saugumui pagrindas. E7 apibendrina NORDEFECO įtaką teigdamas, kad šis „*formatas yra labiausiai svarbus koordinacine prasme. Deja, bet mes kažkokių didelių projektų nedarome NORDEFECO rėmuose. Čia labiau koordinacinis buvimas su visais Baltijos jūros regiono sąjungininkais vienoje informacinėje erdvėje*“.

³⁹ NORDEFECO, *Annual Report 2020*, <<https://www.nordefco.org/files/NORDEFECO-annual-report-2020.pdf>>. [Žiūrėta 2021 03 08]

„Kuo daugiau tų išskirtinybių, tuo sunkiau rasti tą kompromisą“ (E8)

3.4. Šiaurės šalių grupė

Šiaurės šalių grupės (toliau – NG), kuriai priklauso penkios Skandinavijos valstybės – Danija, Islandija, Norvegija, Suomija ir Švedija, trys Baltijos šalys – Estija, Latvija ir Lietuva, taip pat Nyderlandai, Lenkija, Vokietija ir JK, dar 2010 m. prasidėjusį bendradarbiavimą užsienio politikos lygmenyje 2015 m. papildė karinis lygmuo. NG formatas laikytinas unikalia NATO ir ES šiaurės rytų erdvės saugumo problematikai skirta bendradarbiavimo forma, kurioje karinio bendradarbiavimo klausimais diskutuoja panašiai mąstantys NATO nariai ir partneriai.⁴⁰ Anot E5, „tai formatas gimęs dar Camerono laikais JK ieškant bendraminčių regione, ypač Šiaurėje, siekiant šitą regioną susieti su JK, ne JAV, bet JK“. Pabrėžtina, jog Šiaurės šalių grupė laikytina neformaliu JK inicijuotu bendradarbiavimo forumu dar ir dėl to, jog neturi oficialių formato steigimo ar veiklos detalizavimo memorandumų bei techninių susitarimų. NG laikytina forumu, kuriame grupės nariai neformaliai aptaria gynybos ir saugumo klausimus, bendrus Šiaurės grupės šalims, taip pat ieško naujų bendros veiklos galimybių.

Veiklos, kuriančios pridėtinę vertę

Šiaurės grupės šalys yra įsipareigojusios saugoti saugumą ir stabilumą Šiaurės Europos regione ir už jo ribų bei stiprinti ryšius su transatlantiniais partneriais.⁴¹ Nesant formaliai apibrėžtu Šiaurės šalių grupės veiklos kryptių, šiam tikslui pasiekti NG pasitelkia diskusijas skirtingų formato lygmenų bendradarbiavimo forumuose. Šio formato diskusiniai klausimai apima tradiciškai nusistovėjusius šalių narių bendradarbiavimo gynybos srityje didinimo ir aktualius atitinkamu laikotarpiu elementus. Gilinantis į konkrečią tematiką, šiame formate diskutuojama apie Šiaurės šalių grupės dalyvavimą tarptautinėse misijose ir operacijose, bendrų karinių pratybų organizavimą, karinio mobilumo regione užtikrinimą, regiono saugumo situaciją, NATO ir ES bendradarbiavimo galimybes stiprinant valstybių saugumą ar bendrus projektus tokiose iniciatyvos kaip Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas (angl. *Permanent Structured Cooperation*, toliau – PESCO. E6 pabrėžia, NG išskirtinumas yra tai, kad šis formatas „turi Nyderlandus ir turi topic‘ą apie karinį mobilumą. Tai yra forumas, kur jie pasitaria, ką toliau daryti, kas ką padarė karinio mobilumo prasme“. 2021 m. Šiaurės šalių grupės diskusijos koncentruojasi ir į naujų technologijų – 5G ir

⁴⁰ KAM, *Lietuvos gynybos politikos Baltoji knyga*, 2018, 24.

⁴¹ KAM, *Krašto apsaugos ministras R. Karoblis su kolegomis iš Šiaurės grupės aptarė COVID19 įtaką gynybos pajėgumams ir pasirengimui*, 2020 05 20, [http://kam.lt/lt/naujienos/874/archyvas/930/ziniu/archyvas/2020-05/krasto_apsaugos_ministras_r._karoblis_su_kolegomis_is_siaures_grupes_aptare_covid19_itaka_gynybos_pajegumams_ir_pasirengimui.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Ffp0.html](http://kam.lt/lt/naujienos/874/archyvas/930/ziniu/archyvas/2020%20metai/ziniu/archyvas/2020-05/krasto_apsaugos_ministras_r._karoblis_su_kolegomis_is_siaures_grupes_aptare_covid19_itaka_gynybos_pajegumams_ir_pasirengimui.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Ffp0.html)>. [Žiūrėta 2021 03 24]

dirbtinio intelekto – įtaką valstybių saugumui išskiriant kritinės šalių infrastruktūros apsaugą. Taip pat ieškoma sprendimų reaguojant į 2020 m. Baltarusijos prezidento rinkimų iššauktus įvykius šalyje.⁴² Dar viena NG veikla laikytina šalių narių diskusijos ir susitarimai bendros strateginės komunikacijos klausimais. Formato narės siekia koordinuoti strategines žinutes apie pastarųjų bendrą veiklą ir pozicijas priešišku valstybių atitinkamų veiksmų atžvilgiu.⁴³ Anot E6, NG yra „*sukūrę stratcom'o įrankį, toks kelių lapų aprašymas, kaip reikia komunikuoti. Visas įrankis apie stratcom'ą, kuriuo naudojasi dabar sėkmingai NG šalys ir tos pačios JEF šalys*“. Šiaurės šalių grupės veiklos taip pat pasižymi keletu specifinių veiklų. Viena jų – „The Nordic-Baltic Assistance“ programa, kurioje NG narės bendradarbiauja bendros šalių pagalbos Ukrainai ir Gruzijai po 2014 m. Rusijos agresijos klausimais. Taip pat pažymėtos ir sprendimų priėmimo arba kitaip stalo pratybos, kuriose NG atveju dažniausiai gynybos ministrai siekia patikrinti atitinkamų situacijų atveju priimamus sprendimus ir šalių galimus veiksmus šiose. Paminėtinas pavyzdys, kuomet Šiaurės šalių grupės gynybos ministrai dalyvavo tokio tipo stalo pratybose, kurių metu analizavo, kaip šalys yra pasirengusios priimti didelio masto pajėgų dislokavimą į regioną krizės ar karinės agresijos atveju, ypatingą dėmesį skiriant karinių pajėgų judėjimą reglamentuojančioms procedūroms, infrastruktūros ir transporto pajėgumams, reikalingiems į regioną atvykstančioms pajėgoms priimti.⁴⁴

Ekosistemos veikėjai

Šiaurės šalių grupei neturint formalių formato steigimo ir veiklos institucionalizavimo dokumentų, šios veikimo mechanizmus ir formato dalyvius apibūdina jau nusistovėjusios praktikos. Nekuriant atskirų bendradarbiavimo struktūrų Šiaurės šalių grupės veikėjus apibūdina šie bendradarbiavimo forumai:

- 1) Gynybos ministrų komitetas;
- 2) Nuolatinųjų sekretorių ar viceministrų komitetas;
- 3) Politikos direktorių komitetas;

⁴² KAM, *Šiaurės-Baltijos ir Šiaurės šalių gynybos ministrų susitikimuose dėmesys saugumo situacijai regione*, 2020 11 05, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2020_metai/ziniu_archyvas_2020-11/siaures-baltijos_ir_siaures_saliu_gynybos_ministru_susitikimuose_demesys_saugumo_situacijai_regione.html?backlink=%252F1t%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html>. [Žiūrėta 2021 03 25]

⁴³ KAM, *Šiaurės grupės gynybos ministrų susitikime dėmesys - strateginei komunikacijai*, 2019 06 26, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-06/siaures_grupes_gynybos_ministru_susitikime_demesys_-_strateginei_komunikacijai.html?pbck=0>. [Žiūrėta 2021 03 25]

⁴⁴ KAM, *Osle Šiaurės ir Baltijos šalių gynybos ministrai akcentavo strateginės komunikacijos svarbą*, 2018 11 14, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2018_metai/ziniu_archyvas_2018-11/osle_siaures_ir_baltijos_saliu_gynybos_ministrai_akcentavo_strategines_komunikacijos_svarba.html?pbck=40>. [Žiūrėta 2021 03 25]

- 4) Kariuomenių vadų komitetas;
- 5) Kariuomenių vadų pavaduotojų (dažniausiai Gynybos štabų viršininkų ar atitinkamo lygmens pozicijos) komitetas.

Ekosistemos veikėjų pozicijos

Šiaurės šalių grupės veikėjų pozicijos priklauso aukščiausiems politiniam ir kariniui lygmenims. Kitaip tariant, sprendimus šiame formate priima gynybos ministrai, sekretoriai ar viceministrai, kariuomenių vadai ir gynybos štabų viršininkai atitinkamu hierarchiniu principu. Kalbant apie Šiaurės grupės šalis nares kaip formato veikėjus, pagrindinis vaidmuo iki 2017 m. priklausė JK, kaip šio karinio bendradarbiavimo formato iniciatorei. 2017 m. NG gynybos ministrai sutarė taikyti pirmininkaujančios šalies rotacijos principą, kuris pusės metų Šiaurės šalių grupės pirmininkės poziciją rotuotų tarp dvylikos formatui priklausančių valstybių.⁴⁵

Ekosistemos veikėjų ryšiai

Šiaurės šalių grupės veikėjų ryšiai pasižymi dideliu tinkliškumu, kadangi šis bendradarbiavimo forumas persidengia su keletu kitų skirtingų formatų. Veikėjų interakcijos, kurios vyksta per apsikeitimą informacija, resursais ar įtaka itin panašia tematika vyksta Baltijos valstybių, NORDEFKO, JEF formatuose, taip pat ES ir NATO lygmenyse, tad persidengianti valstybių narystė Šiaurės šalių grupėje byloja ir apie persidengiančius formato veikėjų ryšius. Pabrėžtinai NORDEFKO formatas kaip itin artimas Šiaurės šalių grupės forumui, kadangi pastarųjų veikėjų susitikimai dažnai vyksta vienas po kito su itin panašiomis darbotvarkėmis įtraukiant tik didesnį skaičių valstybių. Kalbėdamas apie NORDEFKO ir NG formatų panašumą ir šių veiklas E1 teigė, kad „*nėra didelio skirtumo plius dvi ar minus dvi šalys. Esmė yra nuolatinis formato palaikymas, aukštas, ryškus politinis matomumas ir krypties išlaikymas keičiantis politinėms partijoms šalių valdžiose*“. Visgi, išskirtinumą Šiaurės šalių grupei ir šios veikėjų ryšiams suteikia vienos iš dvylikos šalių narių pusės metų pirmininkavimas formatui, kas byloja ryškesnę atitinkamos šalies vaidmenį formuojant susitikimų darbotvarkes, rengiant susitarimus ir darant įtaką šių priėmimo procesui. Šiaurės šalių grupės veikėjų interakcijos išraiškomis galima laikyti bendrus formato veikėjų (dažniausiai gynybos ministrų) pareiškimus ir komunikatus (angl. *Joint Statement and Joint Communiqué*). Pastaruosiuose formaliai atsispindi veikėjų apsikeitimas informacija, o neformaliai – šių apsikeitimas įtaka.

⁴⁵ Government Offices of Sweden, *Northern group defence ministers met in The Hague*, 2018 06 07, <<https://www.government.se/articles/2018/06/northern-group-defence-ministers-met-in-the-hague/>>. [Žiūrėta 2021 03 24]

NG įtaka NATO rytinio flango saugumui

Iš visų analizuotų karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione NG laikytinas politinė nauda pasižyminčiu formatu, be didelės karinės pridėtinės vertės. Formato kaip politinio forumo veikimas byloja apie ribotas šio galimybes prisidėti prie NATO rytinio flango saugumo. Analizuojant tai, kad NG formatas pasižymi didžiausia šalių naryste, E3 teigia, kad tai „yra ir plusas, ir minusas. Visada yra greičiau sutarti, kai yra mažesnis dalyvių [skaičius]. <...> Iš esmės pats įtraukimas iš savęs politiniame formate nėra blogai. Atsiranda naujos idėjos. Ateina žaidėjai su skirtingomis vizijomis“. E5 kalbėdamas apie pridėtinę NG vertę teigia, kad „praktinės įtakos, projektų jis neturi, tokioje didelėje šalių grupėje sunku sugalvoti. Ypač neformaliame [formate]. Alijansas jisai formalus, o šitas formatas neformalus – pasikalbėjimo forumas. <...> Tai yra forumas keistis požiūriais, klausimais, burti bendras koalicijas Aljanse ir panašiai“. Apibendrinant NG įtaką E7 teigia, kad „tokiems formatams gresia tapti tokiais pakalbėjimo formatais. Pasikeitimo informacija formatais. Ne visada tai yra naudinga. Reikia žiūrėti, kokia yra konkreti vertė kuriama tų formatų. Tai pasikoordinuoti visada yra labai smagu, bet mes turime žiūrėti, kas yra konkrečiai. Negalime išvengti tokio mato“.

„JEF mano toks mėgstamas formatas“ (E4)

3.5. JEF

2015 m. Jungtinių ekspedicinių pajėgų (angl. *Joint Expeditionary Force*, toliau – JEF) steigiamąjį susitarimo memorandumą Londone pasirašė Danijos, Estijos, JK, Latvijos, Lietuvos, Nyderlandų ir Norvegijos gynybos ministrai.⁴⁶ JEF laikytinos aukštos parengties pajėgos, skirtos plataus spektro operacijoms – nuo humanitarinės pagalbos, atgrasymo iki kovinių veiksmų krizių regionuose – vykdyti. JEF koncepcija skiriasi nuo jau iki tol esančių formatų, tačiau vadovaujasi NATO standartais ir procedūromis. Taip užtikrinamas JEF formato suderinamumas su kitomis daugianacionalines aukštos parengties intervencinėmis pajėgomis, taip pat Jungtinių Tautų (toliau – JT), ES ir, žinoma, NATO pajėgomis. JEF branduolį sudaro JK pajėgos, o kitos dalyvaujančios šalys atitinkamai prisideda su savo nacionaliniais pajėgumais. 2017 m. prie JEF prisijungė ir Švedija su Suomija pažymėdamos visiškai naujo karinio bendradarbiavimo veikėjo NATO ekosistemoje įsitvirtinimą. 2018 m. buvo pasirašytas galutinis tarpusavio susitarimo

⁴⁶ KAM, JK vadovaujamos ekspedicinės pajėgos, <http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/jk_vadovaujamos_ekspedicines_pajegos.html>. [Žiūrėta 2021 03 16]

memorandumas, kuris žymi pasiektą operacinį pajėgumą ir visapusišką JEF pajėgų parengtį.⁴⁷ 2021 m. balandį prie JEF prisijungė dešimtoji valstybė – Islandija.⁴⁸

Veiklos, kuriančios pridėtinę vertę

JEF tikslas yra papildyti iki šiol jau egzistuojančias NATO pajėgas bei kitus karinio bendradarbiavimo formatus ir krizės atveju aktyvuoti JEF pajėgas dar iki tol, kol bus aktyvuojamas NATO penktasis straipsnis. Anot E2, „*JEF pajėgų paskirtis yra realus atsakas, realiausias iš visų į staigią, netikėtai atsiradusią grėsmę*“. Taigi visos JEF veiklos yra orientuotos į greitą atsaką reaguojant į kylančias grėsmes, išvengiant konkurencijos su jau esamomis iniciatyvomis. Pagrindines JEF veiklas galima skirstyti pagal formatų rėmuose veikiančias darbo grupes. Svarbiausiomis ir kuriančiomis didžiausią pridėtinę vertę laikytinos:

- 1) JEF koordinacinė grupė, E4 dar kitaip vadinama „*dviejų žvaigždžių strateginiu – kariniu forumu*“. Siekiama strateginiame (dažniausiai Gynybos štabų viršininkų ar šių atitinkamų) lygmenyje diskutuoti apie JEF veikimo tobulinimą, pagrindines JEF veiklas, formato veikimo principus detalizuojančius dokumentus;
- 2) Pajėgų vystymo, E4 vadinama „*pulkininkų*“. Siekiama JEF pajėgų stiprinimo įgyvendinant priimtus strateginius sprendimus.

Likusios darbo grupės skirstomos, pagal atskiras pajėgų rūšis. 2021 m. JEF formate veikia šios darbo grupės:

- 1) Sausumos pajėgų. Siekiama sirpinti JEF sausumos pajėgumus, dislokuoti šiuos atitinkamose karinėse pratybose ir operacijose;
- 2) Oro pajėgų. Siekiama sirpinti JEF oro pajėgumus, dislokuoti šiuos atitinkamose karinėse pratybose ir operacijose;
- 3) Oro gynybos. Siekiama stiprinti JEF oro gynybos pajėgumus, dislokuoti šiuos atitinkamose karinėse pratybose ir operacijose;
- 4) Jūrų pajėgų. Siekiama sirpinti JEF jūrinius pajėgumus, dislokuoti šiuos atitinkamose karinėse pratybose ir operacijose;
- 5) Logistikos. Siekiama sirpinti JEF logistinius pajėgumus, užtikrinant paramą dislokuojant JEF pajėgas atitinkamose karinėse pratybose ir operacijose;

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ JK Ministry of Defence, *Iceland becomes 10th nation to join UK-led Joint Expeditionary Force*, <<https://www.gov.uk/government/news/iceland-becomes-10th-nation-to-join-uk-led-joint-expeditionary-force>>. [Žiūrėta 2021 04 25]

- 6) Medicinos. Siekiama sisteminti JEF pajėgų turimus medicininius pajėgumus sudarant pajėgumų katalogą kaip nuolat atnaujinimą dokumentą, užtikrinti medicininių pajėgumų vystymą ir treniravimą;
- 7) Ryšių ir informacinių sistemų. Siekiama JEF šalių narių sistemų suderinamumo, tolesnio vystymo, taip pat efektyvaus informacijos JEF formate perdavimo;
- 8) Žvalgybos. Siekiama įvertinti žvalgybinės informacijos valdymo reikalavimus kiekvienoje JEF formato valstybėje, taip pat bendradarbiauti siekiant bendros politikos žvalgybinės informacijos apsikeitimo tarp JEF narių perspektyvoje;
- 9) Komunikacijos ir žiniasklaidos operacijų. Siekiama sinchronizuoti JEF šalių narių strateginės komunikacijos žinutes apie JEF formatą išorės ir vidaus auditorijomis, taip pat užtikrinti informacijos apsikeitimo galimybes tarp JEF šalių narių;
- 10) Hibridinių grėsmių. Siekiama stiprinti JEF pajėgumus siekiant atremti hibridines grėsmes;
- 11) Apsaugos nuo ABC ginklo. Siekiama stiprinti JEF pajėgumus siekiant atremti cheminio, biologinio, radiologinio ir branduolinio ginklo grėsmes;
- 12) Jungtinio mūšio lauko valdymo. Siekiama stiprinti JEF pajėgumus operaciniame ir taktiniame lygmenyse;
- 13) Operacijų šaltojo klimato sąlygomis. Siekiama stiprinti JEF visų rūšių pajėgumus siekiant efektyviai veikti šaltojo klimato sąlygomis.⁴⁹

Ekosistemos veikėjai

JEF karinio bendradarbiavimo veikėjus įvardija jau minėti susitarimų memorandumai – „*Foundation Memorandum of Understanding*“ (F-MOU) ir „*Comprehensive Memorandum of Understanding*“ (C-MOU), detalizuojantys JEF struktūrą ir veikimo principus, kurie būdingi šiems bendradarbiavimo forumams:

- 1) Plenarinis forumas, kurį sudaro pirmininkas (JK), atstovas iš kiekvienos JEF šalies narės (įskaitant ir JK) ir sekretorius (JK);
- 2) Plenarinio forumo įsteigtos darbo grupės ir šiose JEF šalis atstovaujantys specialistai (nors memorandumas kaip pirmąsias mini strateginės komunikacijos, žvalgybos, komunikacijos ir informacijos sistemų, logistikos ir paramos bei pajėgų generavimo darbo grupes, kaip matyti iš JEF veiklų, šiuo metu pastarųjų yra daugiau);
- 3) JEF vadovietė, kurios pagrindą sudaro JK atstovai, tačiau privalomai veikia ir bent vienas JEF šalies narės atstovas.⁵⁰

⁴⁹ Interviu su E4, 2020 03 31.

Nors susitarimo memorandumai tiksliai neidentifikuoja, tačiau JEF formate aktyviai veikia taip pat ir JEF šalių narių gynybos ministrai ir kariuomenių vadai kaip strateginio lygmens forumo atstovai, gynybos štabų viršininkai, politikos direktoriai ir atitinkami pajėgų atstovai kaip vykdomojo lygmens forumo atstovai. Kalbant apie JEF veikėjus formato pajėgų perspektyvoje šias sudaro pagrindė JK laivyno, jūrų pėstininkų, sausumos ir oro pajėgos, kurias papildo dalyvaujančių šalių nacionalinės kontribucijos. Šiandien šias aukštos parengties greitojo reagavimo pajėgas sudaro 10 tūkst. karių, kuriuos galima bet kada pasitelkti reaguojant į krizines situacijas Europoje ir už jos ribų.⁵¹ Pabrėžtina, kad JEF pajėgomis labiau laikytina ne 10 tūkst. karių šiuo metu dislokuotų atitinkamame vienetė, bet 10 tūkst. karių iš skirtingų JEF šalių narių, pasirošusių bet kada būti dislokuojamais.

Ekosistemos veikėjų pozicijos

JEF formato veikėjų pozicijos apima itin platų spektrą, kadangi šiame formate dalyvaujantys JEF šalių narių atstovai veikia itin skirtingose darbo grupėse. Svarbiausios pozicijos, kuriose yra sprendžiami JEF formato klausimai priklauso aukščiausiems politiniam ir kariniam lygmenims, t. y. šalių narių gynybos ministrams, kariuomenių vadams ir gynybos štabų viršininkams. Visgi, itin platus spektras JEF formate veikiančių darbo grupių nurodo ir atitinkamų specialistų įtaką šiam formatui. Veikėjų pozicijas taip pat atspindi darbo grupių veikimo principai. Kiekvienais metais JEF darbo grupės išsikelia metinius tikslus, kuriuos vadovaujantis principais „iš viršaus į apačią“ ir „iš apačios į viršų“ suderina tarp strateginio ir specialistų lygmens. Kalbėdamas apie tai išsamiau E4 teigia, kad *„kiekviena darbo grupė išsikelia uždavinius, ką per metus turi padaryti. Taip pat yra tiesioginė vadovavimo grandinė. Ji duoda gaires. Ir tas pirmyn atgal vaikšto. Darbo grupės dirba kaip įrankis sprendimų priėmėjams. Paruošia sprendimus. Tai siauresnis, specialisto lygmuo. Pavyzdžiui, kokie ryšiai bus naudojami, kokioje platformoje, koks saugumo lygmuo, kaip apsikeisim informacija, kaip žvalgyba, mums svarbu vienodai suprasti tam tikrus veiksmus – ar tai, kas jau vyksta yra blogai, ar dar nieko tokio“*.

Ekosistemos veikėjų ryšiai

JEF formato veikėjų ryšius kaip apsikeitimą atitinkama informacija, resursais ar įtaka puikiai iliustruoja sprendimų priėmimo aktyvuojant JEF pajėgas procesas. Šis prasideda nuo JK

⁵⁰ *Comprehensive Memorandum of Understanding between Joint Expeditionary Force Participant Nations, 2018 06 28.*

⁵¹ KAM, *Klaipėdoje pirmą kartą vienoje vietoje susitiko Jungtinių ekspedicinių pajėgų gynybos ministrai ir kariuomenių vadai, 2019 06 28,* <http://kam.lt/lt/naujienos/874/archyvas/930/ziniu/archyvas/2019-metai/ziniu/archyvas/2019-06/klaipedoje-pirma-karta-vienoje-vietoje-susitiko-jungtiniu-ekspediciniu-pajegu-gynybos-ministrai-ir-kariuomeniu-vadai.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp30.html>>. [Žiūrėta 2021 03 18]

konsultacijų su JEF šalimis narėmis dėl galimos operacijos, vėliau sekančio nacionalinio JK sprendimo aktyvuoti pajėgas ir įtraukti šalių narių kontribucijas jei šios išreiškia prisijungimo siekį, bendro JEF narių operacijos planavimo ir galiausiai šios vykdymo. Pabrėžtina, kad JEF pajėgų aktyvavimas krizės atveju neturi vieno specialaus aktyvavimo proceso. Kiekvienos situacijos atveju JEF deklaruoja pasiryžimą spręsti individualiai. Visgi, JEF darbo grupių veiklos diskusijos nurodo, jog šio formato šalys narės turi panašų suvokimą, kokiose operacijose JEF pajėgumai gali būti ir turėtų būti aktyvuojami. Pakankamai skirtinga JEF šalių narių kontribucija į JEF pajėgumus taip pat atspindi veikėjų tarpusavio ryšius. JK kaip minėta sudaro JEF pajėgų branduolį visose pajėgų domenuose. Norvegija daugiausia prisideda prie kontribucijos oro ir jūrų domenuose, Nyderlandai – jūrų domene ir atliekant amfibines operacijas, Švedija ir Suomija – jūrų domene, Danija ir Baltijos valstybės – skirtingų vienetų sausumos domene. JK skiriami pajėgumai laikomi lyderiaujančiu elementu, pasižyminčiu lengvumu, judrumu ir itin greita dislokavimo galimybe. Šalių narių kontribucijos laikomos pagrindinės intervencijos pajėgumu, pasižyminčiu sunkiaisiais elementais.⁵² JEF vadavietė Nortvude atspindi JEF karinio bendradarbiavimo formato centrą – JK. Kalbant apie JEF aukštos parengties pajėgų aktyvavimą ne pratybų tikslams svarbiausią poziciją kaip JEF formato iniciatorė užima būtent JK. Pažymėtina, kad JK turi teisę JEF pajėgas dislokuoti vienašaliu nacionaliniu sprendimu,⁵³ nepaisant to, kad preferencija yra teikiama daugiašaliam JEF šalių narių sprendimui. E4 tokią formato konfigūraciją vadina „JK + 1“. Anot E4, *„jeigu mes ar latviai mato ir vieningai sutaria, kad kyla grėsmė, jie paprašo britų, britai pradeda konsultacijas. Iš esmės, perdislokuoti pajėgas nereikia visų šalių sutikimo. Užtenka, kad britai tą priima. Tarkim britai + latviai ir jie jau deploynasi į Latviją kažkoku pagrindu, kas yra aprašyta teisiniuose formaliuose dokumentuose. Tai yra JK + 1. Tai bus žymiai greičiau, negu NATO atliks savo vaidmenį kylant grėsmei ar krizei“.*

JEF įtaka NATO rytinio flango saugumui

Analizuojant JEF formatą, visi ekspertai vienareikšmiškai sutinka, jog pastarasis turi didžiausią įtaką NATO rytinio flango saugumui. Anot E3, *„čia mes kalbame apie karinius – operacinius dalykus. Einame lygmeniu žemiau. Tai nereiškia, kad viskas va taip vyksta [spragsi pirštais], reikalinga ir diskusija, bet jau tai labiau domina karinį dėmenį“.* E5 pabrėžia, jog JEF *„yra labai pragmatiška ir aiški nauda. JEF yra potencialiai pajėgos, galinčios į konfliktą įsitraukti labai anksti. Tai vyktų ar ne vyktų klausimas, bet jos taip konstruojamos. Ir mūsų regione treniruojasi, daro pratybas, daro amfibias landing ir visokias kitokias pratybas. Tai ta nauda labai*

⁵² Ten pat, 9.

⁵³ Ministry of Defence UK, *The Joint Expeditionary Force*, 2018, June, 1.

aiški. JEF gali veikti ne tik NATO formate, bet ir su amerikiečiais, pavyzdžiui. Pačioje konflikto pradžioje“. E6 akcentuoja ir tai, kad „JEF leadina JK ir JK supranta grėsmę, mato savo rolę Baltijos jūros regione. Tai mus labai gelbėja šitoje vietoje“. Apibendrinant JEF išskirtinumą ir kuriamą pridėtinę vertę E8 teigia, kad „JEF išsišifruoja ne kaip bendradarbiavimo formatas. Tai yra šalis vienijanti pajėgų sampratą. Jis buvo sukurtas ne kaip platforma bendradarbiauti, bet kaip platforma esant reikalui pasitelkti šalių pajėgumus vienam ar kitam tikslui“.

„Tiesa pasakius aš taip ir nesupratau iki galo, kokia to formato idėja“ (E5)

3.6. Europos intervencijos iniciatyva

2017 m. Prancūzijos prezidentas Emmanuel Macron pristatė Europos intervencijos iniciatyvos (angl. *European Intervention Initiative*, toliau – EI2) idėją. Pastaroji buvo suprantama kaip Prancūzijos reakcija į galutinį PESCO produktą. Prancūzija siekė labiau išskirtine šalių naryste ir didesnėmis ambicijomis pažyminties PESCO iniciatyvos, tačiau galiausiai buvo priimta Vokietijos versija, siūlanti daugiau šalių įtraukiantį PESCO formatą.⁵⁴ Labiau atsakingos už savo pačios saugumą idėjos vedama Prancūzija 2018 m. išsiuntė iniciatyvos kvietimo laiškus devynioms Europos šalims – Belgijai, Danijai, Estijai, Italijai, Ispanijai, Nyderlandams, Portugalijai, JK ir Vokietijai. Prancūzijos prezidentas šias traktavo kaip pakankamai pajėgias prisidėti prie EI2 formato ir pakankamai ambicingas, siekiant dislokuoti nacionalines pajėgas krizės atveju. 2018 m. liepos 25 d. E. Macron idėja materializavosi į devynių šalių karinio bendradarbiavimo projektą, kurį formalizavimo tarp visų kviečiamų šalių išskyrus Italijos tarp gynybos ministerijų pasirašytas EI2 iniciatyvos laiškas.⁵⁵ Vėliau Italija visgi prisijungė prie EI2 formato kartu su Norvegija, Suomija bei Švedija.

Veiklos, kuriančios pridėtinę vertę

EI2 formato strateginiai tikslai kalba apie šalių narių pajėgų sąveikumą, bendrą strateginę kultūrą labiau autonomišką Europos idėją. Praktiškai EI2 siekia plėtoti multinacionalines pajėgas, kurios būtų pasirengusios veikti sprendžiant Europos kaimynystėje išpliekusią karinę krizę. Anot E2, „tai turėtų būti atsvara NATO kuriant ES kariuomenę <...> [EI2 iniciatyvos laišką] pasirašė tikrai didžiosios šalys, kurios turi pakankamai pajėgų ne tik tai savo gynybos reikmėms. Jos yra giliai Europoje ir per daug neįaučia karinės grėsmės šalia esančios“. Visgi, pajėgų aktyvavimas vis vieną yra planuojamas per ES, NATO ir JT formatus. EI2 formate dalyvaujančių valstybių

⁵⁴ Nicole Koenig, „The European Intervention Initiative: A look behind the scenes“, *Jacques Delors Institut*, 2018 06 27, 2.

⁵⁵ *Letter of Intent between the Ministers of Belgium, Denmark, Estonia, France, Germany, Netherlands, Portugal, Spain, United Kingdom concerning the development of the European Intervention Initiative*, 2018 07 25.

pajėgos turi būti lanksčios, pragmatiškos, o formato veikimo principai neįpareigojantys šalims narėms daryti to, ko šios nenori. EI2 veiklos orientuojasi į keturias pagrindines bendradarbiavimo sritis:

- 1) Strateginis planavimas ir žvalgybinės informacijos dalinimasis;
- 2) Galimų krizės scenarijų planavimas;
- 3) Parama karinėms operacijoms;
- 4) Išmuktų pamokų įsisavinimas ir doktrinos plėtojimas.

Pažymėtina, jog analizuojant EI2 formato veiklas iniciatyvos kvietimo laiškas aiškiai pabrėžia, kas EI2 formatas nėra ir kokios veiklos šiam nėra priskiriamos. Teigiama, jog EI2 nėra dar vienos greito reagavimo pajėgos, kurios būtų aktyvuojamos nacionalinių krizių atveju.⁵⁶ Taigi EI2 traktuojamas kaip platforma šalių narių kariniam bendradarbiavimui siekiant panašių valstybių narių tikslų pernelyg neįpareigojant šių struktūrizuoti EI2 formato veikimo principus.

Ekosistemos veikėjai

EI2 formatas nesukuria naujų struktūrų. Pastarasis tik papildo esamus ES, NATO ar JT formatus ir atitinkamų pajėgų vienetus. EI2 formatas pagrinde koncentruojasi į tiesioginius kontaktus tarp trylikos šalių narių sostinių, taip išvengiant biurokratinių forumų veikiančių kituose Baltijos jūros regiono karinio bendradarbiavimo formatuose. Taigi pagrindiniais EI2 veikėjais laikytinos būtent valstybės narės ir šių karinės pajėgos. Visgi, praktiniame lygmenyje EI2 veikia šie bendradarbiavimo forumai:

- 1) Gynybos ministrų komitetas;
- 2) Kariuomenių vadų komitetas;
- 3) Karinių štabų pokalbiai;
- 4) Nuolatinis EI2 sekretoriatas Paryžiuje. Šį sudaro prancūzų personalas ir jau egzistuojantis tinklas tarptautinių pareigūnų, dirbančių skirtingose Prancūzijos karinėse struktūrose.⁵⁷

Ekosistemos veikėjų pozicijos

EI2 karinio bendradarbiavimo formato veikėjų pozicijos priklauso aukščiausiems politiniam ir kariniam lygmenims. Pažymėtina, kad reikšmingą poziciją užima pats aukščiausias politinis lygmuo, t. y. valstybių prezidentai, kadangi būtent Prancūzijos prezidento ambicijos ir strateginis požiūris daro itin reikšmingą įtaką EI2 formato veikimo mechanizmams. Gynybos ministrų ir

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

kariuomenių vadų pozicijos taip pat yra svarbūs EI2 elementai, kadangi praktiškai reguliuoja EI2 veiklos kryptis.

Ekosistemos veikėjų ryšiai

Pažymėtina, kad EI2 formato veikėjų ryšiai, atspindintys vienetų interakciją, yra stipriai lemiami valstybių identitetų ir to, kokį vaidmenį šios vaidina bendresnėje ES politikos perspektyvoje. Kitaip tariant, EI2 veikėjų interakcijos kaip apsikeitimo informacija, resursais ar įtaka procesas priklauso nuo to kaip ES ir tarptautinėje arenoje veikia tam tikros raktinės valstybės. EI2 formate itin reikšmingas lyderiaujančios šalies – Prancūzijos vaidmuo. Pastarosios ambicijos labiausiai lemia EI2 valstybių interakcijas. Reikšmingas ir Vokietijos vaidmuo, kadangi šios valstybės dalyvavimas formate pažymi formato narių veikimo ir apskritai viso EI2 projekto legitimumą, paneigiant pajėgų dubliavimo ir Europos skaldymo mitus. Išskirtinis Danijos vaidmuo, kuomet ši priklausydama ES nedalyvauja ES saugumo ir gynybos politikoje, byloja ir apie išskirtines interakcijas, kurias naudoja ši valstybė EI2 formate. Gana stipriai išsiskiria ir JK. Pastarosios interakcijos EI2 formate paremtos tuo, jog JK planavo ir šiuo metu jau yra oficialiai pasitraukusi iš ES, tačiau ir toliau siekia aktyviai prisidėti prie Europos saugumo. EI2 formatas JK laikytinas dar viena priemone užtikrinančia šiuos tikslus. Nors atitinkamas EI2 valstybių vaidmuo tarptautinėje arenoje ir kuria specifinius formato ryšius, kalbant apie galima šalių karinių pajėgų dislokavimą, sprendimas vis vien išlieka nacionalinių kompetencijų ribose. EI2 formato interakcijos byloja, kad šis formatas laikytinas neformaliu šalių karinio bendradarbiavimo forumu arba kitaip tariant platforma, stiprinančia nacionalinius pajėgumus, o ne bet kada aktyvuojant pasirususių jungtinių pajėgų vienetą. Pažymėtina, kad EI2 narystės perspektyvoje ši yra laikoma atvira ir kitoms Europos valstybėms, kurios vadovausis tokiais pačiais strateginiais tikslais ir rodys atitinkamą gebėjimą ir valią prisidėti prie galimų karinių operacijų.⁵⁸ Sprendimas dėl naujų šalių priėmimo bus priimamas dabartinių EI2 narių konsensuso forma. Tai nurodo, jog nepaisant specifinių EI2 tarpusavio ryšių, formate stengiamasi išlaikyti tolydumo bei su(si)derinamumo principus.

EI2 įtaka NATO rytinio flango saugumui

Nepaisant savo turimo potencialo, EI2 formatas pasižymi mažiausia įtaka NATO rytinio flango saugumui. Anot E5, EI2 tai „šalių klubas, kuris galėtų skirti pajėgas. Priešingai nei JEF, kur šalys jau yra sumetę pajėgas ir suformavę vienetą. <...> Tai čia labiau pažengusių iš prancūzų taško šalių grupės sambūris, kuris galėtų potencialiai kažkur dalyvauti“. Kritiškai vertindamas EI2 efektyvumą E1 teigia, kad „tai yra vienašališkas vienos didžiausių Europos valstybių su didele ir

⁵⁸ Ten pat.

išvystyta karine pramone interesas paskirstyti, perskirstyti galios įtaką Europoje į savo pusę“. Estijos kaip vienintelės NATO rytinio flango valstybės dalyvavimas EI2 formate nėra pakankamas daryti įtaką Prancūzijai siekiant šios paramos užtikrinant NATO rytinio flango saugumą. Anot E5, *„dalyvavimas EI2 negali pakeisti Prancūzijos nuomonės. Nebent minimaliai labai įtakoti“*, taigi ir įtaka regiono saugumui yra labiau politinė ir mažai efektyvi. Apibendrinant EI2 įtaką E7 teigia, kad užtikrinant Baltijos jūros regiono saugumą *„pirmiausia mums svarbu yra NATO. Investuoti visą savo dėmesį reikia į NATO. ES [ir šios saugumo iniciatyvos] mums yra papildantis saugumo formatas“*.

3.7. Karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveika

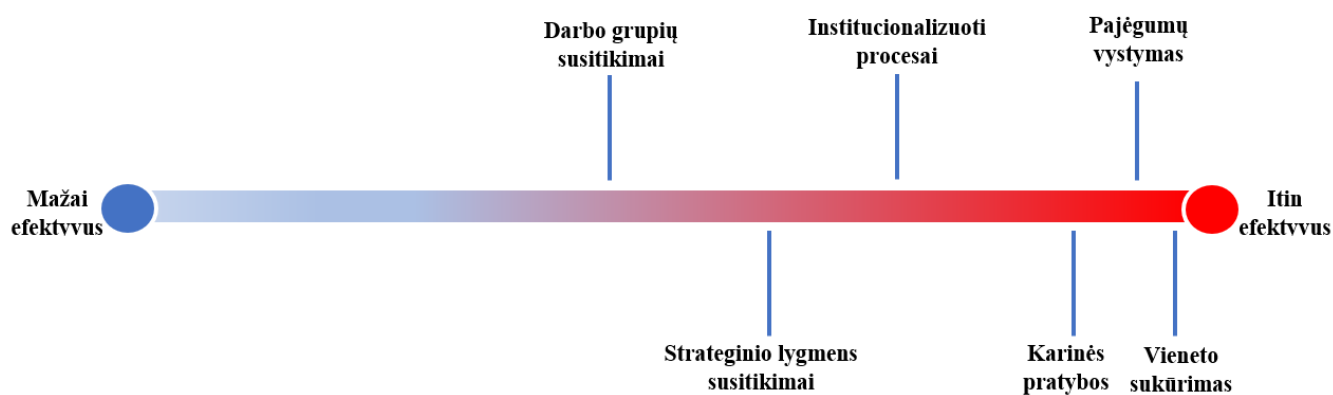
Įvertinus atskirų formatų Baltijos jūros regione kuriamą pridėtinę vertę, kuri ekosistemos perspektyvoje atsispindi kaip NATO ekosistemos pridėtinė vertė, galima įsigilinti į karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveiką arba kitaip tariant analizuoti formatų Baltijos jūros regione įtaką NATO rytinio flango saugumui, remiantis formatų veikimo mechanizmų, formatų apribojimų, taip pat neišnaudoto potencialo suvoktimis.

3.7.1. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai

Karinio bendradarbiavimo formatų įtaka NATO rytinio flango saugumui atsispindi per formatų veikimo mechanizmų efektyvumą – naudojant turimus išteklius pasiekiamą maksimalų įmanomą rezultatą. Didesnis veikimo mechanizmų efektyvumas nurodo ir didesnę formato, įgalinančio atitinkamus mechanizmus, įtaką. Efektyviausiu formatų veikimo mechanizmu laikomas praktinis pajėgų ar atitinkamo karinio vieneto sukūrimas. Anot E3, *„jeigu kažkas būtų sukurta ant žemės, tuomet mes galėtume kalbėti apie efektą, kuris iš tikrųjų kurtų ilgalaikį saugumą, atgrasymo efektą“*. E7 tęsia šią mintį teigdamas, *„kad šalių pavieniai projektai, kuriuos mes vystom su Amerikos pagalba, kai sąjungininkai padeda kurti tam tikrus pajėgumus irgi yra labai svarbu“*. Vienu efektyviausių karinio bendradarbiavimo veikimo mechanizmų taip pat laikytinos karinės pratybos. Tam pritaria visi apklausti ekspertai. Anot E1, *„pratybos, įgalinančios arba pademonstruojančios galimybę permesti, pajudinti pajėgas ir dislokuoti jas viename ar kitame regione per savo užsibrėžtus laikus. Tai parodo, jog tokie atgrasymo priemonių formatai yra ne tik popieriniai žodžiai, bet ir įgalina realias priemones būtent per pratybas, fiziškai perkelti vieną ar kitą junginį ten kur reikia, kur numatyta per pratybas“*. Itin svarbi formatų efektyvaus veikimo ypatybė, kuri labiau apima mechanizmų pobūdį, o ne konkrečius mechanizmus laikytinas institucionalizuotas formato veikimo modelis. Anot E5, *„jei yra reguliarūs susitikimai, ministrai pasirašo, ką nuveikė, užsisuka mechanizmas, kad reikia susitarti, reikia diskutuoti, ką galime*

nuveikti, yra tam tikras spaudimas. Galiausiai kai tu pasirašai raštu, sutari kažką daryti, nuleidi taskingus žemiau – prasideda procesas. Tai ta institucionalizavimo forma yra labai svarbi“. Kiek mažiau, bet vis vien pakankamai efektyviais mechanizmais laikytini ir strateginio lygmens (ministrų ir kariuomenių vadų) susitikimai, įgalinantys politinę valią imtis atitinkamų veiksmų ar bent jau užimdami pozicijas, demonstruojančias tokį pasiryžimą. Anot E1, „vienybės demonstravimas ir politinės valios saugumo gerinimo kryptimi išlaikymas, nedarant išimčių ir neabejojant tos krypties legitimumu, kai išeina kalba apie ekonominius, energetinius iššūkius vienoms ar kitoms šalims bendradarbiaujant su visuose scenarijuose priešiška laikoma šalimi“ yra efektyvus formatų veikimo mechanizmas. Strateginio lygmens susitikimai suteikia pagrindą formatų šalių pozicijų derinimuisi, kas tiesiogiai atsispindi diskusijose NATO formate. Anot E2, „jeigu viena šalis pareiškia vienokią nuomonę, kita kitokią, dažniausiai šalis ir liks viena. Bet kada tos nuomonės yra suderintos – turi didesnę svorį“. Tęsdamas savo samprotavimus E2 pabrėžia, kad „tie formatai mažesni tam ir buvo sugalvoti, kad tos šalys, kurios nori bendradarbiauti, joms nebūtinas būtų visų [NATO] šalių pritarimas ir jos galėtų derintis tam tikrus veiksmus tarpusavyje“. Reikšmingu veikimo mechanizmu taip pat laikytini ir žemesnio lygmens arba atitinkamų darbo grupių susitikimai. E5 teigia, kad svarbus yra „netgi toks paprastas aspektas kai žmonės pažįsta [vieni kitus] asmeniškai. Ne tik ministras ministrą, bet einama giliai, pažįsti sausumos pajėgų vadą, karininkas pažįsta karininką, majoras majorą. Jie susitinka, jie kyla karjeros laiptais kartu, jie mokėsi kartu. [...] Tas užsisuka ir ieškoti bendrų sprendimų yra paprasčiau“. Karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione veikimo mechanizmų efektyvumo vertinamas pateikiamas 2 paveikslėlyje žemiau.

2 pav. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmų efektyvumas

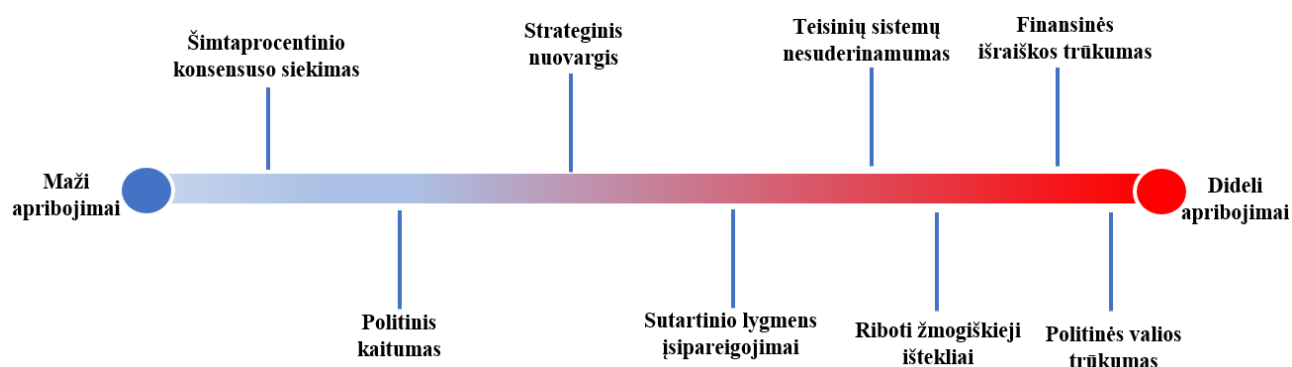
Šaltinis: sudaryta autorės

3.7.2. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimai

Karinio bendradarbiavimo formatų įtaka, dažniausiai turinti minimalų ar netgi neigiamą efektą NATO rytinio flango saugumui, atsiskleidžia per formatų veikimo apribojimus. Darbe atlikta analizė rodo, kad politinės valios trūkumas strateginiame politiniame ir kariniame lygmenyse laikomas didžiausiu karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimu tuo pačiu neigiamai atsiliepiančiu ir formatų bei NATO sąveikai. Omenyje turima formatų sprendimo priėmėjų lygmuo, kuriame svarbiausias pozicijas užima šalių narių gynybos ministrai ir kariuomenių vadai. Anot E1, *„bet kurį formatą paėmus, visur bus reikalinga žemesnės grandies, tai yra ministrų, kariuomenių vadovybių, politiniai sprendimai įgyvendinti aukščiausios valdžios nustatytus politinius sprendimus ir kryptis“*. E5 priduria, jog siekiant formatų efektyvumo *„reikia politinės valios, kūrybos, fantazijos kažką padaryti“*. Dar vienu karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimu galima laikyti formatų pagrindimo finansine išraiška trūkumą. E3 teigia, kad *„formatas jisai gaunasi paprastai tariant aukcionas, kai tu žinai, kad neturi pinigų, bet tu vis tiek dalyvauji. Sėdi, ginčijiesi, kad tu tą namą ar mašiną pirkysi, bet realiai tu to nepadarei, nes neturi pinigų“*. E3 priduria, kad *„visi ateina, prasišneka visą dieną, bet galiausiai viena šalis pasako sorry mes pinigų neturim, mes to nedarysim. Bet jų neišmes iš klubo. Tu turi klubą, bet jei jis neparemtas finansine išraiška, gaunasi kalbėjimas dėl kalbėjimo“*. Finansinio pagrindimo trūkumas artimai siejasi ir su ribotų žmogiškųjų išteklių problema, atstovaujant šalių narių pozicijas įvairiuose formatuose, užtikrinant sprendimų įgyvendinimą šalyse narėse ir, žinoma, skiriant pajėgumus atitinkamų formatų projektams. Anot E4, *„didesnėse šalyse vienam formatui skiria visą įstaigą su keliais šimtais ar daugiau darbuotojų. Pas mus yra vienas žmogus, na du, sakykim keli vienam formatui. Tai ir indėlis yra atitinkamas, ir vertė tam projektui, ir tai ką mes pasiimam“*. Karinio bendradarbiavimo formatų šalių narių teisinių sistemų nesuderinamumas taip pat laikytinas dideliu efektyvaus formatų veikimo užtikrinant NATO rytinio flango saugumą apribojimu. Tą iliustruoja E1 teigdamas, kad *„šalių teisinių sistemų nesuderinamumas tiek informacijos kaitos srityje, tiek įsigijimuose, tiek biudžeto formavime. Tai būtų pagrindiniai apribojimai“*. Pabrėžtina, kad procesų ir teisinės bazės naujų pajėgumų vystyme ar esamų tobulinime tarp atitinkamų formatų šalių narių nesuderinamumas yra didžiulė kliūtis tiek vykdant prisiimtus įsipareigojimus, tiek siekiant prisiimti naujus. Kaip vieną iš analizuotų formatų veikimo apribojimų sprendžiant NATO rytinio flango iššūkius ekspertai įvardija sutartinius formatų įsipareigojimus. Samprotaujama apie tai, kad NATO vadovaujasi aiškiais kolektyvinės gynybos įsipareigojimais, kuriuos galima apibūdinti kaip formalius įsipareigojimus. Baltijos jūros regiono formatai – priešingai, vadovaujasi neformaliais vienas kito gynybos įsipareigojimais. Anot E5, analizuojamos ekosistemos veikėjai yra *„žemesnio*

lygmens formatai. Jie neturi kažkokių įsipareigojimų ginti. Visa tai daroma per Aljansą. [...] Pagrindinis apribojimas yra tai, kad sukurta mechanizmų gana veikiančių, praktinio bendradarbiavimo karinėje srityje, bet jie vis tiek tokie pusiau neformalūs. Ir ne viską gali pasiekti“. E3 įvardija dar vieną karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimą, kuri vadina strateginiu nuovargiu. Omenyje turimas strateginių politinių ir karinių tikslų formatuose nesuderinamumas. Anot E3, „karinis mindsetas kai ne mato efekto atsiranda ta frustracija, strateginis nuovargis“, kuomet vadovaujantis hierarchiniu principu privaloma vykdyti politinius įsipareigojimus, tačiau kariniu vertinimu pridėtinės vertės atitinkamų projektų atžvilgiu nebematoma. Kalbėdamas apie strateginio nuovargio paveiktus formatus E3 teigia, „visi supranta, kad mes esame NATO sąjungininkai, mes esame kaimynai ir mes turime daryti todėl, kad kažkas nebūtų nusivylęs. Mes iš esmės kažką darome, bet to efekto nėra“. Politinis kaitumas kalbant apie šalių narių aukščiausiosios politinės valdžiomis (ne)pasikeitimą po rinkimų laikytinas mažiau paveikiu, tačiau vis vieną neigiamą įtaką karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikai turinčiu veiksmu. Anot E2, „skirtingos partijos ateina į valdžią ir suformuoja skirtingą požiūrį į saugumą. Gali būti, kad vienoje kadencijoje buvo sutarta vienas, bet atėjus naujai partijai į valdžią požiūris į kaimynus ar apskritai į grėsmes gali keistis. Keičiasi biudžetai“. Lygiai taip pat pavojingas yra ir aukščiausiosios valdžios nepasikeitimas taip ne vieną rinkimų ciklą išlaikant tą pačią vieno ar kito formato ar apskritai atitinkamos grėsmės atžvilgiu skeptišką poziciją. Mažiausiu formatų veikimo apribojimu laikomas šimtaprocentinio konsensuso siekimas, kitaip tariant sprendimo, kuriuo būtų patenkintos absoliučiai visos šalys narės, paieškos. Apie tai samprotaudamas E6 teigia, „bandymas visiems įtikti, kad visiems tiktų konkretus dalykas“ yra vienas veikimo apribojimų, būdingų ypač Šiaurės šalių formatams. Formatų veikimo apribojimų vertinimas pateikiamas 3 paveikslėlyje žemiau.

3 pav. Karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimai

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus, šiuos sieja du požymiai, nurodantys ir bendresnes formatų bei NATO rytinio flango sąveikos ypatybes. Visų pirma, nepaisant kolektyvinės narystės skirtinguose karinio bendradarbiavimo formatuose, šių narės, visgi, yra individualios valstybės. Pastebėta, kad formatų šalys narės nacionalinius interesus iškelia aukščiau virš regioninių arba šiuos atspindinčių – formatų interesų. Anot E4, „*kiekviena šalis yra suvereni valstybė. Tai yra esminis ypatumas*“, nulemiantis formatų efektyvumą ir nesiryžimą išnaudoti pastarųjų potencialo kuriant pridėtinę vertę. Anot E5, „*šalys turi savo įstatymus, turi savo požiūrį, turi šiek tiek išsiskiriančius operacinius reikalavimus ir panašiai*“. Šiam antrina E7 teigdamas, kad „*skirtingas šalių planavimas, skirtingi prioritetai, skirtingas gynybos planavimas, ciklai kiša pačią didžiausią koją tokių formatų efektyvumui*“. Visų antra, didžioji dalis formatų Baltijos jūros regione apart JEF ir dalinai 3B yra kariniai-politiniai formatai ir anot E5, „*politiniame formate tu gali spręsti tik politinius klausimus. Tai yra kalbėjimo forma tam tikra prasme. Galbūt kažkokios stalo pratybos, bet kažkokių pajėgumų plėtros ar kažkokių rimtesnių dalykų negali padaryti*“. E7 tęsia šią mintį teigdamas, kad „*tokie formatai yra svarbūs iš tokios koordinacinės pusės labiau*“. Anot E8, „*visus bendradarbiavimo formatus vertinčiau kaip būdą pasiekti politinių kažkokių benefitų, siųsti tą kažkokią žinutę, negu kalbėti apie praktinę naudą vienokio ar kitokio formato*“. Kalbėdamas apie formatų įtaką E8 pateikia išvadą, kuri būdinga daugeliui ekspertų išvalgų: „*Aš į juos žiūriu kaip į universalias padangas automobiliui. Tas, kas tinka viskam, tas netinka niekam. <...> Nėra universalaus bendradarbiavimo formato, nes visada yra labai skirtingi šalių požiūriai. Tuos sąlyčio taškus rasti įmanoma, bet tikrai ne visais atvejais. O jei kartais ir pavyksta rasti, tai dideli kompromisai būna ne visiškai naudingi pačiai šaliai*“.

3.7.3. Karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotas potencialas

Neišnaudotas karinio bendradarbiavimo formatų potencialas byloja apie sąveikos terpę, kurioje formatai dar galėtų daryti įtaką ir prisidėti prie NATO rytinio flango saugumo užtikrinimo. Kalbant apie konkrečius tokios veiklos pavydžius, nepaisant to, kad karinės pratybos laikytos vienu efektyviausių formatų veikimo mechanizmu, šios taip pat atspindi vieną iš neišnaudoto karinio bendradarbiavimo potencialo galimybių. E2 tai vadina *ad hoc* pratybomis. Anot eksperto, „*gretimos šalies netikėtos pratybos mūsų teritorijoje*“ yra tai, ką formatai galėtų įgalinti – „*tarkim lenkai susiorganizuoja pratybas, per kelias dienas mes gauname išpėjimą, kad per kelias dienas mes norime išsilaipinti Suvalkų koridoriuje Lietuvos teritorijoje. Arba lietuviai po kelių dienų padaro pratybas Latvijos teritorijoje*“. Formatai taip pat suteikia platformą, kurioje šalys narės galėtų sinchronizuoti savo gynybos planus ar net samprotauti apie bendrus regiono gynybos planus. Anot E2, „*leidžiantis į žemesnį – taktinį, operacinį – lygmenį, galbūt galėtų šalys derinti kažkokius*

realius taktinius kariavimo planus“. Kai kurie formatai, pavyzdžiui, 3B B-CJSE projekto rėmuose, šį potencialą dalinai išnaudoja, tačiau didžiąja dalimi, orientuojantis būtent į Šiaurės šalių vadovaujamus formatus tokie operaciniai planavimai vyksta vangiai. Neišnaudotu karinio bendradarbiavimo potencialu taip pat laikytini bendri šalių narių įsigijimai modernizuojant esamus ar vystant naujus pajėgumus. Bendros platformos nurodo natūralų poreikį bendradarbiauti pajėgumų priežiūros, logistikos ar treniravimosi klausimais. Anot E5, *„nereikia būti dideliu genijumi, kad atsirastų tas poreikis. Tas bendradarbiavimas automatiškai būtų gavęsis, jei visi trys nusiperka, tai natūralu, kad visi trys ir bendradarbiauja. Bendra sistema ir taip toliau. Trise tariasi ką daryti. Tai prarasta galimybė“.* E8 antrina šiai minčiai teigdamas, kad *„ne paslaptis, kad viską, ką mes perkame, vis tiek norėtumėm, kad technikos šnekėtusi tarpusavyje ne tik šalyje, bet ir tarp skirtingų valstybių“.* Dar viena karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudota galimybė laikytina formatų parama NATO rytų partnerystės valstybėms, ypatingą dėmesį skiriant Ukrainai. Kai kurie Šiauriniai formatai šį potencialą dalinai išnaudojo po 2014 m. Krymo įvykių, tačiau nūdienos realijos rodo, jog bendradarbiavimo ir paramos poreikis nėra išnykęs. Anot E6, su Šiaurės šalimis visai neseniai *„pasidalinome mūsų Food for thoughts paper‘iu, ką galima būtų nuveikti Ukrainoje, Moldovoje ir Gruzijoje. Tikimės, kad tenai galėtumėm pajudėti pridėtinės vertės atžvilgiu“.* Nutolstant nuo konkrečių veiklų ir pereinant labiau prie bendradarbiavimo principų, dar viena formatų neišnaudota galimybė laikytini dvišaliai ar trišaliai susitarimai, kurie neradus pritarimo visų atitinkamo formato šalių narių tarpe galėtų materializuotis siauresniame valstybių rate. Anot E8, *„jeigu iš tikrųjų mes turime interesą dėl kažko susitarti, tai mums jokių formatų nereikia. Mes ir taip sėkmingai dvišališkai ar trišališkai susitarsim“.*

Galima teigti, kad karinio bendradarbiavimo formatų veikimo potencialas, kuris ženkliai prisidėtų prie NATO rytinio flango saugumo E1 nuomone turėtų atrodyti taip: *„integruotos pajėgos ir kariniai gynybiniai pajėgumai. Integruota politinė kryptis gerinant bendradarbiavimą šitoje saugumo srity, keičiant, adaptuojant savo teisines bazes, lengvinant pajėgų judėjimą, lengvinant keitimąsi informacija, įskaitant ir jautrią žvalgybinę [informaciją], siunčiant politines strategines žinutes apie vienybės demonstravimą, [apie tai, kad] regionas, formatas yra viena institucija ir visi pajėgumai yra naudojami interesams ginti“.* Formatų neišnaudotas potencialas pateikiamas 4 paveikslėlyje žemiau.

4 pav. Karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotas potencialas

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant praktinius karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudoto potencialo veiklos pavyzdžius galima įvertinti formatus Baltijos jūros regione turinčius didžiausią potencialą užtikrinant NATO rytinio flango saugumą. Analizė rodo, kad NORDEFECO laikytinas formatu, turinčiu didžiausią neišnaudotą potencialą prisidedant prie regiono saugumo. Anot E6, „tas bendradarbiavimas ne tai, kad dar tik prasideda, bet dar nepakankamai išibėgėjęs yra. Dar mes visko nepasiėmėm iš NORDEFECO. <...> Ir mums patiems reikėtų truputėlį daugiau įdėti indėlio sugalvojant, kur mes juo galėtumėm engaginti“. Nors JEF jau dabar laikytinas pakankamai materializavusiu formatu šis taip byloja apie dar didesnę pastarojo potencialą. Ekspertų nuomone JEF net sunku palyginti su kitais karinio bendradarbiavimo formatais. Anot E6, „iš esmės tai yra karinis dalykas. O visi šiaurietiški formatai yra labiau projektai, patirties pasidalijimas, informacijos apsikeitimas – daugiau tokie politiniai forumai. JEF turi realią, praktinę naudą ilgalaikėje perspektyvoje. Dėl to, negali palyginti efektyvumo. Kai turi formatą, kuriame pasišneki, apsitari, tai čia yra labai svarbu, bet kažko apčiuopiamo tu neturi. O JEF turi apčiuopiamybę“. JEF kuriama pridėtinė vertė kartu nurodo ir neišnaudotą formato potencialą, kuris efektyviau įgalinus minėtąją „apčiuopiamybę“ gali būti panaudotas. 3B taip pat vertinamas kaip nepakankamai savo potencialą išnaudojęs formatas, ypač bendrų įsigijimų ir pajėgumų vystymo srityse. E5 pabrėžia, kad „tos pagrindinės platformos – artilerijos sistemos ir pėstininkų kovos mašinos – kad nėra tos pačios ir dar baisiausiai skirtingos, absoliučiai nesuderinamos, surasti praktinę naudą,

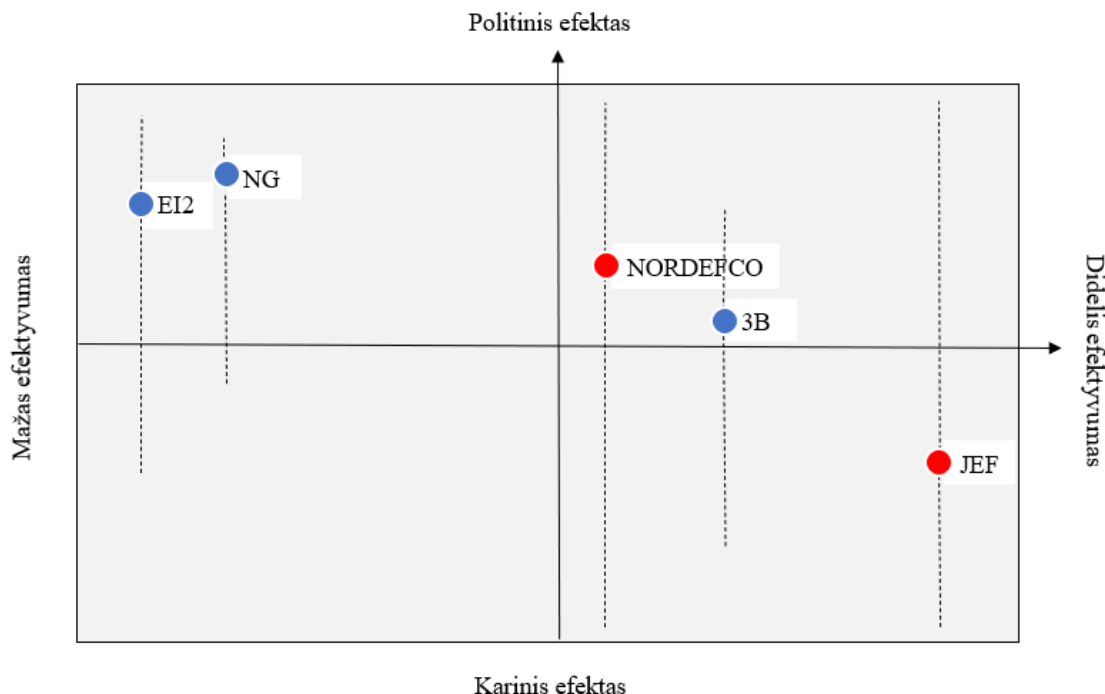
nišą bendradarbiauti [yra sudėtinga]“. NG ir EI2 formatai taip pat byloja apie neišnaudotą savo potencialą, tačiau šių galimybės apsiriboja labiau politinio pobūdžio įtaka. Apibendrinamas formatų potencialą E8 teikia, kad „*nežinau kodėl, bet mes kad ir apie koki formatą kalbėtumėm, nueinam į skirtingas puses. Nežinau, ar čia yra nacionaliniai ypatumai nesidalinti informacija ar dalintis ja ribotai. Iš tikrųjų galima būtų pajėgumus plėtoti efektyviau kaštų prasme, tiek integravimo ir panaudojimo prasme“.*

Išvados

Nepaisant to, kad Baltijos jūros regiono valstybės NATO laiko esminiu saugumo garantu, šalys taip pat dalyvauja skirtinguose, tačiau tarpusavyje persipinančiuose karinio bendradarbiavimo formatuose. Dėmesį sutelkiant į NATO rytinį flangą identifikuota, kad šiame regione veikia tokie formatai kaip 3B, NORDEFECO, Šiaurės šalių grupė, JEF ir EI2. Tyrime siekta išsiakinti, pastarieji padeda ar priešingai – trukdo užtikrinant NATO rytinio flango saugumą. Kitaip tariant, siekta išanalizuoti, kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione daro NATO rytinio flango saugumui. Ieškant atsakymo į pagrindinį darbo klausimą, buvo remtasi R. Adner išplėta organizacinės ekosistemos kaip struktūros teorine prieiga, nurodančia, kad NATO ekosistemoje veikia tarpusavio priklausomybe susieti formatai, kurių interakcijos materializuojasi į bendrą organizacinės ekosistemos pridėtinę vertę – regiono saugumą. Teorija nurodė, kad siekiant suprasti NATO rytinio flango ir čia veikiančių kitų karinio bendradarbiavimo formatų sąveiką, pravartu analizuoti NATO ekosistemos veiklas, kuriančias pridėtinę vertę, veikėjus, įgyvendinančius šias veiklas, veikėjų pozicijas ekosistemoje ir šių tarpusavio ryšius. Analizei atlikti buvo naudojama kokybinė metodologija – viešų šaltinių turinio analizė ir 8 pusiau struktūruoti interviu su saugumo srityje dirbančiais ekspertais. Toliau pristatomos esminės tyrimo išvados, leidžiančios teigti, kad darbe išsikeltas tikslas yra pasiektas.

Pabrėžtina, kad karinio bendradarbiavimo formatų įtaka NATO rytinio flango saugumui buvo vertinama per formatų veikimo mechanizmų efektyvumą, formatų apribojimus ir neišnaudotą potencialą. Analizės vizualizacija pavaizduota 5 paveikslėlyje žemiau. Formatai buvo vertinami šių veikimo mechanizmų efektyvumo (mažo arba didelio) bei kuriamo efekto (politinio arba karinio) dimensijose. Mėlyna spalva žymimi formatai nurodo ribotą šių potencialą punktyrine linija pažymint potencialo galimybes, raudona svarba žymimi didžiausią potencialą turintys formatai punktyrine linija tuo pačiu pažymint šių potencialo galimybes.

5 pav. Baltijos jūros regione veikiančių karinio bendradarbiavimo formatų įtaka NATO rytinio flango saugumui

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastebėta, kad tokių formatų kaip 3B, NORDEFECO, Šiaurės šalių grupė, JEF ir EI2 politiniai ir kariniai kuriami efektai yra sunkiai palyginami tarpusavyje. Visgi, kuriami efektai neimplikuoja, jog vienas jų yra mažiau reikšmingas sprendžiant Aljanso saugumo iššūkius. Didžiausia praktinė-karinė įtaka pasižymi atitinkamų karinių vienetų ir pajėgumų vystymu, taip pat formatų šalių narių bendrų pajėgumų įsigijimu ir modernizavimu. Formatų karinis efektas taip pat pasireiškia per karines pratybas, kurių atsakomybė priklauso nacionalinėms valstybėms, tačiau pratybų organizavimo etapai gali vykti ir formatų rėmuose. Įtaka per kuriamą politinį efektą demonstruoja formatų šalių narių vienybę, solidarumą, atitinkamų pozicijų suderinamumą tiek sąjungininkams, tiek priešiškomis valstybėms. Formatų įtaka NATO rytinio flango saugumui pasireiškia per atitinkamų pozicijų derinimą ir šių atstovavimą Aljanse. Žvelgiant į konkrečių formatų Baltijos jūros regione įtaką matoma, kad efektyviausiu formatu laikytinas JEF. Šis vienintelis analizuojamų formatų tarpe kuria didesnę karinę, nei politinę pridėtinę vertę. Šis taip pat turi didelį neišnaudotą potencialą šalių narių bendrų pratybų, pajėgumų vystymo bei planų sinchronizavimo srityse. Samprotaujama, ar JEF apskritai traktuotinas kaip karinis bendradarbiavimo formatas, kadangi, visų pirma, pastarasis veikia ne kaip bendradarbiavimo forumas, o kaip atitinkamas pajėgas generuojantis vienetas. 3B laikytinas kiek mažiau efektyviu formatu nei JEF karinį efektą kuriant per bendrus vystomus pajėgumus (BALNET, BALTFOR,

MSA, BALTRON, 3B Jūrinė Vizija 2030+) ir kitus praktinius projektus (BALTDEFCOL, B-CJSE). Visgi, 3B valstybes sąjungininkams ir priešininkams pozicionuojant kaip vieningą operacinę erdvę, šis formatas kuria didesnį politinį nei karinį efektą. 3B potencialas yra ribotas, kadangi didžiausią įtaką regiono saugumui 3B formatas padarė dar prieš prisijungiant prie NATO. Visgi, efektyvesnio bendradarbiavimo galimybės ne tik skleidžiant strategines žinutes, bet ir drauge vystant pajėgumus pasirenkat tokias pat ar bent panašias pajėgumų platformas išvelgiamos. NORDEFECO laikytinas pakankamai efektyviu karinio bendradarbiavimo formatu, kuriančiu didesnį politinį-koordinacinį, nei karinį efektą. Šio įtaka NATO rytinio flango saugumui yra unikali, kadangi pastarojo dėka į bendrą operacinę erdvę yra prijungiamos Švedija ir Suomija. NORDEFECO potencialas didžiausias analizuojamų formatų tarpe, kadangi pastarasis veikia itin plačiai įtraukdamas ginkluotės, pajėgumų, žmogiškųjų išteklių ir edukacijos, treniravimosi ir pratybų bei operacijų bendradarbiavimo sritis. Pabrėžtina ir tai, kad NORDEFECO ir JEF formatų kuriama pridėtinė vertė gali materializuotis ir netiesiogiai per šiuos formatus, t. y. per dvišalius ar trišalius valstybių narių susitarimus, kurie užsimezgė atitinkamų formatų rėmuose. Pastebėta, kad Šiaurės šalių grupės ir EI2 formatai turi mažą įtaką NATO rytinio flango saugumui, kadangi beveik nekuria karinio efekto ir pasižymi vien tik neformaliomis politinėmis diskusijomis. EI2 atveju, nepaisant Baltijos jūros regiono valstybių narystės šiame, apskritai nėra orientuotas užtikrinti būtent NATO rytinio flango saugumą. Šiaurės šalių grupės ir EI2 formato potencialas taip pat vertinamas kaip itin ribotas, kadangi šie neturi formalių įsipareigojimų ir aiškiai institucionalizuotų veikimo mechanizmų. Pabrėžtina, jog NG formato tikslas ir yra išlikti neformaliu forumu, todėl pastarojo ribotumai nieko nestebina. Tuo tarpu EI2 turi kur kas didesnes ambicijas kuriant karinį efektą, taigi šio veikimo mechanizmai turėtų būti persvarstomi, kadangi analizuojamų formatų perspektyvoje EI2 vertinimas kaip labiausiai neišdirbtas formatas. Pagrindiniais formatų įtakos NATO rytinio flango saugumui apribojimais laikytinas politinės valios gynybos ministrų ir kariuomenių vadų lygmenyje trūkumas, formatų nepagrindimas finansine išraiška, iš to kylantys riboti žmogiškieji išteklių veikiant formatų rėmuose, taip pat valstybių teisinių sistemų nesuderinamumas ir neformalus įsipareigojimai įgyvendinant atitinkamus projektus. Pastarieji apribojimai žymi bendresnę problemą, kad nepaisant kolektyvinės narystės skirtinguose karinio bendradarbiavimo formatuose, šių narės, visų pirma, yra individualios valstybės. Pastarosios savo nacionalinius interesus iškelia aukščiau virš regioninių arba šiuos atspindinčių – formatų interesų, o tai tik dar labiau išryškina šalių skirtumus, siekiant konsensuso atitinkamais klausimais.

Apibendrinant galima teigti, kad karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione padeda užtikrinti NATO rytinio flango saugumą per kuriamą politinį efektą. Neišnaudotas

potencialas rodo, jog formatų efektai galėtų turėti dar didesnę įtaką tiek politiniame, tiek praktiniame-kariniame lygmenyse, turint pakankamą politinę valią spręsti formatų veikimo apribojimus. Tyrimo rezultatai byloja, kad karinio bendradarbiavimo formatai yra svarbūs saugumo architektūros veikėjai. Remiantis organizacinės ekosistemos konceptu, formatų analizė padeda suprasti bendresnę aplinką, kurioje Aljansas veikia, taip pat leidžia samprotauti apie NATO ir šio adaptacijos procesą post-modernaus veikimo link.

Atliekant tyrimą susidurta ir su tam tikrais ribotumais. Vienas jų – ribotos generalizacijos problema, kuomet remiamasi išskirtinai Baltijos jūros regione veikiančių formatų analize neįvertinant kitų formatų, pavyzdžiui, Vokietijos inicijuotos Rėminės valstybės koncepcijos (angl. *Framework Nation Concept*) įtakos NATO rytinio flango saugumui. Pasirinkta vien tik daugiašalių formatų analizė taip pat laikytina vienu iš darbo ribotumų, kadangi neįvertina dvišalių formatų galimos įtakos Aljansui. Ribotai vertinamos ir karinio bendradarbiavimo formatų įtakos visam Aljansui suvoktys, kadangi šiame tyrime buvo koncentruotasi tik į NATO rytinį flangą. Pažymėtina ir tai, kad panašaus pobūdžio tyrimas įtraukiant įslaptintos informacijos analizę gautus rezultatus papildytų naujais argumentais ir vertinimais. Visa tai nurodo terpę ateities darbams ir diskusijoms.

Literatūros sąrašas

Literatūra

1. Aaltola, Mika ir Mattiisen, Mariita, „Growing democratic vulnerability in the Nordic-Baltic Region: learning lessons from the geopolitically motivated Russian hacking of the 2016 US election”, Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects”, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.
2. Adner, Ron, „Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy“, *Journal of Management*, 43(1), 2017
3. Beržiūnas, Valentinas, „Santykiai su Latvija bei Estija ir Baltijos šalių bendradarbiavimas“, *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
4. Breitenbauch, Ø. Henrik et. al., „Options for enhancing Nordic–Baltic defence and security cooperation. Ane explorative survey“, *The Centre for Military Studies, the University of Copenhagen*, 2017.
5. Browning, S. Christopher, „Branding Nordicity: models, identity and the decline of exceptionalism“, *Cooperation and Conflict*, 42(1), 2007.
6. Buzan, Barry ir Wæver, Ole, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
7. Dalsjö, Robert, Berglund, Christofer ir Jonsson, Michael, „Bursting the bubble Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: capabilities, countermeasures, and implications“, *Swedish Defence Research Agency*, 2019.
8. Ekengren, Magnus, „A return to geopolitics? The future of the security community in the Baltic Sea Region“, *Global Affairs*, 4(4-5), 2018.
9. Fiskvik, Jannicke, „Nordic security: moving towards NATO?“, *CSS Analyses in Security Policy*, 189, 2016.
10. Frisell, H. Eva ir Sjökvist, Emma, „Military cooperation around framework nations“, *Swedish Defence Research Agency*, 2019.
11. Hansen, F. Splidsboel, „Bad news from Riga: the future challenge of disinformation. Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects”, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.
12. Jacobides, G. Michael, Cennamo, Carmelo ir Gawer, Annabelle, „Towards a theory of ecosystems“, *Strategic management Journal*, 39(8), 2018

13. Koch, Katharina, „Region-building and security: the multiple borders of the Baltic Sea Region after EU enlargement“, *Geopolitics*, 20(3), 2015.
14. Koenig, Nicole, „The European Intervention Initiative: A look behind the scenes“, *Jacques Delors Institut*, 2018 06 27.
15. Kulesa, Łukasz ir Frear, Thomas, „NATO’s evolving modern deterrence posture: challenges and risks“, *Post-Workshop Report, European Leadership Network*, 2016.
16. Lanoszka, Alexander ir Hunzeker, A. Michael, „Conventional deterrence and landpower in Northeastern Europe“, *Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press*, 2019.
17. Lucas, R. Edward ir Thomas Crosbie, „Anti-Access/Area Denial in the Baltic Sea Region“, *Scandinavian Journal of Military Studies*, 2(1), 2019.
18. Makarychev, Andrey, „From Utopian to Distopian Regionalism: A Study of Unfulfilled Expectations in the Baltic Sea Region“, *Polity*, 52(2), 2020.
19. Maldre, Patrik, „Strategic cyber threats to the Baltic Sea Region. Security of the Baltic Sea Region: Realities and Prospects“, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.
20. Mars, M. Matthew, Bronstein, L. Judith ir Lusch F. Robert „The value of a metaphor: Organizations and ecosystems“, *Organizational Dynamics*, 41(4), 2012
21. Moore, F. James, *The Death of Competition: Leadership and Strategy in the Age of Business Ecosystems*, New York: Harper Business
22. Muti, Karolina ir Leuprecht, Christian, „Responsible deterrence: leveraging strategic détente with Russia“, *Riga Dialogue Afterthoughts 2019: Managing Crisis and Ensuring Strategic Stability in the Euroatlantic Community, Latvian Institute of International Affairs*, 2019.
23. Nordenman, Magnus, „On the transatlantic edge Nordic Ssecurity after the Afghan war and the Ukraine crisis“, *The RUSI Journal*, 159(3), 2014.
24. Peltoniemi, Mirva ir Vuori, Elisa „Business Ecosystem as the New Approach to Complex Adaptive Business Environments“, *Proceedings of EBusiness Research Forum*, 2008
25. Romanovs, Uģis ir Andžāns, Māris, „The trilateral military cooperation of the Baltic States in the "New Normal" security landscape“, *Security of the Baltic Sea Region: realities and prospects*”, *The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2017.
26. Saxi, L. Håkon, „British and German initiatives for defence cooperation: the Joint Expeditionary Force and the Framework Nations Concept“, *Defence Studies*, 17(2), 2017.
27. Saxi, L. Håkon, „The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation”, *International Affairs*, 95(3), 2019.

28. Steinbock, Dan, „NATO and Northern Europe: from Nordic Balance to Northern Balance“, *American Foreign Policy Interests*, 30(4), 2008.
29. Sukhankin, Sergey, „Kaliningrad and Baltic Sea Region security“, *International Centre for Policy Studies*, 2017.
30. Tardy, Thierry, „The risks of NATO’s maladaptation“, *European Security*, 2020.
31. Thomas, Brychan ir Murphy, Lyndon, „Employee Innovativeness in Organizational Ecosystems: An Initial Study“, *Open Journal of Human Resource Management*, 3(1), 2020
32. Vanaga, Nora, „NATO’s conventional deterrence posture in the Baltics: strengths and weaknesses“, *Security of the Baltic Sea Region Revisited amid the Baltic Centenary, The Rīga Conference Papers, Latvian Institute of International Affairs*, 2018.
33. Veebel, Viljar ir Ploom, Illimar, „Are the Baltic States and NATO on the right path in deterring Russia in the Baltic?“, *Defense and Security Analysis*, 2019.

Šaltinių sąrašas

1. Government Offices of Sweden, *Northern group defence ministers met in The Hague*, 2018 06 07, <<https://www.government.se/articles/2018/06/northern-group-defence-ministers-met-in-the-hague/>>. [Žiūrėta 2021 03 24]
2. JK Ministry of Defence, *Iceland becomes 10th nation to join UK-led Joint Expeditionary Force*, <<https://www.gov.uk/government/news/iceland-becomes-10th-nation-to-join-uk-led-joint-expeditionary-force>>. [Žiūrėta 2021 04 25]
3. KAM, *Šiaurės-Baltijos ir Šiaurės šalių gynybos ministrų susitikimuose dėmesys saugumo situacijai regione*, 2020 11 05, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2020_metai/ziniu_archyvas_2020-11/siaures-baltijos_ir_siaures_saliju_gynybos_ministru_susitikimuose_demesys_saugumo_situacijai_regione.html?backlink=%252F%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html>. [Žiūrėta 2021 03 25]
4. KAM, *JK vadovaujamos ekspedicinės pajėgos*, <http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/jk_vadovaujamos_ekspedicines_pajegos.html>. [Žiūrėta 2021 03 16]
5. KAM, *Karmėlavoje inauguruota nauja oro erdvės stebėjimo ir kontrolės sistema*, 2019 12 19, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-

- [12/karmelavoje_inauguruota_nauja_oro_erdves_stebejimo_ir_kontroles_sistema.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html](#)>. [Žiūrėta 2021 02 25]
6. KAM, *Klaipėdoje pirmą kartą vienoje vietoje susitiko Jungtinių ekspedicinių pajėgų gynybos ministrai ir kariuomenių vadai*, 2019 06 28, http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-06/klaipedoje_pirma_karta_vienoje_vietoje_susitiko_jungtiniu_ekspediciniu_pajegu_gynybos_ministrai_ir_kariuomeniu_vadai.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp30.html>. [Žiūrėta 2021 03 18]
 7. KAM, *Krašto apsaugos ministras R. Karoblis su kolegomis iš Šiaurės grupės aptarė COVID19 įtaką gynybos pajėgumams ir pasirengimui*, 2020 05 20, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2020_metai/ziniu_archyvas_2020-05/krasto_apsaugos_ministras_r_karoblis_su_kolegomis_is_siaures_grupes_aptare_covid19_itaka_gynybos_pajegumams_ir_pasirengimui.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 03 24]
 8. KAM, *Krašto apsaugos viceministras V. Umbrasas dalyvavo Baltijos gynybos koledžo 20-mečio minėjime*, 2019 02 23, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-02/krasto_apsaugos_viceministras_v_umbrasas_dalyvavo_baltijos_gynybos_koledzo_20-mecio_minejime.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]
 9. KAM, *Lietuva ir kitos Baltijos šalys įsilieja į Šiaurės šalių gynybinį bendradarbiavimą*, 2014 10 17, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2014_metai/ziniu_archyvas_2014-10-10/lietuva_ir_kitos_baltijos_salys_isilieja_i_siaures_saliu_gynybini_bendradarbiavima.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 03 02]
 10. KAM, *Lietuva vadovavimą Baltijos karinei jūrų eskadrai BALTRON perdavė Latvijai*, 2021 01 19, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/lietuva_vadovavima_baltijos_karinei_juru_eskadrai_baltron_perdave_latvijai.html?backlink=%252FIt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]

11. KAM, *Lietuvos gynybos politikos Baltoji knyga*, 2018.
12. KAM, *Osle Šiaurės ir Baltijos šalių gynybos ministrai akcentavo strateginės komunikacijos svarbą*, 2018 11 14, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2018_metai/ziniu_archyvas_2018-11/osle_siaures_ir_baltijos_saliu_gynybos_ministrai_akcentavo_strategines_komunikacijos_svarba.html?pbck=40>. [Žiūrėta 2021 03 25]
13. KAM, *Šiaurės grupės gynybos ministrų susitikime dėmesys - strateginei komunikacijai*, 2019 06 26, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2019_metai/ziniu_archyvas_2019-06/siaures_grupes_gynybos_ministru_susitikime_demesys_-_strateginei_komunikacijai.html?pbck=0>. [Žiūrėta 2021 03 25]
14. KAM, *Vilniuje pasirašytas Baltijos šalių kariuomenių Sausumos pajėgų 2012–2014 m. bendradarbiavimo planas*, 2012 03 02, <http://kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2012_metai/ziniu_archyvas_2012_03/vilniuje_pasirasytas_baltijos_saliu_kariuomenu_sausumos_pajegu_20122014_m_bendradarbiavimo_planas.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>. [Žiūrėta 2021 02 25]
15. Lietuvos kariuomenė, *Baltijos šalių kariuomenių vadai Estijoje aptarė bendradarbiavimą ir regiono saugumą*, 2019 04 26, <<https://www.kariuomene.lt/kas-mesesame/naujienos/baltijos-saliu-kariuomenu-vadai-estijoje-aptare-bendradarbiavima-ir-regiono-sauguma/20383>>. [Žiūrėta 2021 02 25]
16. LRT, *Lietuva, Latvija ir Estija nusprendė nuo 2021-ųjų stabdyti Baltijos bataliono projektą*, <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1292031/lietuva-latvija-ir-estija-nusprende-nuo-2021-uju-stabdyti-baltijos-bataliono-projekta>>. [Žiūrėta 2021 02 25]
17. Ministry of Defence UK, *The Joint Expeditionary Force*, 2018, June, 1.
18. NATO, *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Ukraine Commission*, 2018 11 26, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_160789.htm>. [Žiūrėta 2021 01 03]
19. NATO, *The North Atlantic Treaty*, 1949, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>. [Žiūrėta 2021 01 03]

20. NORDEFECO, *Annual Report 2019*, 10,
<<https://www.nordefco.org/Files/Nordefco%20Annual%20Report%202019%20Webb.pdf>>.
[Žiūrėta 2021 03 08]
21. NORDEFECO, *Annual Report 2020*, <<https://www.nordefco.org/files/NORDEFECO-annual-report-2020.pdf>>. [Žiūrėta 2021 03 08]

Dokumentų sąrašas

1. *Comprehensive Memorandum of Understanding between Joint Expeditionary Force Participant Nations*, 2018 06 28.
2. *Guidelines for the NORDEFECO Military level Operating Procedures*, 2014, June.
3. *Letter of Intent between the Ministers of Belgium, Denmark, Estonia, France, Germany, Netherlands, Portugal, Spain, United Kingdom concerning the development of the European Intervention Initiative*, 2018 07 25.
4. *Memorandum of Understanding between the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark and the Ministry of Defence of the Republic of Finland and the Ministry for Foreign Affairs of Iceland and the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway and the Government of the Kingdom of Sweden on Nordic Defence Cooperation*, 2009 11 04.
5. *Memorandum of Understanding between the Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania, the Ministry of Defence of the Republic of Estonia and the Ministry of Defence of the Republic of Latvia on Cooperation in the Fields of Defence and Military Relations*, 2013 01 29.
6. *Terms of Reference for the Management of Baltic Defence Co-operation*, 2015 05 28.
7. *The NORDEFECO Terms of Reference*, 2009 12 11.

Summary

Since 1949 NATO's key purpose remained the same. Otherwise, over the years the Alliance's objectives have been changing. Every organization must constantly adapt in order to remain relevant and useful. Organizations that fail to adapt run the risk of being inadequate to the threats they are supposed to tackle. From this perspective, changes of the Alliance's objectives could be explained as a normal process corresponding to changes of the security environment. However, adaptation is likely to create unintended consequences, which in the end may increase the vulnerability of the institution through maladaptation. In this regard, it is important to analyze the broader security architecture in which NATO operates and cooperates with other entities in the perspective of adaptation. NATO eastern flank countries besides participating in NATO also participates in few different, but intertwined military formats such as 3B cooperation, NORDEFECO, Northern Group, European Intervention Initiative and Joint Expeditionary Force. These defence and security institutions in the Baltic Sea region are impacting NATO eastern flank's security and vice versa.

The object of this Master thesis is to analyze what kind of impact military cooperation formats in the Baltic Sea region have on NATO eastern flank's security. It raises the question whether defence and security institutions in the Baltic Sea region enhance or disrupt NATO eastern flank's security. The following objectives of the Thesis are:

1. To introduce the Ecosystem as Structure theory developed by R. Adner and from this perspective to define the Ecosystem of NATO eastern flank;
2. To analyze four elements of the Ecosystem: activities, which specify the actions to be undertaken in order for the value proposition to materialize, actors, which are the entities that undertake activities, positions, which specify where in the system actors are located and links, which specify transfers across actors;
3. According to collected data and experts' insights to evaluate the impact of military cooperation formats for NATO eastern flank's security.

The following conclusions were presented. First of all, 3B, NORDEFECO, NG, EI2 and JEF create political and military effects by positively impacting NATO eastern flank's security. All defence and security institutions besides JEF create the bigger political than military effect by sending strategic message to allies and adversaries and emphasizing unity, solidarity and common position of the particulate format. Regional formats also help participating nations to coordinate their positions before NATO meetings, implement small projects and operate in the same operational environment. The biggest impact on creating military effect materialize by developing capabilities, generating units, synchronizing defence plans and participating in military exercises. It

is concluded that the most effective format is JEF. It is followed by 3B, which was significantly more important before the Baltic States joined NATO and EU. NORDEFECO even by having a huge military potential, because of operating in very wide areas, at this moment remains political forum for consultations and discussions. NG and EI2 are the most informal formats. The ultimate goal of the NG is to remain an informal club for strategic discussions, so its possibilities are well known and accepted. However, EI2 have much bigger ambitions for creating a military effect, so its operational mechanism should be revised.

Despite many positive effects, there are some limitations, which limit effective operation of military cooperation formats. The biggest challenges come from the lack of political will to act in the interest of particular entity, limited financial and human resources dedicated to these defence and security institutions and the differences in participating nations' law systems. It all comes to the fact, that the Baltic Sea region countries prefer their own national interest over regional ones, which in the end neutralize or even negatively influence NATO eastern flank's security. All in all, all military cooperation formats show potential from both political and military perspectives and are relevant actors in the security environment. Defence and security institutions in the Baltic Sea region are a starting point in understanding NATO and its broader security environment in the process of NATO's adaption.

Priedai

Priedas Nr.1 Anonimizuotas tyrimo dalyvių sąrašas

Eksperto Nr.	Lytis	Darbovietė
E1	Vyras	Lietuvos kariuomenės Gynybos štabas
E2	Vyras	Lietuvos kariuomenės Gynybos štabas
E3	Vyras	Lietuvos kariuomenės Gynybos štabas
E4	Vyras	Lietuvos kariuomenės Gynybos štabas
E5	Vyras	Lietuvos Respublikos nuolatinė atstovybė prie Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos
E6	Moteris	Krašto apsaugos ministerija
E7	Moteris	Krašto apsaugos ministerija
E8	Moteris	Krašto apsaugos ministerija

Priedas Nr. 2 Interviu klausimynas

Svarbu pabrėžti, jog šis klausimynas nėra identiškas kiekvienam tyrimo dalyviui. Individualaus interviu metu užduotų klausimų eiliškumą, pastabas bei patikslinimus lėmė ekspertų įžvalgos. Vis dėlto, visų interviu metu buvo laikomasi teminių šio klausimyno gairių.

Karinio bendradarbiavimo formatai Baltijos jūros regione

1. Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?
2. Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?
3. Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2?
4. Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs įžvelgiate?
5. Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

Karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveika

1. Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?
2. Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?
3. Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?
4. Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

Uždaromasis klausimas

1. Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

Priedas Nr. 3 Interviu transkribavimo bei informantų anonimizavimo taisyklės

Šiame tyrime naudotas garso įrašų transkribavimo metodas, kuomet buvo užrašomos 8 atliktų ekspertinių interviu transkripcijos. Pažymėtina, kad transkribuojant sąmoningai buvo praleidžiami bereikšmiai garsai, nepilnai ištarti ar nutraukti žodžiai, taip pat pataisytos grubesnės stiliaus klaidos. Svarbu pabrėžti, kad šiose transkripcijose atsižvelgiama ne tik į kalbines išraiškas, bet ir į ekspertų kalbėjimo pauzes, emocijas ar kūno kalbą. Vis dėlto, atsižvelgiant į ribotus tyrimo kaštus susidurta ir su minimaliu informacijos praradimu. Praleista, t. y. nuo tyrimo tematikos pernelyg nukrypstanti informacija transkripcijose buvo žymima – [...]. Informanto minčiai suprasti reikalinga (praleista ar nutylėta) informacija žymima – [įprastu šriftu]. Neverbalinė informacija ar tyrimo autorės komentarai žymimi – [*pasviru šriftu*].

Priedas Nr. 4 Interviu transkripcijos

Ekspertas Nr. 1 (toliau – E1):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 03 19

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent ši Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E1: NATO formatas yra dažniausiai per platus smulkesniems projektams ir dėl to visą laik išliks regioninio bendradarbiavimo poreikis. Dėl to NATO šalys bendradarbiauja ir smulkesniais, regioniniais, dvišaliais ir daugiašaliais formatais.

RM: Kokia prasme NATO yra per platus?

E1: NATO apima tiek Jungtines Valstijas, tiek didesnes ir senesnes Europos šalis, tiek naujai įstojušias posovietinio Europos bloko šalis, įskaitant ir Balkanų regioną, ir Vidurio Europą ir Šiaurės rytų Europą. Dėl to interesai siauresnieji – pajėgumų vystymo, įrangos įsigijimo, dalyvavimo to pačio NATO budėjimuose ir pajėgų parengty – reikalauja smulkesnių, kartais tipišku vienam ar kitam regionui bendradarbiavimo formatų.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E1: Vaidmuo yra per silpnas, mano asmenine nuomone, ir labai įtakotas priešiška nusiteikusių kaimynų rytinėje pusėje.

RM: Kodėl šis vaidmuo yra per silpnas?

E1: Todėl, kad labai smarkiai įtakojamas, kad nebūtų stiprus. Kaip pavyzdys, Baltijos formatas praktiniu požiūriu yra neegzistuojantis. Tai yra tik politiniai lozungai, kas yra lengvai paskelbiama ir gan sunkiai įgyvendinama dėl tolesnės politinės valios trūkumo. Tai gali rodyti ir priešišku pajėgų poveikį konkrečius sprendimus priimančioms pareigūnoms, institucijoms, kad vystymasis tokio formato būtų ne pakankamai efektyvus ir mažai apčiuopiamas, nelabai naudingas.

RM: Kokius jūsų nuomone saugumo iššūkius sprendžia šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2? Kokius iššūkius spręstų 3B formatai?

E1: Visų pirma, pagrindinis iššūkis yra reali ir didelė grėsmė iš rytų kaimynų. Tada tarptautinio terorizmo iššūkiais bendradarbiaujant ir dalyvaujant tarptautinėse operacijose siekiant stabilizuoti valstybes, kuriose teroristinės organizacijos gali vystytis ir rasti prieglobstį. Ir didinant atgrasymo priemones. Tiek konvencines, tiek ne konvencines.

RM: Kokius iššūkius spręstų NORDEF projektas?

E1: NORDEF projektas spręstų tuos pačius iššūkius, kadangi geografiškai tai yra tas pats regionas, ta pati Europos pusė. Tik tai prie pastarojo prisidėtų ir Arkties regionas. Galios pasiskirstymas būtent Arkties regione. Tiek užtikrinant išteklių pasidalijimą, tiek teritorijos [pasidalijimą], tiek deeskaluojant karinį buvimą.

RM: Ar šie iššūkiai išsiplečia, jei mes kalbame apie Šiaurės šalių grupę?

E1: Taip, tai išsiplečia turint omeny, kad viena iš Baltijos jūros valstybių vis dar yra skaitoma pagrindine NATO priešininke ir turi didžiulį militarizuotą eksklavą vidury. Tai [iššūkiai] išsiplečia ir į tą pusę, kad [kyla] didesnė konvencinių pajėgų rizika.

RM: Kokius iššūkius sprendžia JEF formatai?

E1: Teoriškai turėtų greitinti NATO reakcijos laiką. Praktiškai – [purto galva].

RM: O jei kalbėtume apie visai naują EI2 formatą?

E1: Negaliu pasakyti. Mano nuomone tai yra vienašališkas vienos didžiausių Europos valstybių su didele ir išvystyta karine pramone interesas paskirstyti, perskirstyti galios įtaką Europoje į savo pusę. Tai šiuo atveju neišskiriamas galimas bendradarbiavimas su mūsų šalies priešiška laikoma valstybe. Labai daug priklausytų tolesnis šito formato vystymasis būtent nuo politinės partijos esančios tos šalies [Prancūzijos] valdžioje.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEFECO, NG, JEF, EI2? Pradėkime nuo 3B formato.

E1: Teoriškai turėtų demonstruoti vienybę, apjungti geografijos ir tarptautiniu požiūriu mažas valstybes į regioną su kuriuo didžiosioms valstybėms bendradarbiauti būtų daug lengviau ir taip skatinti elementarų atgrasymą. Atgrasymą būtent per vienybės demonstravimą. Tai čia toks teorinis. Pratiškai – [*purto galva*].

RM: Kokią pridėtinę vertę kuria NORDEFECO formatas?

E1: Tokią pačią. Pagrindas būtų vienybės demonstravimas didinant atgrasymą tokiomis nekinetinėmis priemonėmis. Tai yra nuolatiniai susitikimai ir išvadų teikimas ir patvirtinimas bendradarbiavimo kryptį nepaisant politinės jėgos esančios kiekvienos atskiros šalies valdžioje. Tai rodytų, kad pagrindiniai [karinio bendradarbiavimo] principai ir prioritetai šalyse nekinta keičiantis partijoms. Tokia vienybė būtų pagrindinis Aljanso ir ES elementas.

RM: Tikriausiai čia būtų panaši ir Šiaurės šalių grupės kuriama pridėtinė vertė?

E1: Taip. Mano požiūriu, nėra didelio skirtumo plius dvi ar minus dvi šalys. Esmė yra nuolatinis formato palaikymas, aukštas, ryškus politinis matomumas ir krypties išlaikymas keičiantis politinėms partijoms šalių valdžiose.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria JEF formatas?

E1: Irgi negalėčiau išskirti nieko papildomai. Toks formatas dar galėtų pridėti prie vienybės kaip atgrasymo priemonės reakcijos greitį ir pademonstruoti, kad gali būti imamasi ir realių veiksmų – pajėgų permetimas stabilizuoti situacijai, pajėgų permetimams deeskaluoti situacijai, [pajėgų dislokavimas] atstatymui, atkūrimui.

RM: O kaip su EI2 iniciatyva?

E1: Turėtų būti panašiai teoriškai. Kol pagrindinė priešiška nusiteikusi valstybė nedemonstruoja jokių pokyčių ir krypties demokratijos link, pagrindinė pridėtinė vertė, kurios reiktų reikalauti ir kurios reiktų ieškoti, yra atgrasymas. Nes bet koks konfliktas tikrai ne pagerintų, o tik pablogintų situaciją.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E1: Politinės valios trūkumas. Žemesnės grandies politinės valios trūkumas. Šalių teisinių sistemų nesuderinamumas tiek informacijos kaitos srityje, tiek įsigijimuose, tiek biudžeto formavime. Tai būtų pagrindiniai apribojimai.

RM: Ar šie apribojimai būdinti konkrečioms formatams, ar apskritai visiems?

E1: Visiems. Bet kurį formatą paėmus, visur bus reikalinga žemesnės grandies, tai yra ministrų, kariuomenių vadovybių, politiniai sprendimai įgyvendinti aukščiausios valdžios nustatytus politinius sprendimus ir kryptis. Tai vis tiek reikalaus ir išteklių, tiek finansinių, tiek žmogiškųjų, ir naujų pajėgumų sukūrimo ar esamų tobulinimo, kas vėlgi liečia išteklius ar įsigijimo procesus. Šitų visų procesų ir teisinės bazės nesuderinamumas yra didžiulė kliūtis vykdyti išpareigojimus, prisiimtus išitraukiant į vieną ar kitą formatą.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E1: Mano matymu, potencialas yra bandomas išnaudoti toks koks yra. Tokių kaip spragų potencialo aš negaliu išvelgti.

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E1: Jie turėtų daryti teigiamą įtaką didinant pastarojo regiono saugumą. Jie tam ir turi būti nukreipti.

RM: O kaip praktiškai galėtumėte apibūdinti didinti regiono saugumą? Kaip tai praktiškai turėtų atrodyti?

E1: Integruotos pajėgos ir kariniai gynybiniai pajėgumai. Integruota politinė kryptis gerinant bendradarbiavimą šitoje saugumo srityje, keičiant, adaptuojant savo teises bazes, lengvinant pajėgų judėjimą, lengvinant keitimąsi informacija, įskaitant ir jautrią žvalgybinę [informaciją], siunčiant politines strategines žinutes apie vienybės demonstravimą, [apie tai, kad] regionas, formatas yra viena institucija ir visi pajėgumai yra naudojami interesams ginti.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E1: Aš manyčiau, kad daugiausiai sėkmės istorijų turėtų ekspedicinių pajėgų formatas JEF. NATO egzistavimas ir plėtimasis 76-erius metus yra rodiklis, jog tai yra pripažįstama, efektyvi ir šalims priimtina priemonė, didinant saugumą.

RM: Jeigu sugrįžtume prie JEF. Minėjote sėkmės istorijas, kokias galbūt galėtumėte įvardyti?

E1: Pratybos įgalinančios arba pademonstruojančios galimybę permesti, pajudinti pajėgas ir dislokuoti jas viename ar kitame regione per savo užsibrėžtus laikus. Tai parodo, jog tokie atgrasymo priemonių formatai yra ne tik popieriniai žodžiai, bet ir įgalina realias priemones būtent per pratybas, fiziškai perkelti vieną ar kitą junginį ten, kur reikia, kur numatyta per pratybas. Integracija į NATO pratybas [taip pat laikytina sėkmės istorija]. JEF derina viską su NATO pratybų grafiku, sugeba ir gali integruoti savo priemones į didesnio masto pratybas.

RM: Turbūt jau atsakėte į sekantį klausimą. Bet jis skambėtų taip, kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi? Pratybas manyčiau būtų galima laikyti vienu iš šių mechanizmų.

E1: Taip, tai būtų praktinis mechanizmas, pademonstruojantis, kad planavimas ir teorinis darbas būna įgyvendinamas periodiškai. Kiti būdai būtų jau anksčiau minėti – vienybės demonstravimas ir politinės valios saugumo gerinimo kryptimi išlaikymas, nedarant išimčių ir neabejojant tos krypties legitimumu, kai išeina kalba apie ekonominius, energetinius iššūkius vienoms ar kitoms šalims bendradarbiaujant su visuose scenarijuose priešiška laikoma šalimi.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E1: Šarvuota technika su Rusijos Federacijos vėliava [į mūsų teritoriją] nejudą. Reiškia [karinis bendradarbiavimas] veikia.

RM: Bet ar tai yra būtent formatų pasekmė?

E1: Tai yra, visų pirma, NATO pasekmė. Visų antra, NATO ir smulkesniuose formatuose vis dar demonstruojama kryptinga politinė valia išlaikyti NATO sienas tokias, kokios jos dabar yra. [Visų trečia], politinės valios įgyvendinimas dislokuojant nors ir nedidelius tarptautinius junginius didžiausių saugumo iššūkių regione, tai yra Baltijos valstybėse ir Lenkijos. Net ir turint analitikų duomenis, matematiškai skaičiuojant pajėgų santykį ir matant, kad priešiškai nusiteikusi šalis turi pakankamą kiekį pajėgumų vykdyti priešiškus veiksmus, ši jų nevykdo. Kol kas. Ženklių kol kas nėra, kad savo agresyvią užsienio politiką galinti įgyvendinti šalis jos įgyvendinimo kol kas atsisako. Tai formatai, jų kuriamos priemonės veikia. Esmė yra išlaikyti balansą, kad jos toliau veiktų, bet kad tai nebūtų užskaitoma kaip eskalacija iš NATO, iš kitų formatų pusės.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E1: Ne nieko. Aš manyčiau, kad kol bus sprendžiamai tokie klausimai kaip teisinių bazių suderinamumas ir prisiimtų įsipareigojimų vykdymas arba nevykdymas, tai pridurti nieko nėra. Iš principo, mano nuomone, NATO šalys turėtų pradėti nuo įsipareigojimo skirti gynybai tam tikrą minimalų procentą nuo vidaus biudžeto, kas vienoms šalims sekasi, kitoms kol kas ne. Tai būtų toks vienybės demonstravimo rodiklis. Tai būtų kintamasis, kuriuo galima matuoti, kaip vieningai veikia NATO ar kaip nevieningai veikia NATO. Tik per tokia politinę valią, politinę kryptį šalis gali įgyvendinti įsipareigojimą nuo kurio prasidėtų ir sekantys žingsniai, kaip tos vienybės demonstravimas ir žinučių siuntimas, transliavimas.

RM: Tai būtų viskas. Ačiū.

Ekspertas Nr. 2 (toliau – E2):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 03 26

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E2: Dėl to, kad kuo daugiau narių, kažkokioje organizacijoje, tuo sunkiau priimti vieningą sprendimą ir jo priėmimas ilgiau užtrunka, negu dirbant siauresniuose formatuose. [Maži formatai] yra daug efektyvesni, sprendimai čia greičiau priimami ir jie yra įgyvendinami. Palyginus NATO su Rusija, vieno asmens sprendimu sprendimas gali būti priimtas prie viena minutę, tuo tarpu NATO sprendimui ko gero reiktų savaitės, siekiant tokios pačios reikšmės sprendimą priimti.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E2: Iš esmės, tokie formatai padeda pagerinti [tavo ir] gretimos valstybės, gretimos kariuomenės sąveiką, kažkokių veiksmų koordinavimą. Bet kadangi visos [šių formatų valstybės] yra pakankamai mažos, aš abejoju, ar jos gali padaryti kažką daugiau. Tarkim Lietuva neturėtų pakankamai pajėgų ginti Latviją, arba net nesiryžtų, jei Latviją užpiltų. Tiesiog kariuomenė yra per maža ir neturi tiek pajėgų, kiek tarkim Amerika, ar didesnės šalys. Tai iš esmės tas vietinis bendradarbiavimas gali būti dėl tokių koordinavimo veiksmų, galbūt kažkokių resursų unifkavimo, kad galbūt būtų galima panaudoti tuos pačius šaudmenis, suderinti tam tikrus logistinius dalykus, galbūt procedūrinius, kad būtų lengviau per sieną pareiti mūsų šalies kariams, mums į Lenkiją, lenkams pas mus. Tik toks būtų [šių formatų] efektyvumas.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2? Pradėkime nuo Baltijos valstybių bendradarbiavimo.

E2: Be to, ką aš prieš tai paminėjau, bendradarbiavimas padeda suformuoti trijų valstybių bendrą poziciją NATO, kitose organizacijose, kadangi suderintos pozicijos, suderinta nuomonė turi didesnę svarbą nei trys atskiros šalys atskirai pasireikštų kažkokiu klausimu. Jeigu viena šalis pareiškia vienokią nuomonę, kita kitokią, dažniausiai šalis ir liks viena. Bet kada tos nuomonės yra suderintos – turi didesnę svarbą. Galbūt koordinuojama dar kažkokie strateginės koordinacijos reikalai. Yra dabar Oro policijos misija vykdoma iš Lietuvos ir iš Estijos. Iš Latvijos nevykdoma. Mes turim bendrą poreikį bendrai gauti kažkokią NATO pajėgą. Jei oro policijos prašytų tik viena Lietuva arba atskirai kita šalis, tai nėra taip stipriai argumentuota, kai iš karto trys šalys prašo. Trys šalys kuomet susiderina ir mato savo silpnybes, prašo pajėgų ir gynybos planų [silpnybėms šalinti], tai visą laiką yra stipriau, negu tai darytų atskira šalis.

RM: Kokia pridėtinę vertę tuomet kuria NORDEF formatas?

E2: Žvelgiant į tai, kad skandinavai tradiciškai yra stiprūs karybos pramonėje, jie yra svarbūs kaip karinės pramonės atstovai iš kurių mes perkame ginkluotę. Didelis privalumas yra tai, kad jie pakankamai netoli. Gali būti užtikrinamas tiekimas kažkokių logistinių komponentų ir atsargų. Konflikto atveju tai turi lemiamą įtaką, kiek toli yra logistiniai hubai nuo pajėgų. Skandinavijos šalys yra arti, jos gali mus aprūpinti ginkluote ir atsargomis. Jos yra pakankamai stiprios, turi pažangią ginkluotę ir su tam tikra ginkluote gali padengti ne tik savo šalių gynybą, bet ir viso regiono gynybą, pavyzdžiui, oro atžvilgiu. Turėjimas Skandinavus šalia su pakankamai gerais resursais prideda priešui papildomo galvos skausmo, nes ji turi įvertinti ir mūsų kaimynų galimybes padaryti kažkokį efektą, jeigu mus užpultų. Yra naudinga žinoti, kokios yra Skandinavų galimybės. Jiems yra naudinga žinoti, ko mums trūksta ir kuo jie mums gali padėti susiklosčius tam tikroms sąlygoms.

RM: Kokią pridėtinę vertę tuomet kuria Šiaurės šalių grupės formatas?

E2: Vystomos galimybės atgrasymo ir taip toliau. Lenkija su vis didėjančiu [kariniu] biudžetu galėtų padengti visą Kaliningrado sritį savo ginkluotės galimybėmis. Britai turi savus resursus kaip veikti šiame regione. Olandai nežinau kokį poveikį gali padaryti. Jie pakankami toli. Nežinau, kokių jie čia turi intencijų pas mus. Lenkai yra pakankamai rimtas žaidėjas. Lenkai nesėdėtų rankų, jei čia kažkas būtų daroma Lietuvoje. Jie yra suinteresuoti Suvalkų koridoriaus gynyba. Pas juos yra konkretūs planai dėl to. Mums lenkai yra strategiškai svarbus gynybos partneris. Britai turi galimybes veikti toliau su savo jūrų pajėgomis. Tai va tiek.

RM: Kokią pridėtinę vertę tuomet kuria JEF formatas?

E2: Kas į jį įeina dar?

RM: Skandinavijos šalys, JK, mūsų trys šalys.

E2: Yra galimybė kartu planuoti. Vykdyti tam tikrus planus su savo partneriais. JEF pajėgų paskirtis yra realus atsakas, realiausias iš visų į staigią netiktai atsiradusią grėsmę. Per Lietuvos indėlį [į JEF formatą] atsispindi ne tik Lietuvos intencija save ginti, bet ir padėti kitiems. NATO vis dėlto savo kariuomenės neturi. Tai yra atskirų šalių kariuomenės. Tam JEF formate mes dedikuojam tam tikrus dalinius, kurie būtų skirti NATO reikmėms. Tai yra mūsų duoklė už tai, ką gautume iš jų karo atveju.

RM: Kokią pridėtinę vertę kuria EI2?

E2: Girdėjau viena ausimi, kažką skaičiau, bet daugiau nieko nepasakysiu. Tai turėtų būti atsvara NATO, kuriant ES kariuomenę, jei aš teisingai prisimenu. [EI2 iniciatyvos laišką] pasirašė tikrai didžiosios šalys, kurios turi pakankamai pajėgų ne tik tai savo gynybos reikmėms. Jos yra giliai Europoje ir per daug nejaučia karinės grėsmės šalia esančios.

RM: Įdomu tai, kad prie EI2 buvo pakviesta prisijungti ir Estija. Ji yra vienintelė iš Baltijos šalių prisijungusi valstybė.

EI2: Kokių intencijų ten turėjo estai prisijungdami dabar aš nepasakysiu.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E2: Vienas dalykas yra politinė grėsmė, jei taip galima įvardyti. Rinkimai vyksta daugumoje valstybių kas keturis, kas penkis metus. Skirtingos partijos ateina į valdžią ir suformuoja skirtingą požiūrį į saugumą. Gali būti, kad vienoje kadencijoje buvo sutarta vienas, bet atėjus naujai partijai į valdžią požiūris į kaimynus ar apskritai į grėsmes gali keistis. Keičiasi biudžetai. Dėl to pačioms šalims yra sunku įvykdyti įsipareigojimus kitoms šalims. Galbūt tiek galėčiau pakomentuoti.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E2: Neišnaudotą potencialą. Aš kol kas įsivaizduoju, kad tie karinio bendradarbiavimo formatai daugiau yra poliniame lygmeny. Leidžiantis į žemesnį – taktinį, operacinį – lygmenį, galbūt galėtų šalys derinti kažkokių realius taktinius kariavimo planus. Aš apie jokių bendrus planus su Skandinavijos valstybėmis, kaip jie ateitų pas mus, aš nesu girdėjęs. Nors gal tokie ir yra, gal ir nėra. Reiktų pasitikrinti, kaip visos kalbos, ketinimai, deklaracijos veikia praktiškai – ant žemės. Galbūt kažkokių pratybų trūksta. Tarkim švedai išsilaipintų Klaipėdos paplūdimy. Kaip tas visas veiktų praktiškai? Ar tai praktiškai įgyvendinama?

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E2: Bet kokių atveju, bendradarbiavimas vienu ar kitu formatu yra nauda, o ne žala. Tai stiprina tarpusavio supratimą, tarpusavio sąveiką. Tai yra sveikintinas dalykas. Jeigu mes tarkim Lietuva, pakankamai maža šalis, ir Latvija, kuri yra šalia, karo atveju su padaliniu, kuris yra greta, turėtume bendrauti per politinę liniją, tai iš to nieko gero nebūtų. Baigtųsi visi karai labai greitai.

RM: Kad mes darome vienas kitam įtaka tai taip. Bet kaip šie formatai daro įtaką NATO?

EI2: Pačiai NATO organizacijai?

RM: Taip.

EI2: Viena vertus, tie formatai mažesni tam ir buvo sugalvoti, kad tos šalys, kurios nori bendradarbiauti, joms nebūtinas būtų visų [NATO] šalių pritarimas ir jos galėtų derintis tam tikrus veiksmus tarpusavyje. Kažkoku formatu sukurtos pajėgos, jos įtraukiamos į NATO planus. Gali būti kažkoku būdu panaudojamos. Kas ta organizacija? Pačių šalių susirinkimas. Kažkokia maža kuopelė šalių sugalvojo bendrauti stipriau, turėti geresnį tarpusavio supratimą. Čia kaip šluota. Jeigu paimsi šluotą iš vytelių, tu jos neperlauši niekaip. Jeigu tu laužysi atskirai po vieną, tu ją sulaužysi. Kuo daugiau tų ryšuliukų, toje šluotoje, tuo sunkiau ją perlaužti. Tai va taip hiberbolizuotai.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E2: Kokių jų būna veikimo mechanizmų?

RM: Vienas iš jų būtų pratybos kaip tokios. Kažkokia praktinė veikla, kurią formatai daro, kas iš tikrųjų turi įtaką.

E12: Ko iki šiol nemačiau, ko galbūt pasigendu, tai realių pratybų su kaimyninėmis šalimis. Gretimos šalies netikėtos pratybos mūsų teritorijoje. Tarkim lenkai susiorganizuoja pratybas, per kelias dienas mes gauname įspėjimą, kad per kelias dienas mes norime išsilaipinti Suvalkų koridoriuje Lietuvos teritorijoje. Arba lietuviai po kelių dienų padaro pratybas Latvijos teritorijoje. Bent jau kol kas aš negirdėjau, kokios būtų galimybės kirsti pajėgoms laisvai sieną, kad galėtų patikrinti tuos planus ar procedūras, kurios gali ir neveikti kai prireiks tikro judėjimo. Vienas dalykas yra *ad hoc* pratybų trūkumas su dislokacija kitoje šalyje, patikrinant gynybos planus. Procedūros kaip kirsti sieną, teisiniai dalykai, kaip gretimos šalies pajėgos gali patekti į Lietuvos teritoriją, kad ir netikėtai. Dislokuoti kitos šalies karius reikalingi politiniai, tikriausiai ministro pasirašyti dalykai, kad kairiai gali atvykti su tam tikra ginkluote į Lietuvą. Būtų sveika patikrinti tas visas procedūras, teisinius apribojimus. Reiktų pasižiūrėti, kaip tai veiktų Lietuvos gyventojus arba draugiškos šalies gyventojus, kai jie pamatytų svetimos šalies karį, tarkim Šalčininkų rajone pamatytų Lenkijos karius, kurie kažką veikia. Reikia patikrinti, kaip veikia mūsų *stratcoms*, su visomis žinutėmis, žmonių paruošimu, požiūriu į gretimos šalies karius, kurių jie net nepažintų, kur jie atėję į kiamą kažko prašyti nesusišnekėtų. Nes vienas iš svarbiausių dalykų yra palaikyti ryšius su civiliais gyventojais. Kaip tai atrodytų praktiškai, kaip mūsų strateginė komunikacija paruoštų Lietuvos visuomenę tokiems veiksams, ypatingai su svetimų šalių karių realiu dislokavimu, ne poligone, bet realiose vietovėse.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E2: Praktiškai sumažėja grėsmės. Čia labai sunku vardyti. Duodant tokį pavyzdį, eFP batalionas atvyko tam, kad sumažintų Rusijos grėsmę Baltijos šalims arba Lietuvai. Tačiau Rusija tai traktuoja kaip padidėjusią grėsmę jai. Atsižvelgiant į tai, kad eFP batalionas atvyko gynybai, jie arba Baltarusija didina pajėgas Kaliningrade, kad būtų atoveiksmis adekvatus tam, kas yra pas mus Lietuvoje. Aišku, tada mes matydami, ką daro rusai Kaliningrade vėl didiname pajėgas reaguojant į rusų veiksmus. Tas ginklavimasis, reakcija į reakciją vykdoma spiraliniu būdu. Sunku pasakyti, kur tas saugiausias taškas. Turbūt saugiausias taškas būtų, kad nebūtų nei Lietuvoje kariuomenės, nei Kaliningrade, nei aplinkui iš vis nebūtų kariuomenių. Bet aišku visos šalys modernizuoja [savo kariuomenes], lenktyniauja toje modernizacijoje. Saugumo dimensija yra labai sąlyginė. Šiuolaikinių ginklų galimybės auga neribotai, o tos žemės teritorija tampa praktiškai labai maža. Lietuvos tie keli šimtai kilometrų šiems laikams tai niekas yra. Čia yra labai filosofinis klausimas, kur čia tas saugumas yra. Galbūt [karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveiką] prideda mūsų sąmonei ir mūsų piliečių sąmonei to saugumo. Tie, kurie nežino, kokios yra šiuolaikinių ginklų galimybės ir jeigu jie pamato ant žemės karį ar mato, kad mūsų ministras bendrauja su kitos šalies ministru, tai galbūt nuramina tą patį žmogų. Jausdamasis saugesnis jis jaučiasi laimesnis. Galvoja, kad čia saugi šalis. Prieš tai nepaminėjau, kad dalyvavimas įvairiuose formatuose ir įvairiose saugumo struktūrose yra naudinga ekonomikai. Investuotojai jaučiasi, kad vis dėlto jie nebus palikti likimo valiai arba jų investicijos bus saugios. Pavyzdžiui, švedai investuoja pas mus, o mes bendraujam su švedais. Mes turim tam tikrus bendradarbiavimo santykius. Tai reiškia yra pakankamai saugu. Iš bendradarbiavimo formatų gal kartais praktinės naudos ir nebūtų, bet tiesiog priešas mato, kad priešas priešas yra mano draugas, o priešas draugas yra mano priešas. Kuo mes turėsime daugiau draugų ir tai matys priešas, tai tuo priešui bus daugiau galvos skausmo, kaip atlaikyti tų visų draugų karines galimybes. Galbūt praktikoje daugiau nieko nevyks tik pokalbiai, bet priešas nežino apie ką mes ten su jais kalbamės. Gal galvoja, kad mes ten iš tikrųjų kažką kuriame. Bendravimas su kažkuo iškelia priešui daugiau klausimų. Apie ką jie šneka? Kas iš to išeis?

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E2: Kol kas ne.

Ekspertas Nr. 3 (toliau – E3):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 03 26

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E3: Mano galva yra kelios priežastys. Pirmiausia, viena valstybė stengiasi užtikrinti ne tik kolektyvinio saugumo daugiašalį formatą, bet dvišalį ir daugiašalį su tomis valstybėmis, kurios yra kaimyninės arba [šių] interesai sutampa, arba strateginės kultūros [sutampa]. Jos tiesiog natūraliai, istoriškai plėtoja ne tik karinį, bet ir kitokį bendradarbiavimą. Lietuvos atveju NATO lieka kaip bazė pagrindinė, jau nekecionuojama, bet ji stengiasi sąveikauti ir tokiomis valstybėmis kaip Lenkija, Baltijos šalys ir aišku Šiaurės regionas. Tai buvo istoriškai pagrįsta. [...] ieškomas dar papildomas veiklos baras, kuris užtikrintų papildomą saugumą *in case of* politiškai *force majeure* įvyksta.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E3: Jeigu kalbant taip politiškai, tai yra labai svarbu, nes transliuojama strateginės žinutės, išlaikoma struktūra, ilgalaikė institucinė atmintis. Praktinė pusė – dviprasmiška. Čia vėl gilesnė analizė reikalinga. Tai koks efektas? Paimame formatą ir žiūrime, koks efektas. Dažniausiai tokio efekto nepastebėsi. Visada bus na va, mes pagilinom santykius. [...] Pamatuoti tą yra sunku. Visi to neatsisako, nors yra ir kritikų. Kam mes čia darome, jeigu negalime rytoj pačiuo pinėti efekto. Bet tas efektas gali būti ne tik karinis. Jis gali būti politinis, ekonominis. [...]

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2? Pradėkime nuo 3B valstybių.

E3: Jie sprendžia civilinės – karinės kultūros [iššūkius]. Mes bandome suartėti. [...] Jūs susitinkdami bandote pasigauti idėjų iš Šiaurės [valstybių], iš NATO. Tada bandote įgyvendinti su kažkokiais mechanizmais. [...] Žvelgiant žmogui iš šalies gali atrodyti, kad tai yra bereikalingos diskusijos, bet taip žiūrint konceptualiai vis tiek prieinama prie [rezultato]. Tas saugumas nėra apčiuopiamas dalykas. Tai kada bus tas vienetasis, su kuriuo mes galime eiti, nežinau, Suvalkų koridoriaus ginti. Tai tokio [vieneto] įsivaizduoju nebus, bet [bus] kitoks efektas.

RM: Kokią pridėtinę vertę tuomet kuria NORDEF projektas?

E3: Jisai senesnis. Pats iš savęs. Taip?

RM: Būtent Skandinavijos šalių taip. Baltijos šalys prisijungė šiek tiek vėliau.

E3: Mes vis tiek prisijungėme prie egzistuojančios struktūros, kuri turėjo savo gilesnes tradicijas. Tai yra daugialypė nauda, nes mes gauname informaciją, įslaptintą, neįslaptintą čia priklauso nuo situacijos ir susitarimų, bet mes galime kažkiek įtakoti. Bent jau dalyvauti procese. Bent jau keistis informacija. Bendrai paėmus tai yra pozityvūs dalykai. Vizitai, pratybos. Bendradarbiavimas pats iš savęs duoda naudą. Tu esi komandos narys. Galbūt atsarginis, ne pirmos lygos, bet tai yra perspektyvus dalykas. Efekto greito nėra, bet netiesioginis yra. [...]

RM: Kokią tuomet pridėtinę vertę kuria Šiaurės šalių grupė?

E3: Aš iš tikrųjų nežinau apie šitą formatą. Bet jis kaip suprantu yra NORDEF plus? Man reikia daugiau informacijos.

RM: Pats principas, kad į jį prisijungia daugiau šalių. Ką jis duoda? Kad išspiečia dalyvių skaičius?

E3: Yra ir plusas, ir minusas. Visada yra greičiau sutarti, kai yra mažesnis dalyvių [skaičius]. Šiuo atveju politiniame kontekste [gali būti kiek kitaip]. Kodėl Olandija? Kodėl JK? Aš įsivaizduoju, kad ta jūrinė dimensija vaidina. Iš esmės pats įtraukimas iš savęs politiniame formate nėra blogai. Atsiranda naujos idėjos. Ateina žaidėjai su skirtingomis vizijomis. Mes trise lyg sprendimą priimame greičiau, bet apsiribojame mūsų supratime. Ateina ketvirtas ir sako viskas *okay*, bet mes dar galime taip padaryti. Atsiranda akiračio praplėtimas. Aš taip matyčiau. Ta praktinė nauda vėl sunkiai pamatuojama. [...]

RM: Kokią pridėtinę vertę kuria JEF formatas?

E3: Tai čia mes atėjome labiau prie praktinių efektų, kur jau gali kalbėti ne tik apie politinius strateginius dalykus. Čia mes kalbame apie karinius – operacinius dalykus. Einame lygmeniu žemiau. Tai nereiškia, kad viskas va taip vyksta [*spragsi pirštais*], reikalinga ir diskusija, bet jau tai labiau domina karinį dėmenį. Ne paslaptis, kad šiame formate didesnę vaidmenį vaidina būtent karinis dėmuo. Taip pagal nutylėjimą karinis lygmuo įsitraukia paskui. [...] Pabaigai, JK vis tiek turi, aš nenoriu sakyti imperinį, bet tą toki vadovaujantį [naratyvą]. Dabar kai išeina iš ES, bet lieka NATO formate, save pozicionuoja viena iš lyderių ir nori turėti formatą, per kurį galėtų pozityviai įtakoti, prisidėti prie regioninio saugumo. [...]

RM: Kokią pridėtinę vertę kuria EI2?

E3: Žinok esu vieną kart girdėjęs. [...]

RM: Įdomu tai, kad prie iniciatyvos yra prisijungusi ir Estija. Gal galite sureaguoti į tai?

E3: Aš galiu iš tokios politologinės pusės sureaguoti. Estai iš esmės jungiasi prie visko, kiek aš žinau. Jų toks principas. [...] Jie gi puikiai suvokia, kad pasirašom sutartį, kad tu kažkada kažką darysi. Gerai. Aš galiu dešimt tokių sutarčių [pasirašyti]. Bet jeigu tu sakysi rytoj tu turi įnešti vieną milijoną, tada būtų kitaip. Grįžtant prie esmės, estai nori matytis. Jie gali pasirašyti ant bet ko. [...] Tai yra tokie žaidėjai, kurie žaidžia įvairiose lygose ne tam, kad laimėti, bet tam, kad sudalyvauti, kad būtų matomi. [...]

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E3: Kalbant šiek tiek politologiškai, atsiranda frustracija, kada politinis lygmuo užsižaidžia, viskas kaip ir *okay*, bet karinis *mindsetas* kai ne mato efekto atsiranda ta frustracija, strateginis nuovargis. Tas labai pasimato. [...] Visi supranta, kad mes esame NATO sąjungininkai, mes esame kaimynai ir mes turime daryti todėl, kad kažkas nebūtų nusivylęs. Mes iš esmės kažką darome, bet to efekto nėra. Aš [iš formatų] matau didesnę politinę naudą, nei karinę. [...] Politinis lygmuo mato kitą efektą. Pamato, kad Latvijos politikos direktorius jau pritaria Lietuvos politikos direktoriui, jau jiems tai yra efektas. Jau yra gerai.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E3: [...] Finansavimas yra suplanuotas ir tie pinigai jau yra išleisti. Tas formatas jisai gaunasi paprastai tariant aukcionas, kai tu žinai, kad neturi pinigų, bet tu vis tiek dalyvauji. Sėdi, ginčijiesi, kad tu tą namą ar mašiną pirkysi, bet realiai tu to nepadarai, nes neturi pinigų. Tai pagrindinis visų formatų blogis. Jie nėra paremti finansine išraiška. [...] Visi ateina, prasišneka visą dieną, bet galiausiai viena šalis pasako *sorry* mes pinigų neturim, mes to nedarysim. Bet jų neišmes iš klubo. Tu turi klubą, bet jei jis neparemtas finansine išraiška, gaunasi kalbėjimas dėl kalbėjimo. [...] Jeigu mes to neturime, ar verta susitikti?

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E3: Saugumas yra įvairialypis. Jei kalbėsime apie kietesnę [saugumą], mano supratimu, tas formatas, kuris sudomina Rusiją, kaip pavyzdys, jeigu mes darome kažką, kas realiai stiprina pajėgumą, sukuria vienetą. [...] Jeigu kažkas būtų sukurta ant žemės, tuomet mes galėtume kalbėti apie efektą, kuris iš tikrųjų kurtų ilgalaikį saugumo, atgrasymo efektą.

RM: O jeigu to nėra sukurta?

E3: Jeigu nėra sukurta tai yra diskusijų klubo žanras. Mes kalbame apie kažkokius projektus, kalbame protingai, kalbame labai išsamiai, bet kai ateiname prie ankstesnio klausimo – finansų, kaip mes tai įgyvendinsim, tai [prasideda] išsisukinėjimai, laužimai, gražbyliavimai. [...] Esmė strateginis, stratkomisinis efektas ant žemės apie kurį galėtume kalbėti. Turime kažkokį tai formato vaisių. [...]

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E3: Vėl ne natiniai?

RM: Taip.

E3: Aš vis tiek sakyčiau, kad su tomis Šiaurės šalimis visai gerai. Atėjimas iš jūros, oro erdvės dalykai, va ten mes turėtumėm orientuotis. [...] Aš nesakau, kad ten viskas rožėmis klota.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E3: Aš nesu gerai susipažinęs su visų formatų algoritmu. Visai iš teorinės pusės įsivaizduoju turėtų būti pirminis politinis susitarimas, projektas, tas projektas finansuojamas ir galiausiai kažkokie rezultatai. Aš nežinau kokie tie mechanizmai. Politinio efekto, strateginio efekto, informacinio efekto ar dar kažkokio. Čia toks jau labai specifinis.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E3: Sunku pamatuoti. Čia reiktų gilesnių tyrimų. Grėsmės apskritai yra sunkiai pamatuojamos. Jas galima aptarti. Vienos labiau svarbesnės pasidaro, kitos nueina, bet jos nedingsta. [...] Grėsmės realiai mažina *boots on the ground*. Rusija – mūsų nedraugiška kaimynė – taip pat daro tas grėsmes ir jų vertiname atsirandanti grėsmė jiems, didina saugumą mums. Bumerango efektas ar kaip jį pavadinti. [...] Jie žiūri iš agresyvios pozicijos, mes iš gynybinės. Čia atsirandantis didesnis junginys, JAV, eFP, praktiškai jie transliuoja kaip didesnę jiems grėsmę. Čia toks kompleksinis dalykas. Kada tas formatas generuos kažkokį tai pajėgumą, kuris bus matomas tiek Rusijai, tiek čia, tada mes galėsime kalbėti apie praktinę naudą. Šiuo metu mes kalbame apie politinę, informacinę, dar kažkokią naudą.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E3: Įdomus tas tyrimas turėtų būti. Jisai turėtų parodyti tai, ko nėra. Apie tuos veikimo principus, algoritmą. Kur, kada, kiek jis trunka. Ar formatas yra begalinis? Kaip jis veikia laike ir erdvėje? Tie formatai turi turėti kažkokią pabaigą ir pradžią. [...] Ar formatas turi iš savęs būti, kad kažką tiesiog daryti? Ar jis turi turėti efektą, kada mes sakom jis per tris metus turi pasiekti tai, jei nepasiekia – tada transformuojasi į kažkokį kitokį formatą.

Ekspertas Nr. 4 (toliau – E4):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 03 31

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E4: Mano manymu, iš didelio kiek NATO valstybių, dabar 30 taip, kai kurios yra kaimynės. Jos turi daug ką bendro, kaip mūsų trys Baltijos šalys, Lenkija. Esam kaimynai, todėl yra kažkas bendresnio nei su Ispanija, Portugalija ar Graikija. Į kažkokių mažesnių formatu, grupes [valstybės] susijungia dėl kažkokių bendrų tikslų, kurių neturi visas Aljansas.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E4: Reikėtų apibrėžti, kas yra Baltijos jūros regionas. Vokietija, Švedija, Danija irgi yra Baltijos jūros valstybės. Suomija ta pati. Kalbant apie Baltijos šalis.

RM: Kalbėkime plačiau, apie Baltijos jūros regiono šalis.

E4: Koks klausimas?

RM: Kalbant ne apie NATO formatus, bet apie atskirus formatus, esančius šiame regione. Koks būtų jų vaidmuo?

E4: Galėtų Lenkija, Vokietija arba Švedija kaip didesnės šalys, gal ekonomiškai pajėgesnės imtis lyderystės užtikrinant saugumą. Bet saugumas nėra tikrai karine prasme. Mes kadangi esame toje sistemoje matome tai pirmiausia per karinę prizmę. Bet [saugumas] yra ir socialinis, ir ekonominis, ir visuomenės. Sakykim taip. Didesnės, stipresnės ekonomiškai valstybės galėtų imtis lyderystės. Saugumas visiems rūpi, kokie bebūtumėm maži, vis tiek [saugumas] reikalingas.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria šie karinio bendradarbiavimo formatai – 3B, NORDEF, NG, JEF, EI2? Pirmiausia pradėkime nuo 3B valstybių?

E4: Aš asmeniškai matyčiau tikrai vienos kito pažinimą, procedūrų suderinimą, bendros ginkluotės turėjimą, bendrą taktikavimą karine prasme. Tas suderinamumas, sąveikumas. Bet tai galioja bet kokio dydžio, bet kokios konfigūracijos formatui kaip 3B, JEF. Turi būti radijo ryšys. Tarpusavyje turim susišnekėti. Yra NATO nustatyti standartai, turim tai treniruoti ir žiūrėti kaip veikia.

RM: Kokią pridėtinę vertę tuomet kuria NORDEF formatas?

E4: Atvirai pasakius nežinau. Aš nematau tokios vertės. Tai vis tiek labiau Šiaurinis [formatas]. NORDEF formate yra ir Suomija, ir Švedija, kurios nėra NATO šalys. Jos sakyčiau piktnaudžiauja NATO gerumu. Jos yra po NATO skėčiu. Joms iš visų pusių yra NATO kaimynės. Na išskyrus mūsų rytinį tą didelį kaimyną. Tai Švedijai, pavyzdžiui, nei nėra poreikio į NATO stoti, nes yra skėtis, kuris užtikrina saugumą. Čia toks piktnaudžiavimas. O norint savo prekes karines parduoti jie lenda į tą rinką nepaisant kito mažesnio formato.

RM: Jeigu mes kalbame apie Šiaurės šalių grupę. Kokią pridėtinę vertę kuria šis formatas?

E4: Nežinau ką pasakyti. Manau, kad mes dalyvaujame formatuose kartais be tokios kariška prasme vertės, tik tai dėl tokios politinės, dėl vėliavos, kad reikia. Galų gale atkūrus nepriklausomybę mus rėmė tos šalys, padėjo visai. Tie patys Švedai. [...] Kalbant apie suartėjimą su didesnėmis šalimis, mes labiau suinteresuoti būti su jais viename formate, negu jie su mumis. Kaip JEF. Jie yra stipri kariuomenė, nevangianti kariauti, kuri gali be ypatingų ceremonijų duoti atgal arba prevenciškai. Galų gale atsiųsti savo pajėgas būti regione, kad kažkas neatsitiktų. Nors jie ir NATO nariai, tačiau tas mažesnis formatas galbūt mums pagreitintų sprendimo priėmimą. Taip sąjungininkai atsirastų pas mus teritorijoje. Svarbiausias dalykas yra ne tik mes patys, bet ir sąjungininkai ant Lietuvos teritorijos. Treniruojasi bendrai, sąveikumą didina, taip vienas kitą geriau pažįsta.

RM: Šiek tiek ja užsiminėte, bet galbūt galėtumėte praplėsti plačiau. Kokią pridėtinę vertę kuria JEF formatas?

E4: JEF mano toks mėgstamas formatas. Jau paminėjau, kad pirmiausia, [pridėtinė vertė yra] stipri šalies kariuomenė – JK – ir nevangianti kariauti, turinti kovinės patirties. JEF turi tokį privalumą prieš NATO. Tai šiek tiek mažesnis ratas ir nereikia konsensuso. Dabar devynios, Islandija dar prisijungs. JK yra rėminė valstybė ir pagal šio formato nuostatus JEF yra JK + 1. Jeigu mes ar latviai mato ir vieningai sutaria, kad kyla grėsmė, jie paprašo britų, britai pradeda konsultacijas. Iš esmės, perdislokuoti pajėgas nereikia visų šalių sutikimo. Užtenka, kad britai tą priima. Tarkim britai + latviai ir jie jau *deploynasi* į Latviją kažkokiu pagrindu, kas yra aprašyta teisiniuose formaliuose dokumentuose. Tai yra JK + 1. Tai bus žymiai greičiau, negu NATO atliks savo vaidmenį kylant grėsmei ar krizei. Tai yra mūsų toks didesnis privalumas, mes galime paprašyti ir tikimės, kad jie anksčiau atvyks. Kai bus priimti NATO sprendimas, tas JEF formatas taps palaikantis NATO.

RM: Gal galėtumėt plačiau praplėsti apie JEF formato darbo grupes? Dabar jų yra net keliolika.

E4: Visų atmintinai nepasakysiu. Tai yra JEF valdymo schema. Yra ministerijos lygmuo, po to kariuomenių vadų ir gynybos štabų lygmuo. [...] Pradedant nuo politinio, ministerijos lygmens, kariuomenių vadų, toliau yra britai vadina dviejų žvaigždžių karinis – strateginis formatas, kuriame mūsų lygmuo yra gynybos štabo viršininko pavaduotojai. Žemiau yra pulkininkų – OF-5 pajėgumų vystymo darbo grupė. Po jų yra atskiros darbo grupės kaip sausumos, oro, jūrų, CBRN ir kitos, kurios dirba išdirba pasiūlymus ir juos teikia aukštyn. Kiekviena darbo grupė išsikelia uždavinius, ką per metus turi padaryti. Taip pat yra tiesioginė vadovavimo grandinė. Ji duoda gaires. Ir tas pirmyn atgal vaikšto. Darbo grupės dirba kaip įrankis sprendimų priėmėjams. Paruošia sprendimus. Tai siauresnis, specialisto lygmuo. Pavyzdžiui, kokie ryšiai bus naudojami, kokioje platformoje, koks saugumo lygmuo, kaip apsikeisim informacija, kaip žvalgyba, mums svarbu vienodai suprasti tam tikrus veiksmus – ar tai, kas jau vyksta yra blogai, ar dar nieko tokio.

RM: Ir šias grupes sudaro visų šalių atstovai?

E4: Bendrai paėmus taip. Mes ne visose grupėse dalyvaujam. Mes nedalyvaujam šalto oro ir klimatinų sąlygų darbo grupėje, kur tikriausiai mes ir nekariausim. Mes nesakom ne, bet šiam momentui tai neaktualu siekiant nešvaistyti resursų.

RM: Tuomet pereikim prie dar vieno formato. Tai yra EI2. Kokią pridėtinę vertę tuomet kuria šis formatas?

E4: Aš tikrai tiek atsimenu, kad buvo ta iniciatyva.

RM: Mes joje nedalyvaujam.

E4: Mes nedalyvaujam. Matyt politinė vadovybė nusprendė, kad nėra tos vertės. Dėl to aš ir nesusipažinęs su tuo projektu. Negaliu daugiau pasakyti. [...]

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E4: Kiekviena šalis yra suvereni valstybė. Tai yra esminis ypatumas. Nuo to priklausys ir kokiam formate, JEF ar Šiaurės šalių, ar dar kokiam, bus kokios kariavimo taisyklės. Tai jau nustato teisininkai, darbo grupės. [...] Gali būti geografiniai apribojimai. Jeigu Ispanijai reikia pagalbos, tai tikriausiai mes būsim už, bet kaip greitai mūsų pagalba atvyks.

RM: Aš kalbu apie formatus Baltijos jūros regione, kuriuos mes aptarėme. Kokie yra šių formatų veikimo apribojimai?

E4: Aš kaip karys pasakysiu. Politikai pasako reikia kažką daryti – mes darysim. Dėl to nejučiu tokių apribojimų. Jeigu yra politinė valia ten veikti, tai mes dalyvaujam. Mąstą, kaip ir su JEF darbo grupėmis, jeigu tam momentui aktualu mes prisidedam ir dalyvaujam. Mes tokiam miegančiam režime. Reikės – pradėsime veikti.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E4: Aš sakyčiau gal reikėtų susiaurinti ir sumažinti tų formatų kiekį. Jau yra pakankamai geras NATO formatas, yra JEF. Mes negalim dalyvauti dešimtyje formatų. Mes maža šalis. Didesnėse šalyse vienam formatui skiria visą įstaigą su keliais šimtais ar daugiau darbuotojų. Pas mus yra vienas žmogus, na du, sakykim keli vienam formatui. Tai ir indėlis yra atitinkamas, ir vertė tam projektui, ir tai ką mes pasiimam. Sakyčiau reikėtų prisėsti ir įvertinti, ar visur reikia dalyvauti. Čia jau kariška prasme. Yra visada ir kita – politinė pusė, kurios sprendimų nediskutuosim. kažkas mato kitą vertę.

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E4: Aš matau tikrai vieną formatą, kuris yra vienoje linijoje su NATO, tik mažesnis. Tai yra JEF. Mes kaip Baltijos šalys – Lietuva, Latvija, Estija – mes menkos. Turbūt nereikėtų švaistyti pastangų į skirtingas kryptis ir dalyvauti penkiose dešimtyse projektų. Vieno, dviejų, maksimum trijų būtų pakankama. Tarpusavyje susitarti sudėtinga. [Reikia dalyvauti ten], kas remtų mūsų saugumą. O mes – NATO nariai. Britai taip pat yra stiprūs, lenkai, vokiečiai, kas yra įvardyta ir mūsų vado prioritetuose. Aišku sąjungininkų buvimas mūsų teritorijoje bet kokiu formatu, pratybos ar eFP mūsų – priešakinių pajėgų iniciatyva – tas užtikrins mūsų saugumą. Aišku ir patys turim nemiegoti.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E4: O kas yra mechanizmai?

RM: Veiklos. Praktiniai dalykai, darantys įtaką.

E4: Kariuomenių vadai susitinka, gynybos štabų viršininkai skirtingų valstybių. [...] Pirmiausia tai yra lyderystės pavyzdys, kad bendradarbiavimas vyksta, einama ta kryptimi. Suartėjimas, sąveikumas, pažinimas vienas kito – tai yra bendros pratybos. Tai ir smagiausias, ir įdomiausias sakykim mechanizmas. [...]

RM: Ar dar yra kažkokių efektyvių mechanizmų be susitikimų, bet pratybų? Kas dar praktiškai turi naudą?

E4: Paminėsiu sportines žaidynes skirtingų sričių. Ar šaudymai, parašiutininkai, dar kažkas tai. Lenktyniavimas geriausio skyriaus ir panašiai. [...] Tai prisideda prie bendradarbiavimo.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E4: Bendros pratybos, NATO, JEF ar kito formato deklaravimas vieningumo. Kaip mes vieningai prie tam tikro projekto prisidedam. Skiriam tam laiko, resursų, žmonių. Veikla matosi, simpoziumai, pratybos, susitikimai tas vyksta.

RM: Bet ar tai turi įtakos grėsmėms? Ar kažkas nuo to keičiasi?

E4: Reikėtų kalbėtis su mūsų *stratcomu* pašnekėti, kas reguliariai stebi. Priešas visada lojo ir los. Pratybas ar dar kažką darom, galbūt dar daugiau los. Bet gal bus atsargesnis. Bet ar atsargumas sumažina grėsmę – nežinau. Sunku pasakyti. Šunys loja – karavanas eina. Ta pusė turbūt darys nepaisant to, ką mes turim. Jie turi savo *agenda*. Mes bent jau tikimės, kad reikalui esant mes būsim geriau pasiruošę, jei dalyvausim nors nedaugely, tačiau formatuose, kurie yra stiprūs.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E4: Linkiu mums sėkmės.

Ekspertas Nr. 5 (toliau – E5):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 04 14

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E5: Čia tam tikra prasme filosofinis klausimas. Nes jie papildė Aljansą. Aljanso esmė yra penktasis straipsnis ir kad visi įsipareigoja vienas kitą ginti. Tie formatai nėra apie tai, kad jie pakeičia NATO penktojo straipsnio esmę. Jie kalba apie papildomus pajėgumus, šių plėtrą ir kūrimą, ką galima geriau regioniška padaryti. Jie kalba apie papildomas diskusijas saugumo srityje ir netgi iš dalies kalba apie tai kaip galime koordinuoti poziciją bendrai Aljanse ir ją paskui kaip šalių grupė atstovauti ir taip būti labiau išgirstiems. Vis tiek Aljanse vyksta diskusijos ir šalys konkuruoja tarpusavyje. Jeigu surenkama šalių grupė – balsas yra stipresnis. Tai absoliučiai natūralus fenomenas. Tie formatai niekaip nepakeičia Aljanso.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E5: Retas iš tų formatų, kuris tiesiogiai prisideda prie saugumo.

RM: Ką turite omenyje tiesiogiai?

E5: Tiesiogiai kaip *hard security*. Yra aišku niuansai kaip Baltijos šalių formate yra planavimo celės ir taip toliau. Yra dalykai, kurie vyksta ir ne tik NATO formate. Jeigu NATO kaip organizacija nesuveiktų, tas formatas gali suveikti. Tai yra ir tokių *hard security* dalykų. Bet jų yra mažiau. Vis vien vis stato ant to penktojo straipsnio. Kalbama kaip pridėti papildomai. BALTNET projektas – NATO matys, stebės oro erdvę, tai vis vien saugiau, bus galima greičiau sureaguoti. Bet ne tas formatas užtikrins, kad mes būsim apginti. Tai aš ta prasme manau, kad netiesiogiai prisideda prie *hard security*, prie *reinforcemento*. Bet prisideda, tai tikrai. Tu analizuoji, pavyzdžiui, JEF formatą, kuris yra NATO rėmuose.

RM: Konkrečiai dar pareisim per kiekvieną formatą. Tai dar neišsiplėskite.

E5: Gerai.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria 3B karinio bendradarbiavimo formatas?

E5: Viena vertus, tiek Rusija, tiek NATO Baltijos šalis laiko vienu vienetu. Tai būtų kvaila mums patiems skaidytis. Įvairiomis prasmėmis – kaip yra planai daromi, kaip yra pajėgumai daromi ir panašiai. Dažnai NATO sako *Baltic States*. Kaip vieną naudoja. Vieno elgesys tenais yra priimamas kaip visų trijų. Tai čia politine prasme absoliučiai racionalu bendradarbiauti. Tada aišku geografinis artumas, dydžių panašumas, kariuomenės raidos etapai, tai visa tai nulemia, kad absoliučiai racionalu tarpusavyje bendrauti, nes jie yra visi panašūs. Tu negali paimti Lietuvą ir Ispaniją. Ir dydis kitas, ir vieta kita, ir grėsmės kitos. Čia atsiranda daug tokių dalykų, kurie kuria bendrą pridėtinę vertę. Nuo jūrų, sausumos, ta pati oro erdvė – BALTNET, tas pats BALTDEFCOL. Aiški

priežastis, kodėl Baltijos šalys sukūrė, o kitos nesukūrė. Tai yra pajėgumas, kurio negalima iš principo turėti vienai iš šalių. Jeigu kažkas didelis – tai jis pats pasidaro sau. Jam nereikia su niekuo dalintis. Jeigu labai skiriasi saugumo samprata irgi nėra prasmės bendradarbiauti. Ir atskirai irgi sudėtinga Lietuvai būtų turėti panašaus lygio koledžą. Per brangu, todėl daliniesi pinigais ir taip toliau. Tai čia tokie pragmatiniai dalykai. Visi supranta, kokia mums grėsmė yra. Tai pagrindinė grėsmė Rusija, jos agresija. Tai čia neįmanoma, kad vieną tikrai Baltijos šalį paliestų. Visas tris iš kart palies. Bet kokių atvejų. Tai tau tiesiog natūralu, kad turi derintis bendras pozicijas, bendrus planus ir taip toliau. Kalbėti vienu balsu.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria NORDEFKO karinio bendradarbiavimo formatas?

E5: NORDEFKO tai labiau Šiaurės šalių?

RM: Oficialiai priklausome ir mes.

E5: Mes ten pusiau šalia dalyvaujame. Ne tuo pačiu statusu. Čia sunkesnis klausimas. Visą laiką mes labai norėjome tapti to formato dalimi. Vienaip ar kitaip. Aš manau, kad tokios aiškios nišos, tokio praktinio dalyko, ką ten daryti, iki šiol nebuvo rasta. Bet tai dar nereikia, kad tas formatas nenaudingas ir kad ten nereikia dalyvauti. Ten tam tikra prasme yra bendramintės šalys. Panašus labai požiūris į saugumą. Tai yra ES ir NATO šalys. Tu ten bendrą poziciją formuoji ES ar NATO [klausimais]. Šalys santykinai nėra didelės. Reikia yra kažkokių bendradarbiavimo nišų. Rusijos dėmuo, na galbūt Danijai mažiau, bet visoms kitoms šalims yra kritinis. Tau neišvengiamai reikia keistis apie tai informacija, kalbėtis. Tai jau yra daug naudos. Aišku yra ten mažų detalių – dalyvavimas pratybose, parama Ukrainai. [...] Tu esi tam tikro klubo narys. Tai rimtos šalys. NATO yra girdimos. Tai natūralu, kad tu jų laikais ir sąsajų yra. Netgi kalbant apie *hard security* ypač Švedijos vaidmuo yra išskirtinis su visa Gotlando sala. [...] Švedija būtų neišvengiamai paliesta, jei kiltų konfliktas šiame regione. Nebūtinai paliesta tiesiogiai, kad okupuotą šalį, bet gali okupuotą dalį, pavyzdžiui, Gotlandą, siekiant tikslų Baltijos šalyse. Tai natūralu, kad čia yra bendrų minčių, idėjų. Pati Švedija yra deklaravusi ES kontekste, kad ji neliks nuošaly, jei bus užpultos ES šalys. Tie klausimai nesprendžiami dvišaliais formatais. Dažniausiai tai kalbama NORDEFKO formate. Iš Lietuvos taško aš sakyčiau vis tiek mūsų tikslas ilgalaikis yra kiek įmanoma Švediją ir Suomiją priartinti prie NATO. Tai iš esmės pakeistų geo-strateginę orientaciją Baltijos jūroje. Ji taptų NATO jūra su Rusijos maža priebėga. Mes žiūrime į tą formatą, kaip juos įtraukti į NATO, artinti, tempti visai kaip. Kalbėtis, keistis informacija apie NATO, ES, kad jie būtų kuo arčiau.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria NG karinio bendradarbiavimo formatas?

E5: Esu buvęs gal pora kartų. Išsiskyrė gal nykumoj tie susitikimai iš dalies, nes nebuvo apie ką kalbėti. Bet aš nežinau, ar tai standartiniai susitikimai. Tiek daug nesu dalyvavęs. Šiaurės grupę iš principo JK viską kūrė, tai iš dalies atsako į klausimą. Tai formatas gimęs dar Camerono laikais JK ieškant bendraminčių regione, ypač Šiaurėje, siekiant šitą regioną susieti su JK, ne JAV, bet JK. Kai jis kūrėsi, buvo labai daug norinčių jame dalyvauti. Olandai ten įsiprašė. Nepaisant to, kad praktinės įtakos, projektų jis neturi, tokioje didelėje šalių grupėje sunku sugalvoti. Ypač neformaliame [formate]. Aljansas jisai formalus, o šitas formatas neformalus – pasikalbėjimo forumas. Bet tai vis tiek Šiaurės grupė, Šiaurės regionas. Tai vienas pajėgiausių regionų visas tas šalis sudėjęs. Tai yra forumas keistis požiūriais, klausimais, burti bendras koalicijas Aljanse ir panašiai. Tai rimtesnių šalių grupė. Efektyvių karinių galių formatas. Esmė ten yra JK.

RM: Šalių narystės požiūriu mes turime panašų JEF formatą. Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę tuomet kuria JEF karinio bendradarbiavimo formatas?

E5: Visų pirma, kalbama apie pajėgumą. *Force*. Čia yra labai pragmatiška ir aiški nauda. JEF yra potencialiai pajėgos, galinčios į konfliktą įsitraukti labai anksti. Tai vyktų ar ne vyktų klausimas, bet jos taip konstruojamos. Ir mūsų regione treniruojasi, daro pratybas, daro *amfibias landing* ir visokias kitokias pratybas. Tai ta nauda labai aiški. JEF gali veikti ne tik NATO formate, bet ir su amerikiečiais, pavyzdžiui. Pačioje konflikto pradžioje. Priešingai nei Šiaurės grupės formatas JEF paremtas kariniais instrumentais. Tada atsiranda apie ką kalbėti karine prasme. Kaip pratybas rengti, kaip panaudoti tas pajėgas, kaip užtikrinti ryšius ir taip toliau.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria EI2 karinio bendradarbiavimo formatas?

E5: Tiesa pasakius aš taip ir nesupratau iki galo, kokia to formato idėja. Aš suprantu, kad tai kaip šalių klubas, kuris galėtų skirti pajėgas. Priešingai nei JEF, kur šalys jau yra sumetę pajėgas ir suformavę vienetą. Tas vienetas treniruojasi kartu ir gali veikti. Tai čia labiau pažengusių iš prancūzų taško šalių grupės sambūris, kuris galėtų potencialiai kažkur dalyvauti. Bet aš nežinau, ar jie kur nors formaliai dalyvavo. Tai iš mūsų taško tą pridėtinę vertę sunku numatyti tiesiogiai mūsų regione. Bet aišku Estija tenais dalyvauja, einą į tą [formatą] tikėdamiesi, kad su prancūzais bus galima kalbėtis, palenkti. Tai tam tikra duoklė Prancūzijai. Natūralu, kad turi atsižvelgti į kitų šalių interesus, kad kitos šalys atsižvelgtų į tavo interesus. Kiek šitas požiūris sėkmingas yra diskusijų klausimas. Lietuvoje nuomonės išsiskiria. Bet bent jau KAM'e dominuoja ir aš priskirčiau save prie tokių gana skeptiško požiūrio, kad tas nelabai atsiperka. Tai yra per daug nelygiavertis santykis. Dalyvavimas EI2 negali pakeisti Prancūzijos nuomonės. Nebent minimaliai labai įtakoti. Aišku, kad mes turime ieškoti nišų, kaip kontribuoti ir į ES gynybą. Ir saugumo prasme, ir apskritai ES kontekste.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E5: Viena vertus, kaip aš sakiau – sutartiniai įsipareigojimai. Jie yra žemesnio lygmens formatai. Jie neturi kažkokių įsipareigojimų ginti. Visa tai daroma per Aljansą. Aišku čia interpretacija NATO sutarties. [...] Pagrindinis apribojimas yra tai, kad sukurta mechanizmų gana veikiančių, praktinio bendradarbiavimo karinėje srityje, bet jie vis tiek tokie pusiau neformalūs. Ir ne viską gali pasiekti. Na trims Baltijos šalims bendradarbiaujant gali išspręsti tik dalį problemų. Negali išspręsti visų karinių problemų. Neišvengiamai turi derintis su didžiosiomis šalimis, su didesnėmis karinėmis galiomis. Tas pats galioja ir kitiems formatams. Kitų formatų apribojimai, kaip Šiaurės grupės, yra tai, kad iš principo jis yra politinis formatas. O politiniame formate tu gali spręsti tik politinius klausimus. Tai yra kalbėjimo forma tam tikra prasme. Galbūt kažkokios stalo pratybos, bet kažkokių pajėgumų plėtros ar kažkokių rimtesnių dalykų negali padaryti. JEF vėl turi savo atskirą nišą. Kalbama apie tas *force* pajėgas. Jis turi savo nišą ir daugiau nesiplėtoja. Apskritai tie regioniniai formatai turi savo ribas. Daug kur Europoje daugianacionaliniai projektai neveikia. Tiesiog jie yra sudėtingai daromi. Bendrų įsigijimų yra labai mažai. Net ir Šiaurės šalių formate, kur yra pakankamai artimos šalys, daug metų dirbama. Net ir Beniliukso šalys. Tų bendrų įsigijimų yra mažai. Nesėkmingų bendrų programų yra daug.

RM: O kodėl?

E5: Dėl to, kad nacionalinės šalys dalyvauja. Toks gyvenimas. Šalys turi savo įstatymus, turi savo požiūrį, turi šiek tiek išsiskiriančius operacinius reikalavimus ir panašiai. Net jei pažiūrėsi Baltijos šalis, paprasčiausia geografija Lietuvos ir Estijos skiriasi. Yra priežastis, kodėl mes turime Boxerius ratinius, o jie vikšrinčius. Nepaisant to, kad ir mes galim turėti vikšrinčius, pas mus galima žaisti. O pas juos dėl jų geografijos to neišeina padaryti. [...] Labai sunku susitarti dėl tų bendrų operacinių reikalavimų. Tie tarimaisi užtrunka ilgai. Dar įsijungia nacionaliniai dalykai. Dėl to pirkimai yra labai ilgi ir dažnai nesėkmingi.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E5: Nežinau. Faktas, kad mums nepavyko su tais didžiaisiais įsigijimais. Nes čia buvo labai didelis šansas per paskutinius dešimt metų, ypač po 2014 m. padaryti tą lūžį, kad atsirastų natūralus poreikis, kai turi bendrą platformą, logistiką, priežiūrą. Nereikia būti dideliu genijumi, kad atsirastų tas poreikis. Tas bendradarbiavimas automatiškai būtų gavęsis, jei visi trys nusiperka, tai natūralu, kad visi trys ir bendradarbiauja. Bendra sistema ir taip toliau. Trise tariasi, ką daryti. Tai prarasta galimybė. Bet vis tiek jos reikia ieškoti. Bendrų platformų, įsigijimų, pirkimų, nes tik tai gali suartinti. Net ir iš didžiųjų šalių taško žiūrint, amerikiečių ar tų pačių vokiečių, jei šalys turi bendresnes platformas, tai logistika yra paprastesnė. Lengviau su jomis dirbti. Čia didžiausias gailestis. Aš suprantu yra objektyvių priežasčių, bet tos pagrindinės platformos – artilerijos sistemos ir pėstininkų kovos mašinos – kad nėra tos pačios ir dar baisiausiai skirtingos, absoliučiai nesuderinamos, surasti praktinę naudą, nišą bendradarbiauti [yra sudėtinga]. [...]

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E5: Didele aišku. Tai visa, ką kalbėjau. Nuo to, kad turi šalių grupę ir kalbiesi vienu balsu Aljanse ir sieki didesnio Aljanso dėmesio visam rytų flango saugumui, iki bendrų pratybų. NATO pratybų yra labai mažai. 80-85 proc. pratybų Aljanse yra nacionalinės arba daugianacionalinės. Kai NATO tiesiogiai kaip NATO nėra įsitraukęs. Kai kalbam apie pratybas mūsų regione, tai šitus formatus, kur paminėjom, dar pridėsim amerikiečius, tai yra pagrindiniai pratybų dalyviai. Jie sudaro nežinau kiek procentų visų Baltijos šalyse besitreniruojančių karių. Aišku Italija dar dalyvauja kažkiek per kitas eFP šalis, bet didžioji dalis karių yra iš šių šalių plus Amerikos. Tie formatai padeda siekti to suderinamumo, kad aš atvažiuoju į tavo pratybas, tu atvažiuoji į mano pratybas ir panašiai. Tai tas saugumas yra. Tos grupės, kurios užsiima visais operacinio planavimo dalykais, tai irgi yra tiesioginė nauda rytų flango saugumui. [...] Yra aišku daug ir dvišalių formatų, kurių nepaminėjom. Tarkim Lietuvos – Lenkijos formatas dvišalis, kuris plėtojamas įvairiais kontekstais. MND NE, MND N kalbama apie bendrai C2 struktūrą, jau tiesiogiai tai įsipaišo į NATO *force structure*. Apie tai yra kalbama šituose bendruose formatuose. Ir tokie grynai karinę naudą atnešantys dalykai kaip BALTNET, BALTDEFCOL. Jie irgi įtakoja NATO rytinio flango saugumą tiesiogiai. Jie efektyviau padeda veikti visam Aljansui. [...] Kokį be formatą paimsi, jo praktinį dalyką, tai jis prisideda prie rytinio flango saugumo.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E5: Čia kaip iš kurio taško pažiūrėsi. Politiškai tos Šiaurės šalys yra labai svarbus formatas, bet jei tu klausai bataliono vado, kur konkreti praktinė nauda, tai aišku Baltijos šalių formatas ar JEF yra daug labiau matomas ir apčiuopiamas. Aš anksčiau taip pat galvodavau, bet dabar po daug metų patirties galiu pasakyti, kad tie politiniai formatai yra ne mažiau svarbūs, nes krizės metu reikės priimti sprendimus. Kariniai formatai turi savo veikimo ribas. Jeigu mes puoselėsime savo bendrumą, keisimės [informacija] apie saugumą, kartosime tą dešimtmečiais, tai kai nutiks krizė, tas bendrumo jausmas, bendras suvokimas apie tuos pačius dalykus, tu galėsi nuspėti, koks bus tavo vieno ar kito sąjungininko matymas, kodėl jis taip priima sprendimą, kaip jį įtikinti, kaip geriausia priimti kertinius sprendimus, kas krizės metu bus esmė. [...]

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E5: Kaip praktika rodo, Baltijos šalių formatas yra labai institucionalizuotas. Jeigu jie yra gerai institucionalizuoti, jie labai daug duoda. Pats faktas institucionalizavimas yra reikšmingas dalykas. Jei yra reguliarūs susitikimai, ministrai pasirašo, ką nuveikė, užsisuka mechanizmas, kad reikia susitarti, reikia diskutuoti, ką galime nuveikti, yra tam tikras spaudimas. Galiausiai kai tu pasirašai raštu, sutari kažką daryti, nuleidi *taskingus* žemiau – prasideda procesas. Tai ta institucionalizavimo forma yra labai svarbi. Aišku ir pratybos bendros yra labai apčiuopiamas dalykas. Ir tarptautinių operacijų dalyvavimas. [...] Įvairūs aspektai yra efektyvūs. Netgi toks paprastas aspektas kai žmonės pažįsta [vieni kitus] asmeniškai. Ne tik ministras ministrą, bet einama giliai, pažįsti sausumos pajėgų vadą, karininkas pažįsta karininką, majoras majorą. Jie susitinka, jie kyla karjeros laiptais kartu, jie mokėsi kartu. [...] Tas užsisuka ir ieškoti bendrų sprendimų yra paprasčiau. Mažiausiai efektyvūs formatai – kur tik kalbėjimas vyksta. Aš gal taip pasakyčiau. O visur kitur, kur yra ne tik kalbėjimas, kur tu kalbiesi apie bendras ryšių sistemas, kaip sujungti, keistis informacija, jau yra praktinė nauda. [...]

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E5: Reikia turėti omeny, kad pačių formatų atgrasomasis efektas nėra labai didelis. Tarkim trys Baltijos šalys kažką atgrasyti, pakeisti skaičiavimus nelabai gali. Tas pats NORDEFECO irgi nelabai gali kažką pakeisti. Galbūt JEF gali kažką daugiau pakeisti, nes turi konkrečias pajėgas. Bet tikrai Lietuva yra saugesnė dalyvaudama visuose šituose formatuose ir visos šitos šalys yra saugesnės, nes mūsų regione ypač yra daug nedidelių šalių. Klausimas kaip jų potencialą sujungti, kad jos vienu

balsu kalbėtų, kad bendrus projektus darytų. Ir formatai tą padaro, tą užtikrina. Tas labai matoma čia Aljanse. [...]

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E5: Mano klausimas, ar dvišalių formatų tavo darbas neapima?

RM: Ne, aš dvišalius formatus šįkart nežiūrėjau.

Ekspertas Nr. 6 (toliau – E6):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 04 21

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E6: Pirminis dalykas tas, kad NATO yra daug šalių, o regioniniai formatai tuo ir geri, kad ten yra mažiau šalių ir jiems paprasčiau kažkokį konsensusą pasiekti. Tai čia yra pagrindinis dalykas. Ir aišku tas regioniškas, ir supratimas tų pačių *topicų*, tų pačių grėsmių, tai leidžia tiems formatams klestėti, egzistuoti. Ten susirenka bendraminčių klubas. Su jais gali kažką nuveikti papildomai.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E6: Manau teigiamai. Kaip ir sakiau, kadangi tos valstybės yra viename regione, jo pasižneka, pasidalina informacija, daugiau susitinka, sutaria kažką daryti. Tos iniciatyvos apima ir paramą partneriams, ir kažkokie projektai, parama *Baltic 'ų* projektams iš *Nordic 'ų* pusės. Tai prisideda prie saugumo, kad tu mažais žingsneliais, pro truputėlį, dalindamasis informacija darai vis daugiau dalykų. Tas pats situacijos suvokimas irgi prisideda prie saugumo stiprinimo, kad esi tam pačiam sraute, kas vyksta, grėsmių atžvilgiu.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria 3B karinio bendradarbiavimo formatas?

E6: Aš 3B nekuruoju, bet manau 3B reikalinga bendrauti, nes daugumoje didesnių formatų arba kalbant su stipresnėmis valstybėmis, tarkim JAV, jie tokių mažų valstybėlių nemato. Na mato, bet ne taip stipriai. Jie priima tą visų trijų Baltijos šalių regioną. Tai mes turime didesnę svorį, jei išstojame ar NATO, ar ES, ar prieš tą pačią JAV kaip 3B, o ne kaip pavienės šalys.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria NORDEFECO karinio bendradarbiavimo formatas?

E6: NORDEFECO iš tikrųjų reikia mums paties susistiguoti, ko mes ten norime. Ir mūsų politikos direktorius turi matymą, kad reiktų daugiau *engagement'is* su *Nordic'ais*. *Nordic'ai* svarbūs ta prasme, kad mes esame tapačiame regione aplink Baltijos jūrą ir kažkaip mes iš jų turim daug dalykų pasimokyti. Ta pati Suomija ir Švedija turi savo *total defence*, kas mums dabar aktualu. Tas bendradarbiavimas ne tai, kad dar tik prasideda, bet dar nepakankamai išibėgėjęs yra. Dar mes visko nepasiėmėm iš NORDEFECO. Bet NORDEFECO tikrai reikalingas mums.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria NG karinio bendradarbiavimo formatas?

E6: Šiaurės šalių grupė buvo sukurta JK. Tai aš ją matau kaip politinį forumą. Tuo tarpu JEF yra labiau karinis formatas. NORDEFECO [bendradarbiavimas] yra grynai su Skandinavijos šalimis, o NG su tomis didesnėmis valstybėmis mūsų partnerėmis – JK, Vokietija. Kuo išskirtinas, bent jau pagal *topic'us* žiūrint, NG formatas tai, kad jie turi Nyderlandus ir turi *topic'ą* apie karinį mobilumą. Tai yra forumas, kur jie pasitaria, ką toliau daryti, kas ką padarė karinio mobilumo prasme. Tai aš manau, kad NG didžiausia pridėtinė vertė yra karinio mobilumo tematika. Dar ką jie yra padarę, tai sukūrę *stratcom'o* įrankį, toks kelių lapų aprašymas, kaip reikia komunikuoti. Visas įrankis apie *stratcom'ą*, kuriuose naudojasi dabar sėkmingai NG šalys ir tos pačios JEF šalys. Jie sukūrė produktą gerą. Be to NG kelia šiemet dar visai kitus *topic'us*, kaip *emerging and disruptive technologies*, kas ir NATO formate yra kalbama. Ir jie labai daug kalba apie *green defence*, tai mums tai irgi svarbu, nes mes turime NATO *ENSEC'ą*. Tai trupučiuką daugiau yra platesnės tematikos, nei NORDEFECO.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria JEF karinio bendradarbiavimo formatas?

E6: JEF turi beprotiškai didelę pridėtinę vertę Lietuvai, dėl to, kad JEF jungia devynios ir nuo vakar dešimt šalių, nes prisijungė Islandija. Mes turim nacionalines pajėgas, mes turim sąjungininkus ant žemės, bet JEF yra vienas iš tų įrankių, kuriuos matytumėm kaip atsaką į krizę mūsų regione iki NATO ateis. Tai yra vienas iš pagrindinių mūsų atgrasymo ginklų ir krizės atveju – gynybos, kol NATO trisdešimt valstybių sugalvos kaip tą paramą permesti. Be to, JEF *leadina* JK ir JK supranta grėsmę, mato savo rolę Baltijos jūros regione. Tai mus labai gelbėja šitoje vietoje.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę vertę kuria EI2 karinio bendradarbiavimo formatas?

E6: Žinok apie EI2 aš tau pasakysiu visai nieko. Bet kiek aš esu girdėjusi iš mūsų politinių pasisakymų, mūsų nieks nepakvietė prisijungti. Tai čia visų pirma. O jei mus pakviestų – turbūt svarstytumėm.

RM: O kodėl manote mūsų ten nepakvietė?

E6: Nežinau. Nežinau visai tos tematikos tiesiog.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs išvelgiate?

E6: Veikia jie visi efektyviai pakankamai. Su Šiaurės šalimis, kai yra aštuonios šalys ir jos turi skirtingus projektus, yra tas ne tai, kad nesusikalbėjimas, bet bandymas visiems įtikti, kad visiems tiktų konkretus dalykas. Tai tas šalių skaičius ir skirtingi interesai, kas ir su Baltijos šalimis yra – skirtingi poreikiai. Vieniems reikia labiau sausumos pajėgų, kitiems labiau jūros pajėgų. Tas poreikių skirtingumas [yra didžiausias formatų apribojimas]. Nors suvokimas kaip ir yra tas pats apie regioną ir grėsmę. O dėl JEF, tai jis veikia efektyviai, Jam tiesiog reikia sinchronizuoti dalykus. Jo planus su nacionaliniais planais, su JAV, su NATO planais ir veiklomis. Bet šiaip jis pakankamai efektyviai veikia nuo 2018 m. Kiek yra daug pasiekta, kiek dokumentų padaryta, kiek bandymų sinchronizuoti, integruoti, iš anksto perspėti apie veiklą, tas pačias pratybas. Žinant kaip tai sunku yra padaryti, jie tikrai efektyviai veikia sakyčiau.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E6: Su JEF jie viską daro ir išnaudoja kiek gali. Susitikimų yra įvairias lygmenimis, įvairiais *tipic 'ais*. Pratybos, dokumentai vienas po kito eina. Pilna *agenda* visiškai. O dėl *Nordic 'ų* kaip ir sakiau, ten yra neišnaudotas potencialas ir mums patiems reikėtų truputėlį daugiau įdėti indėlio sugalvojant, kur mes juo galėtumėm *engag 'inti*. Ką mes padarėme, tai pasidalinome mūsų *Food for thoughts paper 'iu*, ką galima būtų nuveikti Ukrainoje, Moldovoje ir Gruzijoje. Tikimės, kad tenai galėtumėm pajudėti pridėtinės vertės atžvilgiu. Visa kita – sunku pasakyti. Reikia politinės valios, kūrybos, fantazijos kažką padaryti. Bet viskas susiveda į interesus.

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E6: Ir daro.

RM: Mes kalbėjome apie tai, kaip jie stiprina regioną. Bet dabar pakalbėkim apie tai, kaip susiję su NATO?

E6: Šiaurės – Baltijos šalių ir NG bendradarbiavimas pastiprina NATO ta prasme, kad jie įtraukia Švediją ir Suomiją, kurie nėra NATO nariai. Mes kaip ir juos įtraukiame į bendrą veiklą ne po NATO vėliava ir mes juos turime kaip sakant tame pačiame lauke. O JEF prisideda ta prasme, kad stiprina visą NATO rytinį flangą.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E6: JEF, vienareikšmiškai. Tu negali palyginti NG, JEF ir Šiaurės – Baltijos formatų.

RM: Kodėl?

E6: JEF na jis turi tuos kariuomenės vadų susitikimus, turi ministrų, *poldir 'ų*. Bet iš esmės tai yra karinis dalykas. O visi šiaurietiški formatai yra labiau projektai, patirties pasidalijimas, informacijos apsikeitimas – daugiau tokie politiniai forumai. JEF turi realią, praktinę naudą ilgalaikėje perspektyvoje. Dėl to, negali palyginti efektyvumo. Kai turi formatą, kuriame pasišneki, apsitari, tai čia yra labai svarbu, bet kažko apčiuopiamo tu neturi. O JEF turi apčiuopiamybę.

RM: Bet jei mes turime JEF apčiuopiamą vertę ir jūs ją įvardijate kaip pačią efektyviausią, ar tai neimplikuoja, kad visi likę formatai turėtų orientuotis į tai ir siekti to, ką turi JEF?

E6: Ne. Jei ir JEF ir *Nordic – Baltic*, ir NG būtų skirti atgrasymui, tai būtų a) per daug veikėjų, b) jie dubliuotų savo veiklą c) tai yra tos pačios šalys. JEF yra tos pačios šalys veikiančios kaip ir *Nordic – Baltic*, tik jos veikia kariniame lygmenyje labiau.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E6: Dar kartą pakartok klausimą.

RM: Kas yra ta praktinė veikla, kuri daro didžiausią įtaką?

E6: Pratybos. Atskirų darbo grupių susitikimai. Net pasižiūrėjus kiek yra susitikimo, kokiais lygmenimis. Tarkim *Nordic – Baltic* susitinka kariuomenės vadai, ministrai, *poldir'ai*. NG yra ministrai, *poldir'ai*. Kartais *stratcom'as*. JEF tai mes turim kariuomenės vadus, *poldir'us*, *poldir'us* kartu su dviejų žvaigždžių generolais, ministrus, atskiras darbo grupes oro, sausumos, medikų, logistų, *cyberio*, žvalgybos ir taip toliau. [...]

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E6: Tai čia viskas susiveda į atgrasymą. Kuo tu daugiau veiki, tos pačios JEF pratybos, kuo jų daugiau regione, kuo tu daugiau esi pasiruošęs sąveikaudamas su kitų valstybių pajėgomis, kuo tu labiau esi pasiruošęs savo planus, tuo tu labiau parodai kitai šaliai, kad esi pasiruošęs ginti savo kraštą. Ta veikla veikia atgrasančiai. Kuo daugiau turi buvimo regione. Bėda ta, kad mes turime labai keistą kaimyną, kur nesuprasi kaip jis veikia, kiek veikia ir koks elgesys iš toks veiklos ateitų. Tiesiog norisi tikėti, kad kuo daugiau tu darai, to daugiau tu atgrasai potencialų priešininką nuo atitinkamų veiksmų.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E6: Tavo klausimai yra pakankamai išsamūs. Manau, kad viską pasakiau.

Ekspertas Nr. 7 (toliau – E7):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 04 26

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E7: Tikriausiai taip paprastai atsakant, kad padidintų savo saugumą, nes kuo mes daugiau formatų dalyvaujame, kuo turim didesnę sąveiką su savo sąjungininkais, tuo tikriausiai mes esame saugesni. Tai ir ES naujos iniciatyvos saugumo ir gynybos srityje irgi parodo, kad yra poreikis tam. Tai trumai taip atsakyčiau.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E7: Baltijos šalių formatus?

RM: Turime visą Baltijos jūros regioną.

E7: Tai jų vaidmuo yra svarbus vien tam, kad ne visos Baltijos jūros regiono valstybės priklausotų NATO arba ES. Tie daugiašaliai formatai aišku realybėje galbūt neduoda kažkokios didelės pridėtinės vertės, apčiuopiamos. Bet tai yra svarbu, pasikoordinavimui tokie formatai. Jie tokį labiau koordinacinį vaidmenį atlieka. Padeda mums būti *on the same page*. Žinoti, ką veikia mūsų sąjungininkai per Baltijos jūrą kitoje pusėje. Tokie formatai yra svarbūs iš tokios koordinacinės pusės labiau.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę 3B karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: 3B bendradarbiavimo formatas yra svarbus, nes mes esame viena operacinė erdvė ne tik savo rytiniam kaimynui, bet ir mūsų sąjungininkams. Mes kartais esame priversti bendradarbiauti, nes į mus žvelgia visi kaip į vienį, nors mes šalys esame labai skirtingos. Mūsų ir investicijos į gynybą šiek tiek skiriasi. Mes ir dydžiu esame skirtingos. Mūsų prioritetai skiriasi. Tarkim Estija turi kranto puikiai žinomą kiek tūkstančių kilometrų ir kiek turim mes. Tai natūralu, kad [interesai] išsiskiria. Ir

kartais mums būna sudėtinga surasti tuo bendrus taškus. Aš manau, kad mūsų bendradarbiavimas buvo ypatingai svarbus, kai mes stojome į NATO. Nes tada reikėjo parodyti vienybę, reikėjo vystyti bendrus formatus. Dabar tas yra labai sumažėjęs. Bet vis tiek visada didieji sąjungininkai, Amerika į mus žvelgs kaip į vienetą ir mes galim turėti iliuzijų, kad būsim atskiros šalys, bet vargu. Tai svarba tikriausia tame, kad mes esame vienoje erdvėje, į kurią žvelgia tiek kaimynas iš rytų, tiek mūsų sąjungininkai.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę NORDEFKO karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: Kai kalbėjau apie Baltijos jūros regiono formatus, tai turėjau labiau omeny tą NORDEFKO formatą. NORDEFKO formatas yra labiausiai svarbus koordinacine prasme. Deja, bet mes kažkokių didelių projektų nedarome NORDEFKO rėmuose. Čia labiau koordinacinis buvimas labiau su visais Baltijos jūros regiono sąjungininkais vienoje informacinėje erdvėje. Tai svarbu, nes ne visos Baltijos jūros regiono valstybės priklauso tiems patiems formatams tarptautiniams.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę NG karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: Geras klausimas. Nesu itin gerai susipažinusi su Šiaurės šalių grupe, bet aš matyčiau joje tos pridėtinės vertės gal ir daugiau, bet negaliu net konkrečiais pavyzdžiais įvardyti.

RM: Pats principas, jei padaugėja šalių, ar jis kažką keičia?

E7: Tampa sunkiau koordinuoti. Dažniausiai tokiems formatams gresia tapti tokiais pakalbėjimo formatais. Pasikeitimo informacija formatais. Ne visada tai yra naudinga. Reikia žiūrėti, kokia yra konkreti vertė kuriama tų formatų. Tai pasikoordinuoti visada yra labai smagu, bet mes turime žiūrėti, kas yra konkrečiai. Negalime išvengti tokio mato.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę JEF karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: JEF formate mes puikiai matome lyderystę britų, kurie iš tikrųjų labai stengiasi tą formatą padaryti naudingą ir suteikti jam vertę būtent realių pajėgų skyrimo prasme. Čia jau matom, kad tikrai mūsų sąjungininkai britai įdeda daug darbo. Jis gali tapti ir man atrodo jau tampa tikrai stipriu formatu mūsų regione, kuris gali mums sukurti didžiulę vertę. Mes galime gauti pajėgas iš to formato. Yra realios pajėgos skiriamos.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę EI2 karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: Dėl pridėtinės vertės tikrai nežinau. Aš suprantu, kad mes nesam dideli ES gerbėjai ir mes taip atsargiai žiūrim į šituos visus formatus, rezervuoti. Tam tikrais atvejais ir pagrįstai. Pirmiausia, mums svarbu yra NATO. Investuoti visą savo dėmesį reikia į NATO. ES mums yra papildantis saugumo formatas. [...] Mums kaip Lietuvai pirmoje vietoje išlieka NATO. ES formatai mums yra pagalbiniai, papildantys NATO.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs įžvelgiate?

E7: Tai trukdo jiems efektyviai veikti skirtingų šalių skirtingi prioritetai. Skirtingų šalių skirtumai. Kaip ir minėjau kalbėdama apie Baltijos šalis, tai kas yra aktualu Estijai, nebūtinai aktualu Lietuvai. Netgi žvelgiant į mus tris Baltijos šalis matosi, kad yra labai daug skirtumų. Tai natūralu, kad skirtingas šalių planavimas, skirtingi prioritetai, skirtingas gynybos planavimas, ciklai kiša pačią didžiausią koją tokių formatų efektyvumui. Baltijos šalys puikiai rodo, kad net įsigyti ką nors kartu mums yra didžiulis iššūkis. Tai ką jau kalbėti apie didesnius, platesnius mūsų planų suderinimus.

RM: Ar būtų dar kažkokių papildomų apribojimų be to, kad šalys yra skirtingos valstybės?

E7: Tai teisiniai apribojimai tokiems formatams. Jeigu mes norime sukurti kažkokį bendradarbiavimą, kokį *cross border* ar *military mobility* projektus daryti, susiduriame su begalę teisinių apribojimų. Tas pats PESCO mūsų *Cyber rapid response teams* irgi lygiai taip pat sudėtinga. [...]

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E7: Pirkimuose, bendruose įsigijimuose. Stengiamės mes tuos potencialus išnaudoti, bet apribojimai ne visada juos leidžia išnaudoti. Sudėtinga atsakyti.

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E7: Mums kaip esantiems rytų flange tokie formatai daro milžinišką įtaką mūsų saugumui. Be šitų formatų mums būtų labai nesaugu ir labai sudėtinga išlikti nepriklausomoms valstybėms. Visgi,

mes esame ant tokio geopolitinio lūžio taško ir tai mums tikrai kelia iššūkių. Visi sprendimai atsiųsti pastiprinimą į Baltijos šalis, Lenkiją mums suteikia saugumo. Mums rytinio flango šalims formatai, kad ir NATO ir ES saugumo iniciatyvos ir visi kiti formatai daro didžiulę reikšmę.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E7: Be jokios abejonės NATO. Bet kokių atveju jis tikriausiai užtikrina mums didžiausią saugumą savo planų darymo, pastiprinimo iniciatyvomis. Aišku negalima nuneigti ir amerikiečių vaidmens.

RM: Tačiau jei mes kalbame apie smulkesnius formatus mūsų regione?

E7: Man dabar pavadinti tuos formatus?

RM: Mes kalbėjome apie 3B, NORDEF, JEF, kurie iš jų būtų efektyviausi?

E7: Be jokios abejonės efektyviausi yra tie, kurie teikia realų ir apčiuopiamą rezultatą. JEF panašu bus tikrai naudingas formatas. Tos pačios ES saugumo iniciatyvos, PESCO projektai yra svarbu, nes mes esame Europos bendrijos nariai ir visos saugumo iniciatyvos yra neatsiejama ES dalis. Mes negalim nuneigti jų svarbos, nors kartais ir žiūrim su tam tikru rezervuotumu. NORDEF ir Šiaurės šalių grupei aš gal teikčiau mažesnę reikšmę. Man atrodo tie formatai labiau yra koordinacinio pobūdžio. Aš gal taip padėliočiau.

RM: O kur įdėtumėt čia 3B?

E7: Ai 3B pamiršau. Kartais man atrodo, kad 3B bendradarbiavimas mums svarbus tiek, kiek kiti mus vertina kaip vieną vienetą. Taip, mes bendradarbiaujame jūros stebėjimo pajėgumą kurdami, taip, mes vėliau įsijungsime į didesnę paveikslą. Kai kurie pavieniai projektai yra svarbūs. Bet kaip ir sakau. Baltijos šalių bendradarbiavimas yra svarbus tiek, kiek amerikiečiai arba kiti sąjungininkai mus laiko vienetu ir kartais priverčia mus bendradarbiauti.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E7: Tai čia labai priklauso. Formatai yra skirtingi ir jie skirtingus dalykus veikia. Mums aktualiausi ir svarbiausi formatai, kurie turi pridėtinę vertę mūsų saugumui. Tai tarkim planų derinimas, užtikrinimas, NATO dabar diskusijos ir planų peržiūros. Kaip ir sakiau Baltijos šalių pavieniai projektai, kuriuos mes vystom su Amerikos pagalba, kai sąjungininkai padeda kurti tam tikrus pajėgumus irgi yra labai svarbu. Atsakyčiau taip į šitą klausimą.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E7: Aš nežinau, ar jos sumažėja. Jos gal nesumažėja, jos išliko tokios pačios. Aišku mes tapom saugesni, mes manom, kad tapo saugiau mums. Mes tiesiog integruojamės į visą sistemą kalbant apie NATO, turim sąjungininkų paramą įvairiuose formatuose ar tai yra politinė parama, ar tai pajėgumui vystyti skirta parama, tai irgi didina mūsų saugumą. Praktinė reikšmė tikriausiai tokia būtų.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E7: Ne gal. Buvo taip visai nepaprasta atsakyti į šituos klausimus. Nelabai kada ir susimąstai kaip ten praktiškai viskas veikia. Nekeli tokių klausimų. Tai ačiū už klausimus. Buvo įdomu pagalvoti ir pamąstyti. Daugiau tikriausiai nieko nenorėčiau pridėti.

Ekspertas Nr. 8 (toliau – E8):

Interviuotoja: darbo autorė (toliau – RM)

Interviu data: 2021 04 26

RM: Kodėl jūsų manymu NATO valstybės narės būtent šį Aljansą laikant pagrindiniu saugumo garantu taip pat dalyvauja ir kituose karinio bendradarbiavimo formatuose?

E8: Aš manau, kad kiekviena valstybė renkasi jai labiau priimtinius formatus. NATO šiaip labai platus formatas. Tam tikros valstybės turi regioniniu principu pagrįstų interesų ir mato poreikį kurti kitokias sąjungas tam, kad tie interesai būtų atspindėti. Galbūt net NATO *agendoje*.

RM: Kaip vertintumėte karinio bendradarbiavimo formatų Baltijos jūros regione vaidmenį užtikrinant regiono saugumą?

E8: Čia NATO kontekste ar bendrai?

RM: Kalbu apie formatus, kurie yra Baltijos jūros regione, kurie yra atskirai nuo NATO?

E8: Nežinau. Aš tuos regioninius formatus matau kaip pakankamai gerą platformą pasiruošti didesniems sambūriams – NATO ar ES. Tuose regioniniuose formatuose išsigrūninti savo pozicijas, jas apsišlifuoti ir galbūt susitarti dėl kažkokio regioninio požiūrio. Bet čia turbūt atsakiau tam NATO ir ES kontekste. Tie Baltijos regiono formatai jie yra pakankamai efektyvūs, jei mes vertintumėm specifinius to regiono interesus ar ambicijas dėl pajėgumų plėtros ir taip toliau.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę 3B karinio bendradarbiavimo formatas?

E8: Mano nuomonė aplamai apie tuos formatus tai tokia prieštaringa. Aš į juos žiūriu kaip į universalias padangas automobiliui. Tas, kas tinka viskam, tas netinka niekam. Tai ir apie formatus mano nuomonė yra panaši. Nepaisant to, kad šalys turi bendrų interesų, kuriuos iš tikrųjų galima išsigrūninti ir labai sėkmingai dėl jų susitarti ir juos atstovauti. Bet vienok šalys turi labai skirtingų interesų. Kalbant apie Baltijos šalių regioną ta trijų Baltijos valstybių *navy* vizija. Man atrodo ji nebus tas bendradarbiavimo pavyzdys, todėl, kad jau dabar ryškėja, kad mūsų interesai šitoj srity yra labai skirtingi. Viena šalis turi pakrantės šimtais kilometrų, o mes apie trisdešimt gal suskaičiuotumėm. Tai vieni sako, kad tas pajėgumas reikalingas, o mes nematom savęs tame pajėgume. Ir nesvarbu, ar mes kalbėtumėm 3B formate, ar NB8 formate, ar kokiam kitame formate. Yra šalių skirtingi interesai, tai tas formatas nei padeda, nei nepada išsigrūninti tuos labai skirtingus požiūrius.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę NORDEFECO karinio bendradarbiavimo formatas?

E8: Nežinau. Aš nesu tikra, ar jis kurtų tą vertę. Jeigu mes į tą bendradarbiavimo formatą žiūrėtumėm tik kaip į dar vieną platformą kalbėtis, tai tų platformų jau ir taip yra n+. Jau ir dabar jų užtenka ir kartais mes tuose formatuose nebeatsirenkam. O jeigu iš tikrųjų mes turime interesą dėl kažko susitarti, tai mums jokių formatų nereikia. Mes ir taip sėkmingai dvišališkai ar trišališkai susitarsim. Iš vienos pusės tie formatai padeda rasti platformą kalbėtis, bet iš kitos pusės, jei šalys yra per daug skirtingos, tas formatas nebus efektyvus dėl skirtingų šalių požiūrių. Tai šiuo atveju ne išimtis būtų ir NORDEFECO.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę NG karinio bendradarbiavimo formatas?

E8: Manychiau, kad kuo daugiau yra šalių, tuo sunkiau yra tarpusavyje susitarti. Sveikintina yra tai, kad tame pačiame NORDEFECO formate šalys siekia ne visiškai to šimto procentinio sutarimo tam, kad galėtų kažką nuveikti. Yra neblogų pavyzdžių, kaip ta pati parama Ukrainai, kur šalys tos, kurioms tai yra paranku, išsidiskutavusios tame formate nueina ta kryptimi, o tos, kurioms neparanku, jos tiesiog pasilieka prie savo nuomonės. Aš kažkaip tikiu, kad kuo daugiau šalių ir kuo daugiau skirtingų šalių, kas ir yra būdingi šiauriskajam formatui, kur vieni yra ES nariai, kiti nėra ES nariai, vieni yra NATO, kiti nėra. Kuo daugiau tų išskirtinybių, tuo sunkiau rasti tą kompromisą.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę JEF karinio bendradarbiavimo formatas?

E8: Pradėkim nuo to, kad JEF išsišifruoja ne kaip bendradarbiavimo formatas. Tai yra šalis vienijanti pajėgų samprata. Jis buvo sukurtas ne kaip platforma bendradarbiauti, bet kaip platforma esant reikalui pasitelkti šalių pajėgumus vienam ar kitam tikslui. Man turbūt JEF formatas yra išskirtiniausias iš visų žinomų. Jis iš savo prigimties yra truputi kitoks negu NORDEFECO ar NB8, ar 3B formatas. JEF visam šitam kontekste labiau apibrėžtas. Toks materialiausias vadinkim. Jis galėtų pasitarauti kaip pakankamai aiški atgrasymo žinutė, jeigu tokios prireiktų.

RM: Kokią jūsų nuomone pridėtinę EI2 karinio bendradarbiavimo formatas?

E7: [...] Aš tai labiau pradedu vertinti vieną ar kitą formatą, kai kažkas praktiškai atsispindi. Viena yra deklaracijos, kita praktiniai veiksmai. Šiuo atveju JEF atrodo daug rimčiau, negu visi kiti pseudo formatai, kuriuose mes tik deklaratyviai esam. Negirdėjau apie tokį, tai jis man tokią deklaratyvumo etiketę prikljuoja.

RM: Kokius karinio bendradarbiavimo formatų veikimo apribojimus jūs įžvelgiate?

E7: Tai pirmiausia skirtingi šalių interesai. [...] Efektyvumui neigiamos įtakos turi skirtingas šalių statusas. NATO, ne NATO. ES, ne ES šalis, pasirašius vienokius ar kitokius dokumentus ar ne. Tas statusas tam bendradarbiavimo efektyvumui labai trukdo. Čia geriausias pavyzdys NB8 formatas, kur užtenka bent vienos šalies ne NATO narės ir tada iškyla klausimas dėl informacijos dalinimosi, nors idėjos yra geros. Visiems iškyla klausimas, kur yra ta riba tarp informacijos dalinimosi ir nesidalinimo ir taip toliau. Kuo šalys tarpusavyje yra panašesnės, tuo tas formatas turėtų būti efektyvesnis. Čia geriausias pavyzdys, kur atrodytų labai turėtų viskas skaidžiai būti, tie skandinavai mūsų, bet pasižiūrėjus į jų formatus ten irgi kompromiso jiems neišsina visą laiką šimtu procentu surasti.

RM: Kur matytumėte karinio bendradarbiavimo formatų neišnaudotą potencialą?

E8: Aš tai įsivaizduoju, kad nėra pakankamai išnaudojama galimybė vystyti bendrus pajėgumus. Nežinau kodėl, bet mes kad ir apie kokį formatą kalbėtumėm, nueinam į skirtingas puses. Nežinau, ar čia yra nacionaliniai ypatumai nesidalinti informacija ar dalintis ja ribotai. Iš tikrųjų galima būtų pajėgumus plėtoti efektyviau kaštų prasme, tiek integravimo ir panaudojimo prasme. Ne paslaptis, kad viską, ką mes perkame, vis tiek norėtumėm, kad technikos šnekėtusi tarpusavyje ne tik šalyje, bet ir tarp skirtingų valstybių. Man tas pagrindinis neišnaudotas dalykas yra tie bendri pajėgumų vystymai.

RM: Kokią įtaką karinio bendradarbiavimo formatai gali daryti NATO rytinio flango saugumui?

E8: Tai pirmiausia aš įsivaizduoju, kad labai stiprios ir vieningai sutartos žinutės gali būti puiki atgrasymo priemonė. NATO kontekste tai gali būti stipri derybinė pozicija derintis pačioje organizacijoje ir atstovaujant ir atstovint rytinio flango interesus. Čia tokie pagrindiniai dalykai, kuriuos aš matyčiau.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E8: Nežinau.

RM: Jau anksčiau jūs išskyrėte JEF kaip galbūt efektyviausią ir visai kitokį formatą.

E8: JEF tikriausiai būtų arčiausiai to, jei nebandytumėm jo matyti kaip kartais besivaržančio su NATO. Jeigu mes galim jį pritemti prie formatų. Aš jo neminėjau vien dėl to, kad aš nesu tikra, ar jis gali būti kaip formatas. JEF mano supratimu yra daugiau kaip pajėgų generavimo įrankis. Ne bendradarbiavimo. Aišku tas bendradarbiavimas atsiranda. Jeigu mes imsime JEF kaip formatą, tada taip.

RM: O kaip likę formatai?

E8: Aš vis tik nebūčiau linkusi taip labai nuvertinti to NB8 formato, nors nesu tikra, kokį jis ten derybinį svorį turėtų kažkur NATO. Mūsų kaip Baltijos valstybių formate tai be abejo tas 3B formatas, bet kokį jis ten svorį turi NATO kontekste irgi nežinau. Turbūt nelabai. Reitinguočiau pagal tą, kiek regioniška apima valstybių.

RM: Kokie karinio bendradarbiavimo formatų veikimo mechanizmai sprendžiant NATO rytinio flango saugumo iššūkius jums atrodo efektyviausi?

E8: Nežinau.

RM: Ką formatai veikia? Ką jie daro?

E8: Nežinau.

RM: Daug ekspertų minėjo, kad pratybos yra ta veikla, tie veikimo mechanizmai, kurie turi didžiausią įtaką.

E8: Patys formatai kaip pratybų tokių neorganizuoja. Išskyrus vėl tą patį JEF. JEF TTX ne už kalnų turėtų būti ir netgi gynybos ministrų lygmeny. Bet aš tik tokį pavyzdį ir žinau. Jei klausi, kada 3B kaip formatas organizavo pratybas, tai aš tau atsakysiu, kad niekada. Nes niekada tų pratybų neorganizavo formatas kaip toks. [...] Tik vėlgi čia mes atsispiriam į JEF kitokį statusą, nes jis nėra tas tikrasis bendradarbiavimo formatas. Čia reiktų atsargiai pasižiūrėti, ar JEF gali būti prilyginamas kaip bendradarbiavimo formatas. Visi kiti tikrai neorganizuoja pratybų. Jeigu kalbėti, kas iš tų formatų gimsta, tai man stipriausia būtų tie bendrai sutarti kažkokios pozicijos

ištransliavimai. Kur mes rašėm Amerikai dėl pajėgumų įsigijimo kaip *Balticai*. Čia toks *outcomes* stipriausias, kas gali iš tų formatų išeiti.

RM: Kaip dėka karinio bendradarbiavimo formatų ir NATO rytinio flango sąveikos praktiškai sumažėja grėsmės?

E8: Aš manau, kad prie tų grėsmių mažinimo prisideda bendros pozicijos transliavimas. Tos žinutės, kurios išeina, kad susitiko ministrai ir jie vieningai sutarė. Tai jau demonstruoja šalių pasiryžimą ir nusiteikimą esant reikalui [gintis]. Arba iš žinučių pusės planų derinimas ir visi kiti reikalai. O dar aš pasikartosiu, bet tas bendrų pajėgumų kažkoks vystymas pakankamai rimta atgrasymo žinutė yra.

RM: Ar norėtumėte dar ką nors pridurti?

E8: Būtinai parašyk apie tas universalias padangas. Čia mano pagrindinė mintis ir išvada. Aš susidariau įspūdį, kad nėra universalaus bendradarbiavimo formato, nes visada yra labai skirtingi šalių požiūriai. Tuos sąlyčio taškus rasti įmanoma, bet tikrai ne visais atvejais. O jei kartais ir pavyksta rasti, tai dideli kompromisai būna ne visiškai naudingi pačiai šaliai.

RM: Bet ar mums tada reikia ieškoti kompromisų ir dalyvauti tuose formatuose?

E8: Aš tuos visus bendradarbiavimo formatus vertinčiau kaip būdą pasiekti politinių kažkokių *benefity*, siųsti tą kažkokią žinutę, negu kalbėti apie praktinę naudą vienokio ar kitokio formato.